Albert Camus

YABANCI

ROMAN

CAN

14. BASIM

Fransızca aslından çeviren
VEDAT GÜNYOL

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Yayın Yönetmeni
İlknur Özdemir

Dizgi
Serap Kılıç

Düzelti
Nurten Sönmezcan

Montaj
Mine Sarıkaya

Kapak Düzeni
Semih Ozcan

Kapak Baskı
Çetin Ofset

Baskı
Eko Basımevi

Cilt
Eko Ofset

Basım Tarihleri
1981, 1994,1996, 1997, 1998, 1999, 1999,2000,2001,2002,
14. basım: 2003

ISBN 975-510-586-7
**• Editions Gallimard 1977 / Onk Ajans Ltd. Şti. /
Can Yayınları Ltd. Şti. (1996)**

Albert Camus
YABANCI

ROMAN

Fransızca aslından çeviren
VEDAT GÜNYOL

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
**Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
web sayfamız: http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com**

Özgün adı
L'Etranger

ALBERT CAMUS'NÜN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

BAŞKALDIRAN İNSAN / *deneme*
DÜĞÜN ve BİR ALMAN DOSTA MEKTUPLAR / *anlatı*
DÜŞÜŞ / *roman*
İLK ADAM / *roman*
MUTLU ÖLÜM / *roman*
SİSİFOS SÖYLENİ / *deneme*
SÜRGÜN VE KRALLIK / *öyküler*
TERSİ VE YÜZÜ / *anlatı*
VEBA / *roman*
YABANCI / *roman*
YAZ / *deneme*
YOLCULUK GÜNLÜKLERİ / *izlenimler*

Albert Camus, 1913 yılında Cezayir'de doğdu, babası işçiydi, annesinin okuma-yazması yoktu. Cezayir'de 1934 yılında evlendi. İki yıl sonra boşandı. Komünist parti üyesi oldu, ama 1937'de atıldı. İlk romanı *Mutlu Ölüm,* ancak ölümünden sonra yayımlandı. İlk gençlik yıllarında yakalandığı tüberküloz hiç peşini bırakmadı. Yayımlanan ilk romanı *Tersi ve Yüzü'dür* (1937). Arkadan peş peşe öteki romanları geldi. 1940 yılında Paris'e geldi. Gençlik yıllarında başladığı gazeteciliği hep sürdürdü. 1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü aldı. 1960 yılında bir otomobil kazasında yaşamını yitirdi.

ALBERT CAMUS
ve
YABANCI'SI

XX. yüzyıl Fransa'sının, dahası, dünyasının düşüne yaşamına damgasını vurmuş sayılı birkaç aydınından biridir *Albert Camus.** Düşünce dünyasının, dünyamızın, Bertrand Russell, Einstein, Sartre gibi yüceleri yanında, romanları, tiyatro yapıtları, politika yazılarıyla, tutumu, davranışı, özel genel yaşamıyla, çıkarsız bir aydın örneğini vermiş bir insan olarak özel bir yeri var Albert Camus'nün, yüzyılımızda.

Albert Camus'nün dünya görüşü, yaşamın anlamsızlığından, saçmalığından kaynaklanan bir anlayış kavrayıştan yola çıkmaktadır. Değil mi ki yaşam, bir yerde ölümle -yani yoklukla- sonuçlanıyor, öyleyse nedir bu didinip durma, bu yedim içtim, aldım verdim, benim senin kavgasının anlamı?

Albert Camus için yaşam, insan yaşamı, bir saçma, bir anlamsız, bir akıl-dışı, bir mantık-dışı yaşamdır. Yani, başlangıçta bir karamsarlık, bir umutsuzluktur söz konusu olan. Ama umutsuzluktan yola çıkmak, sonuna dek umutsuz olmayı gerektirir mi? Hayır, diyor, Albert Camus.

Ölümle biten yaşam saçmadır, evet. Bunda kuşku yok. Ama, yaşam ölümle bitiyor diye, kapayacak mıyız gözümüzü, yüreğimizin kapılarını bu yaşanası dünya-

**Alber Kamü* okunur. (Çev.)

nın güzelliklerine, bunlar yanında insanların acılarına, çaresizliklerine? Mademki, yaşıyoruz, yaşadığımız sürece mutlu olmaya, sağımızda solumuzda mutluluk yaratmaya bakmalıyız. Mutluluk, bir yerde ve her yerde, hiçbir şey beklemeden dünyayı, insanları sevmektir, diyor Albert Camus.

İşte, Albert Camus'nün dünya görüşü bu. Saçma dünyada insan niçin yaşar? Alışkanlık dolayısıyla mı, yoksa, yaşamayı seçtiği için mi? R.M. Alberes, bu konuya şöyle bir açıklama getiriyor: "...insan ne yaptığını bilerek, talihin bütün kötülüklerini karşısına alarak, boşuna hayallere kapılmayı teperek seçmeli. İnsanın, yaşamı tam anlamıyla seçmesi demek, yaşamın saçma, dünyanın haksız, Tanrının sağır olabileceğini düşünmüş olması demektir. İnsan her şeyi kaybetmeli ki, her şeyi alabilsin. Camus, yaşamın anlamı üzerinde Descartes'ın dünyanın varlığı üzerine yürüttüğü düşünce ile önce yaşamın hiçbir anlamı olmadığını kabul ediyor. İşte, o zaman seçiyor ve yaşamdan yana oluyor... Stoik (dayançlı) bir filozof... ama vahlanmayan ve böbürlenmeyen bir filozof."

Camus, yaşamın saçmalığı karşısında, umutsuzluğu, eylemsizliği, eli kolu bağlılığı değil, umudu, insan acısını bir yerde dindirmek, bir yerde yüceltme doğrultusunda, yine de yaşamı seçmiştir. Ünlü romanı *Veba'yı* okursanız görürsünüz ki, orada, bir kenti sarmış olan o korkunç salgına karşı, birbirinden kopuk iki ayrı güç, savaşım vermektedir: Bir yanda, ölüm ötesinin cennetli cehennemli (daha çok, cennetli, hurili, gılmanlı) yaşamına bel bağlamış, dolayısıyla saçmalıktan uzak tanrısal düzene, yazgıya inanan din adamları, öte yanda, 'umutsuzluk içinde dünyayı haksız görürken bile ona karşı insanın insana, insanın haksız yazgısına olan' yakınlığını duyan, öte-dünya masallarına inanmayan hekimler var. Yani, bir yanda din, bir yanda bilim ve teknik, sonunda hekimler kazanıyor savaşımı ve kenti vebadan kurtarıyorlar.

İşte burada, Camus'nün yaşam felsefesi, dünya görüşü bütün açıklığı ile çıkıyor ortaya.

Yaşamın, ölümle sonuçlanan yaşamın saçmalığına karşın, umutsuz değil Camus'nün dünya görüşü. Bir yazısında bakın ne diyor Camus: "Ne olursa olsun, her şeyin anlamsız olduğu, her şeyden umut kesmek gerektiği düşüncesiyle nasıl kalır insan?.. Her şeyin anlamsız olduğunu söylediğimiz anda bile anlamlı bir şey söylemiş oluyoruz. Dünyanın hiçbir anlamı yoktur demek, her çeşit değer yargısını ortadan kaldırmak olur. Ama, yaşamak ve örneğin, yiyip içmek kendiliğinden bir değer yargısıdır. Ölmeye yanaşmadığı sürece, insan yaşamayı seçiyor demektir. O zaman da, görece de olsa, yaşamaya bir değer veriyoruz demektir. Umutsuz bir edebiyat ne demek olabilir? Umutsuzluk susar. Kaldı ki susmak bile, eğer gözler konuşuyorsa, bir anlam taşır. Gerçek umutsuzluk can çekişme, mezar ya da uçurumdur. Umutsuzluk konuştu mu, hele yazdı mı, hemen bir kardeş el uzanır sana, ağaç anlam kazanır, sevgi doğar. Umutsuz edebiyat sözü birbirini tutmayan iki sözdür. Çünkü edebiyat olan her yerde umut vardır."

Camus, bir edebiyat adamı, bir sanatçı, umutsuzluğa savaş açmış bir insan olarak çıkıyor karşımıza. "Ben, kendi hesabıma insanlığın yüz karasıyla savaşmaktan geri kalmadım, katı yürekli insanlardan tiksindiğim kadar hiçbir şeyden tiksinmedim," diyor ve şunları ekliyor: "Şu var ki, en koyu umutsuzluğumuz içinde, bu umutsuzluğu (bu inkarcılığı) aşmanın yollarını aradım. Bunu da iyiliğimden, herkesten daha üstün ruhlu olduğumdan yapmış değilim. Ama ben doğuştan içimde taşıdığım bir sezgi ışığına bağlıyım. Bu sezgi ile insanlar binlerce yıldır yaşamı en büyük acılar içinde bile sevmesini bilmişlerdir." İslâm dininin kurucusu Muhammed:

"Ölmeyecekmiş gibi çalış, ölecekmiş gibi dua et," demiş. Yirminci yüzyılın (hiç kuşkunuz olmasın) peygamberlerinden biri olan Camus şöyle demek istiyor: Ölmeyecekmiş gibi çalış, öleceğini bile bile yine de çalış.

İşte, Camus'nün bizlere peygamberce mesajı bu.

Camus, ilk kez adını ve sanını *Yabana* adlı romanıyla duyurdu dünyaya. Yıl 1942. Fransa, Hitler ordularının toplu tüfekli, tanklı, çizmeli mahmuzlu, hoyrat işgali altındadır. Çevresine ve de kendine yabancı düşmüş bir insancığın, sıradan, akıl-dışı, mantık-dışı bir dünyada, aklın hiçbir yardımı olmaksızın gün gün, dakika dakika yaşayışını dile getirmektedir *Yabana* romanı.

Bir saçma serüvendir Meursault'nun gözlerimiz önüne serilen serüveni. Sevip sevmemek, evlenip evlenmemek, Tanrıya inanıp inanmamak, bir hiç yüzünden adam öldürüp elini kana bulamak gibi sorunları kendine dert edinmeyen, saçmalıkları içinde saçma bir yaşam düzeyine kendini kaptırmış bir insancığın romanıdır *Yabana.*

Sartre'ın deyimiyle, saçmalık "İnsanın dünya ile ilişkilerinden başka bir şey değildir." Meursault, bu saçmalığı yaşamaktadır, anasının ölümüne, Marie'nin sevgisine, hatta hatta kendi ölümüne duygusuz kalabilmenin saçmalığına sırtını dayayarak.

Yabana 'da saçma duygusu ile saçma kavramı arasındaki ayrılık çıkıyor karşımıza. Meursault, saçma kavramından habersiz, saçma duygusu içinde yaşayan bir yaratıktır, örneklerini görebileceğimiz yüz binlere insan arasında.

Yine, Sartre'ın yerinde bir tanısına dayanarak diyebiliriz ki, *Yabana* romanı, saçma üzerine ve saçmaya karşı yazılmış, klasik değerde bir romandır.

VEDAT GÜNYOL

BİRİNCİ BÖLÜM

Anam ölmüş bugün. Belki de dün, bilmiyorum. İhtiyarlar Yurdundan bir telgraf aldım: "Anneniz vefat etti. Yarın kaldırılacak. Saygılar." Bundan bir şey anlatılmıyor. Belki de dündü.

İhtiyar Yurdu Marengo'dadır, Cezayir'den seksen kilometre uzakta. Saat ikide otobüse biner, öğleden sonra oraya varırım. Bütün gece başında bekler, yarın akşama da dönerim. Patrondan iki günlük izin istedim, ortada böyle bir mazeret varken hayır diyemezdi. Ama pek de hoşnut görünmüyordu. Hatta ona, "Bunda benim bir suçum yok," dedim. Karşılık vermedi. O zaman, böyle söylememeliydim, diye düşündüm. Hem özür dilemek için neden de yoktu. Asıl onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi. Öbür gün beni yas elbisesiyle görünce, diler elbette. Şimdilik sanki anam pek ölmemiş gibi. Ama gömüldükten sonra, tam tersine, mesele kapanmış olur ve her şey daha resmî bir kılığa girer.

Saat ikide otobüse bindim. Hava çok sıcaktı. Yemeği her zamanki gibi Celeste'in lokantasında yedim. Benim adıma hepsi çok üzülüyorlardı. Celeste bana, "İnsanın bir tek anası olur," dedi. Gideceğim zaman,

beni kapıya kadar geçirdiler. Emmanuel'in odasına çıkıp siyah boyunbağıyla, siyah kol şeridini almam gerektiği için biraz telaşlıydım. Birkaç ay önce, onun da amcası ölmüştü.

Otobüsü kaçırmamak için koştum. Bu aceleden, koşuştan, üstelik bunlara eklenen sarsıntıdan, benzin kokusundan, yoldaki ve gökteki ışıkla ısı yansımasından, herhalde, bütün bunlardan olacak, sızmış kalmışım. Hemen bütün yol boyunca uyumuşum. Gözlerimi açtığımda, kendimi bir askerin üstüne abanmış buldum. Bana bakıp gülümsedi ve "Uzaktan mı geliyorsun?" diye sordu. Kısa kesmek için, "Evet," dedim.

İhtiyarlar Yurdu köyden iki kilometre uzaktadır. Yolu yayan yürüdüm. Anamı hemen görmek istedim. Kapıcı önce müdürü görmem gerektiğini söyledi. Müdür meşgul olduğu için, biraz bekledim. Bu ara hep kapıcı konuştu, sonra müdürü gördüm, beni bürosunda kabul etti. Ufak tefek bir ihtiyardı, göğsünde Lejyon Donör nişanı vardı. Pırıl pırıl gözlerini bana dikti. Sonra elimi sıktı, uzun süre bırakmadı. Öyle ki nasıl çekeceğimi bilemiyordum. Bir dosya karıştırdı, sonra bana, "Madam Meursault buraya üç yıl önce girdi. Sizden başka bakacak kimsesi yoktu," dedi. Beni suçlu buluyor sandım, durumu anlatmaya başladım. Ama sözümü kesti, "Kendinizi haklı çıkarmanıza gerek yok yavrum. Annenizin dosyasını okudum. Gereksinimlerini karşılayamıyormuşsunuz. Ona göz kulak olacak biri gerekliydi. Sizin ücretinizse azmış. Hem aslını ararsanız, o burada daha mutluydu," dedi. Ben de, "Evet müdür bey," diye karşılık verdim. "Hem burada kendi yaşıtları, arkadaşları vardı. Onlarla bir başka zamana ait mutlulukları paylaşabiliyordu. Siz gençsiniz. Yanınızda canı sıkılırdı herhalde," diye kekeledi.

Doğruydu. Anam evdeyken, vaktini beni sessiz sessiz seyretmekle geçirirdi. Yurda girdiği ilk günlerde sık sık ağlarmış. Ama sırf alışkanlık yüzünden. Birkaç ay sonra yurttan alınsaydı, yine ağlayacaktı. Yine alışkanlık yüzünden tabii. Son yıl yurda hemen hiç gitmedimse, biraz da bu yüzden gitmedim. Hem sonra, bu bütün bir pazarımı alıyordu. Otobüse kadar gitmek, bilet almak ve iki saatlik yollara düşmek zahmeti de caba.

Müdür daha başka şeyler de söyledi. Ama, artık onu hemen hemen dinlemiyordum. Sonra: "Herhalde annenizi görmek istersiniz, sanırım?" dedi. Hiçbir şey demeden ayağa kalktım. Önümden kapıya doğru yürüdü. Merdivenlerde, "Ötekilerin yürekleri kalkmasın diye, kendisini bizim küçük morga taşıttık. Yurttakilerden biri öldü mü, ötekilerin birkaç gün siniri bozuluyor. Bu da işimizi güçleştiriyor," dedi. Bir avludan geçtik. Birçok ihtiyar ufak ufak kümeler halinde toplanmış, çene çalıyorlardı. Biz geçerken sustular. Arkamızdan konuşmalar yine başladı. Sanki, boğuk bir papağan gürültüsüydü bu. Müdür, küçük bir kapının önünde, "Sizi bırakıyorum Bay Meursault. Büromda emrinize amadeyim. Cenaze usulen, sabahın onunda kalkacak. Böylece, geceyi merhumenin başında geçirebilirsiniz diye düşündük. Son bir söz daha: Anneniz sanırım, dinsel törenle gömülmek istediğini arkadaşlarına sık sık söylermiş. Gereken şeyleri yapmayı üzerime aldım. Yalnız, haberiniz olsun istiyordum," dedi. Kendisine teşekkür ettim. Anacığım, dinsiz olmamakla birlikte, sağlığında hiç de dini aklına getirmiş değildi.

İçeri girdim. Burası beyaz badanalı, üstü camla örtülü, çok ışıklı bir salondu, içinde eşya olarak yalnız iskemleler ve X biçiminde sehpalar vardı. Ortada iki tanesinin üstünde kapağı kapalı bir tabut duruyordu. Ceviz rengine boyanmış tahtaların üstünde yalnız yarı çakılmış parlak vidalar göze çarpıyordu. Tabutun yanında beyaz kaputlu Arap bir hastabakıcı duruyordu. Başında parlak renkli bir başörtü vardı.

Bu sırada kapıcı arka taraftan içeriye girdi. Koşmuş olmalıydı. Biraz kekeledi: "Tabutu kapamışlar, ama ananızı görmek isterseniz açayım," dedi. Tabuta yaklaşırken durdurdum. "İstemiyor musunuz?" dedi. "Hayır," diye karşılık verdim. Lafı uzatmadı. Sıkıldım, çünkü bunu söylememeliydim, diye düşündüm. Az sonra bana baktı, sanki öğrenmek istiyormuş gibi, başıma kakmadan: "Niçin?" diye sordu. "Bilmiyorum," diye karşılık verdim. O zaman beyaz bıyığını bükerek, yüzüme bakmadan: "Anlıyorum," dedi. Açık mavi güzel gözleri ve hafif kırmızı bir teni vardı. Bana bir iskemle verdi, kendisi de biraz arkamda oturdu. Tabutun yanındaki hastabakıcı kalktı, kapıya doğru yürüdü. O sırada kapıcı: "Frengisi var," dedi. Pek kavrayamadım, hastabakıcı kadına baktım; gözlerinin altından doğru başına dolanmış bir sargı vardı. Sargı burnunun hizasına doğru düzdü. Yüzünde sargının beyazlığından başka bir şey görünmüyordu.

O gidince kapıcı: "Sizi yalnız bırakayım," dedi. Ne türlü davrandığımı bilmiyorum, ama gitmedi, arkamda ayakta durdu. Onun orada, arkamda oluşundan sıkılıyordum. O da güzel bir ikindi ışığıyla doluydu, iki eşekarısı camların üstünde vızıldıyordu. Beni uyku bastırıyordu. Yüzümü çevirmeden, kapıcıya, "Çoktan beri mi buradasınız?" dedim. Ne zaman-dır bu soruyu bekliyormuş gibi, hemen, "Beş yıldan beri," diye karşılık verdi.

Sonra bir sürü gevezelik etti. Hayatının Marengo Yurdunda kapıcı olarak sona ereceğini söyleselermiş, şaşarmış. Altmış dört yaşındaymış ve Parisliymiş. Bu sırada sözünü kestim, "Ya, demek buralı değilsiniz?" diye sordum. Sonra, beni müdürün yanına götürmeden önce, anamdan söz ettiğini hatırladım. Onu çabucak gömmek gerektiğini, çünkü ovada, hele bu memlekette havanın çok sıcak olduğunu söylemişti. Paris'te yaşadığını, orayı kolay kolay unutamadığını o zaman anlatmıştı. Paris'te ölünün başında üç, bazen dört gün beklerlermiş. Buradaysa vakit yokmuş ve ha demeden cenaze arabasının arkasına düşmek düşüncesine bir türlü alışamıyormuş insan. O zaman karısı, "Sus! Bunlar baya anlatılacak şeyler değil!" demişti. Ben araya girmiş: "Yok canım, yok," demiştim. Anlattıklarını doğru ve ilgi çekici buluyordum.

Küçük morgda, yurda pek yoksul olarak girdiğini anlattı. Kendini sapasağlam hissettiği için, kapıcılığa istekli olmuş. "Artık, siz de yurttakilerden biri sayılırsınız," dedim. "Hayır," diye karşılık verdi. Yurttakilerden söz ederken, 'onlar' 'ötekiler', arada bir de 'ihtiyarlar' deyişi tuhafıma gitmişti. Oysa, onların bazıları kendinden daha yaşlı değildi. Ama, ne de olsa aynı şey sayılmazdı. Kendisi kapıcıydı ve bir bakıma, onlar üstünde birtakım haklara sahipti.

O sırada hastabakıcı içeriye girdi. Akşam birden bastırıvermiş, gece camların üstünde koyulaşıvermiş-ti. Kapıcı elektrik düğmesini çevirdi, ışık ortalığa birden saçılınca, gözlerim kamaştı. Kapıcı beni akşam yemeğine yemekhaneye buyur etti. Ama acıkmamıştım. "Eh, öyleyse size bir tas sütlü kahve getireyim,"

dedi. Sütlü kahveyi çok sevdiğim için kabul ettim. Biraz sonra bir tepsi ile çıkageldi. Sütlü kahveyi içtim. Bu kez canım sigara içmek istedi. Ama duraksama-dım. Çünkü anamın önünde içilip içilemeyeceğini bilmiyordum. Düşündüm taşındım, bu bana hiç de önemli gelmedi. Bir sigara verdim kapıcıya, karşılıklı içtik.

Biraz sonra kapıcı, "Biliyor musunuz, annenizin arkadaşları da gelip başında bekleyecekler. Adettir. Gidip birkaç iskemleyle kahve getireyim," dedi. "Lambalardan biri sönebilir mi?" diye sordum. Beyaz duvarlara vuran ışığın parıltısı gözlerimi yoruyordu. Kapıcı, olamayacağını söyledi. Ya hep yanarmış, ya da hiç; tesisat böyle yapılmış. Artık ona pek dikkat etmedim. Dışarı çıktı, içeri girdi, iskemleleri sıraladı. Birinin üstüne kahve cezvesini koydu, çevresine de üst üste fincanları dizdi. Sonra, anamın öbür yanına geçti, karşıma oturdu. Hastabakıcı kadın da ta dipteydi, sırtı bize dönüktü. Ne yaptığını göremiyordum. Ama, kollarının hareketinden yün ördüğünü tahmin edebiliyordum. Hava ılıktı. Kahve içimi ısıtmıştı. Açık kapıdan içeriye gece ve çiçek kokuları giriyordu. Sanırım biraz uyuklamışım.

Bir şeyin bedenimi sıyırıp geçmesiyle uyandım. Gözlerim kapalı kaldığından odanın beyazlığı bana daha da parlak geldi. Önümde hiçbir gölge yoktu; her şey, her köşe ve bütün eğri çizgiler göz kamaştıran bir açıklıkla beliriyordu. Tam o sırada anamın arkadaşları içeri girdiler. Topu topu on kişi kadar vardılar. Bu göz kamaştıran ışık içinde içeriye süzülüyorlardı. Onları gayet iyi görüyordum; yüzlerinin ve giysilerinin hiçbir ayrıntısı gözümden kaçmıyordu. Bununla birlikte seslerini duymuyor ve gerçekten var olduklarına pek inanamıyordum. Hemen bütün kadınlar önlüklü idiler. Bellerine sıkı sıkıya sardıkları kuşaklar yuvarlak göbeklerini daha da ortaya çıkarıyordu. Yaşlı kadınların böylesine göbek saldıklarını bugüne dek hiç fark etmemiştim. Erkeklerin hemen hepsi sıskaydı. Ellerinde birer baston vardı. Yüzlerinde beni şaşırtan şey şuydu: Gözlerini fark edemiyor, yalnız buruşuklar ortasında fersiz bir ışıltı seziyordum. Oturdukları vakit çoğu bana bakıp sıkılarak başlarına salladılar. Dudakları, dişsiz ağızlarının içine kaçmıştı. Beni selamlıyorlar mıydı, yoksa bu baş hareketi bir tik miydi, anlayamadım. Bana kalırsa, selam veriyorlardı. Tam o sırada farkına vardım: hepsi karşımda, kapıcının yamacına çepeçevre oturmuştu, sanki uyuklar gibi başları önlerine düşü düşüveriyor-du. Bir an gülünç bir duygu kapladı içimi: sanki, buraya beni yargılamak için gelmişlerdi.

Az sonra, kadınlardan biri ağlamaya başladı, ikinci sırada oturuyordu, arkadaşlarından birinin arkasına düştüğü için pek göremiyordum. Kesik, düzenli bağrışmalarla durmadan ağlıyordu. Sanki hiç durmayacakmış gibi geliyordu bana. Ötekiler onu duymuyor gibiydiler. Hepsi bitkin, üzgün ve sessizdiler. Gözlerini ya tabuta, ya bastonlarına, ya da herhangi bir şeye dikip bir daha oradan ayırmıyorlardı. Kadın durmadan ağlıyordu. Onu tanımadığım için çok şaşırmıştım. Artık sesini kessin istiyordum. Ama söylemeyi göze alamıyordum. Kapıcı, kadına doğru eğilip birşeyler söyledi. Ama o başını salladı, birşeyler mırıldandı ve aynı eda ile ağlamasını sürdürdü. O zaman kapıcı yanıma geldi, yamacıma oturdu. Epeyi sonra yüzüme bakmadan, "Anneniz hanımla çok sıkı

fıkıydı. O benim burada biricik dostumdu, şimdi ise kimsesiz kaldım, diyor," dedi.

Uzun zaman böylece kaldık. Kadının iç çekişleri, hıçkırıkları seyrekleşti. Bir hayli burnunu çekti, sonra sustu. Uykum kaçmıştı, yorgundum ve belim ağrıyordu. Şimdi de bütün bu insanların sessizliği beni üzüyordu. Yalnız zaman zaman kulağıma tuhaf bir ses geliyor, ama ne olduğunu kestiremiyordum. Sonunda keşfedebildim: ihtiyarlardan birkaçı avurtlarını emiyor, bir tuhaf şapırtı çıkarıyorlardı. Hepsi kendi düşüncelerine öylesine dalmışlardı ki bunun farkında olmuyorlardı bile. Hatta bana öyle geliyordu ki, ortalarında yatan bu ölü bile onlarca hiçbir şey ifade etmiyordu. Ama, şimdi öyle sanıyorum ki, bu yanlış bir duyguydu.

Hepimiz kapıcının verdiği kahveleri içtik. Sonrasını bilmiyorum. Gece geçiverdi. Yalnız şunu anımsıyorum: bir ara gözlerimi açmıştım, ihtiyarlar birbirlerinin üzerine yığılmış, uyuyorlardı. Yalnız bir tanesi uyumuyordu. Çenesini bastonuna kenetli elleri üzerine dayamış, sanki uyanmamı bekliyormuş gibi, gözlerini bana dikmişti. Sonra gene uyumuşum. Uyandım, çünkü belim gittikçe daha çok ağrıyordu. Gün camların üzerine doğru kayıyordu. Az sonra ihtiyarlardan biri uyandı ve bir hayli öksürdü. Damalı büyük bir mendile tükürüyor, her seferinde sanki göğsü sökülüyordu. Ötekilerini de uyandırdı. Kapıcı artık gitmeleri gerektiğini söyledi. Kalktılar. Ölünün başı ucunda bu rahatsız bekleyişten yüzleri kül gibi olmuştu. Çıkarken, hepsi elimi sıktı. Şaşırıp kaldım. Bir çift söz söylemeden geçirdiğimiz bu gece, sanki aramızdaki bağlılığı arttırmıştı.

Yorulmuştum. Kapıcı beni odasına götürdü. Elimi yüzüme şöyle bir yıkayabildim. Yine biraz sütlü kahve içtim. Çok güzeldi. Dışarıya çıktığım zaman gün iyice ağarmıştı. Marengo'yu denizden ayıran tepeler üstünde gökyüzü kıpkızıldı. Tepelerin üzerinden aşan rüzgâr tuz kokuları getiriyordu. Güzel bir gün hazırlanmaktaydı. Ne zamandır kırlara çıkmamıştım, anam ölmeseydi, diye düşünüyordum, kim-bilir ne güzel gezip eğlenirdim.

Avluda bir çınar ağacının altında bekledim. Taze toprak kokusunu ciğerlerime çekiyordum, artık uykum kaçmıştı. Bürodaki arkadaşları düşündüm. Bu saatte onlar işe gitmek için yataktan kalkıyorlardı; benim için bu saat her zaman en güç saatti. Bu şeyleri biraz daha düşündüm. Ama yapıların içinde çalan bir zil beni düşüncelerimden ayırdı. Pencerelerin ardında bir kaynaşmadır başladı, sonra her şey sessizliğe gömüldü. Güneş gökyüzünde biraz daha yükselmişti, ayakkabılarımı ısıtmaya başlıyordu. Kapıcı avluyu geçerek geldi, müdürün beni çağırdığını söyledi. Bürosuna gittim. Bana birkaç kâğıt imzalattı. Siyah ceket, çizgili pantolon giymişti. Telefonu eline aldı ve bana, "Cenaze memurları az önce geldiler. Gelip tabutun kapağını kapamalarını söyleyeceğim, daha önce annenizi son bir kez görmek ister misiniz?" dedi. "Hayır," diye karşılık verdim. Sesini alçaltarak telefonla emir verdi, "Figeac, adamlara söyleyin, gidebilirler," dedi.

Sonra bana, cenaze töreninde kendisinin de bulunacağını söyledi. Teşekkür ettim. Masasının arka tarafına geçip oturdu, kısa bacaklarını çaprazladı. Cenazede kendisiyle benden ve bir de servis hastabakıcısından başka kimse bulunmayacağını önceden haber

verdi. Kural olarak, yurttakiler cenazede bulunamazlarmış. Yalnız gece ölüyü beklemelerine izin vermiş. "Bu bir insanlık sorunudur," diye ekledi. Ama bu arada anamın, 'Thomas Perez' adında ihtiyar bir dostunun cenazenin ardından gitmesine izin vermiş. Burada müdür gülümsedi, "Aslında, bu çocukça bir duygu. Ama annenizle o, birbirlerinden hiç ayrılmazlardı. Yurtta onlara takılırlardı. Perez'e, 'Senin nişanlı' derler, o da gülerdi. Hoşlarına giderdi bu. Gerçekten de Madam Meursault'nun ölümü onu çok üzdü. Ona izin vermemezlik edemezdim. Ama, yoklamaya gelen doktorun uyarısı üzerine, dün gece beklemesine izin vermedim," dedi.

Uzun zaman konuşmadan durduk. Müdür ayağa kalktı, odasının penceresinden dışarıya baktı. Bir ara, "İşte, Marengo papazı geldi bile. Biraz acele etmiş," dedi. Köydeki kiliseye gitmek için, en az üç çeyrek saatlik bir yol yürümek gerektiğini söyledi. İndik. Yurdun önünde papazla, iki koro çocuğu duruyordu. Birinin elinde buhurdan vardı. Papaz buhurdanın gümüş zincirinin uzunluğunu ayarlamak için, ona doğru eğilmişti. Yanlarına vardığımızda doğruldu. Bana, "Oğlum," dedi ve birkaç söz söyledi. İçeriye girdi. Ardından ben de girdim.

Bir anda tabutun vidalarının sıkıştırıldığını, odada karalar giyinmiş dört adam bulunduğunu fark ettim. Aynı zamanda, müdürün bana, arabanın yolda beklediğini, papazın duaya başlayacağını söylediğini duydum. Bu andan sonra her şey çok çabuk geçti. Adamlar bir örtü ile tabuta doğru ilerlediler. Papaz, maiyeti, müdür ve ben hep birden çıktık. Kapının önünde tanımadığım bir kadın vardı. Müdür beni, "Mösyö Meursault," diye tanıştırdı. Kadının adını duymadım, yalnız, temsilci olarak gelen hastabakıcı olduğunu anladım. Gülümsemeden, kemikli ve uzun yüzünü eğdi. Sonra, cenazeye yol vermek için sıralandık. Tabutu taşıyanların ardı sıra yurttan çıktık. Araba kapının önünde duruyordu. İnce uzun, cilalı, pırıl pırıl haliyle kalem kutularını andırıyordu. Arabanın yanında gülünç kıyafetli, ufak tefek bir adam, yapmacık tavırlı bir ihtiyar duruyordu. Bunun M. Perez olduğunu anladım. Başında geniş kenarlı, yuvarlak tepeli, ütüsüz bir fötr şapka vardı (cenaze kapıdan geçerken, onu çıkarttı), pantolonunun paçası kat kat ayakkabısının üstüne düşüyordu. Geniş beyaz yakalı gömleği üzerinde siyah kumaştan fiyongu düpedüz sırıtıyordu. Kara kara et benleriyle kaplı burnunun altında dudakları titriyordu. Oldukça ince beyaz saçlarının altından, eğri büğrü, sarkık kulakları çıkıyordu. Bu soluk çehrede, bu kan rengi kulaklar dikkatimi çekti. Cenazeyi yöneten adam bize yerlerimizi gösterdi. En önde papaz, arkasından araba gidiyordu. Arabanın yanlarında o dört adam. Daha arkada müdürle ben, en arkada da hastabakıcı kadınla M. Perez.

Gök güneş içindeydi. Kızgın hava toprağın üzerine ağır basmaya başlıyor ve sıcaklık hızla artıyordu. Bilmiyorum neden, yola koyulmadan, bir hayli bekledik. Koyu renk elbiselerim içinde sıcaktan bunalı-yordum. Şapkasını giyen ufak tefek ihtiyar yeniden başını açtı. Müdür ihtiyarın sözünü ettiği vakit, ben de ona bakıyordum. Dediğine göre, annemle M. Perez yanlarına bir hastabakıcı alır, sık sık köye kadar gezmeye çıkarlarmış. Ben, dört bir yanımdaki kırlara baktım. Gökyüzüne yakın tepelere kadar uzanan servi dizileri, şu bütün çizgileriyle gözüken seyrek evle-

ri, şu kızıllı yeşilli toprağı seyrederken, anacığımı anlıyordum. Bugünse, dört bir yandan taşarak görünümü titreten güneş, onu sanki acımasız ve ezici bir bale sokuyordu.

Yola koyulduk. Ancak o zaman M. Perez'in hafif topalladığını fark ettim. Araba yavaş yavaş hızlanıyor, ihtiyar gerilerde kalıyordu. Arabanın çevresindeki adamlardan biri de arkalarda kalmıştı. Şimdi benimle atbaşı birlikte yürüyordu. Güneşin gökyüzüne yükselişindeki çabukluğa şaşıyordum. Kırların böcek vızıltıları, ot çıtırtılarıyla dolup taştığını fark ettim. Yüzümden ter damlıyordu. Başımda şapkam olmadığı için mendilimle yelpazeleniyordum. Cenaze görevlisi o zaman birşeyler söyledi, ama iyi duymadım. Aynı zamanda sağ eliyle kasketini aralamış, sol elindeki mendille de başının terini kuruluyordu. "Efendim?" dedim. Gökyüzünü göstererek, "İnsanın beynine vuruyor," diye tekrarladı. Ben de, "Evet!" dedim. Biraz sonra, "Anneniz, değil mi?" diye sordu. Yine, "Evet," diye karşılık verdim. "Yaşlı mıydı?" Yaşını tam olarak bilmediğim için, "Eh oldukça," dedim. Sonra sustu. Başımı çevirdim, ihtiyar Perez'in elli metre kadar gerimizde olduğunu gördüm. Fötr şapkasını elinde sallaya sallaya habire yürüyordu. Müdüre de bir göz attım. Gereksiz hiçbir hareket yapmadan, vakarlı vakarlı ilerliyordu. Alnında birkaç ter damlası parıldıyordu, ama silmiyordu.

Alay biraz hızlanmıştı sanırım. Çevremde güneşe boğulmuş hep aynı ışıklı kırlar uzanıyordu. Gökyüzünün parıltısı dayanılır gibi değildi. Bir ara yolun yakın zamanda onarılmış bir kesimine geçtik. Güneş, ziftleri eritmişti. Ayaklar, içine gömülüyor, parlak yüzeyinde izler bırakıyordu. Arabacının meşin şapkası bile, bu kara çamura bulanmış gibiydi. Ben mavi ve beyaz gökle bu renklerin tekdüzeliği, katranın yapışkan karası, elbiselerin donuk karası ve arabanın parlak karası arasında biraz afallamıştım. Bütün bunlar, güneş, arabanın koşum kayışlarının kokusu, at pisliği, cila ve buhur kokuları, uykusuz geçen bir gecenin yorgunluğu gözlerimi de, düşüncelerimi de bulandırmaktaydı. Başımı bir kez daha geriye çevirdim: Perez bana çok uzaklarda, bir sıcak bulut içinde kaybolmuş gibiydi, sonra büsbütün görünmez oldu. Onu gözlerimle aradım, yoldan çıkıp tarlalara daldığını gördüm. Karşıda yolun kıvrıldığını fark ettim. Bu memleketi iyi bilen Perez bize yetişmek için kestirmeden gidiyordu. Yolun dönemecinde gelip bize ulaştı. Sonra, yine kayboldu. Yine tarlalara daldı ve bu hep böyle sürüp gitti. Ben, kanımın şakaklarımda attığını duyuyordum.

Sonra her şey öylesine acele, kesin ve doğal geçti ki, artık hiçbir şeyi anımsamıyorum. Yalnız bir şey anımsıyorum: köye girerken hastabakıcı kadın bana birşeyler söyledi. Yüzüne hiç uymayan, uyumlu, titrek, tuhaf bir sesi vardı. Bana: "İnsan yavaş gitse, güneş çarpar, hızlı gitse kan ter içinde kalır, sonra, kilisede soğuk alır, şifayı bulur," dedi. Hakkı vardı. Çıkar yolu yoktu bunun. Kafamda bugünden daha başka anılar da kalmış. Örneğin, Perez'in son olarak, köye yakın, gelip bize ulaştığı zamanki çehresi. Yanakları iri iri dermansızlık ve ıstırap yaşlarıyla doluydu. Ama, buruşuklar yüzünden akamıyor, yayılıp yeniden birleşiyor ve bu bitik yüzü cilalı bir su birikintisi ile kaplıyordu. Sonra, belleğimde, kilise, kaldırımlar üzerindeki köylüler, mezarlar üstündeki kırmızı ıtır çiçekleri, Perez'in bayılması (sanki kolları, bacakları

ayrılmış bir kukla gibiydi), anacığımın tabutu üstüne dökülen kan rengi topraklar, topraklara karışan köklerin beyaz eti, yine bir sürü insan, sesler, köy, bir kahve önünde bekleyiş, motorun bitmez tükenmez homurtusu kalmış. Sonra otobüsün Cezayir'in ışık yuvasına girdiği ve kendimi yatağıma atıp on iki saat uyuyacağımı düşündüğüm zamanki sevincim.

2

Uyanınca, patronumun iki günlük izin istediğim zaman niçin hoşnut kalmadığını anladım. Bugün günlerden cumartesi. Neredeyse unutmuştum, ama yataktan kalkarken aklıma geliverdi. Patronum, pek doğal olarak, pazarla birlikte dört günlük bir iznim olacağını düşünmüştü. Bu da hoşuna gitmezdi elbet. Ama, bir kere anacığımı bugün değil, dün gömmüş olmakta benim kabahatim yok. Öte yandan da yine nasıl olsa cumartesi ile pazar benimdi. Kuşkusuz bu da patronuma hak vermeme engel değil.

Kalkmakta bir hayli güçlük çektim. Çünkü dün çok yorulmuştum. Bir yandan tıraş oluyor, bir yandan ne yapacağımı kendi kendime soruyordum. Gidip denize girmeye karar verdim. Tramvaya binip limandaki deniz hamamına gittim. Suya daldım. Denizde birçok delikanlı vardı. Orada Marie Cardona'ya rastladım. Eskiden, çalıştığım dairenin daktilo-suydu. O zamanlar pek içim çekmişti. O da öyleydi sanırım. Onun bir şamandıra üzerine çıkmasına yardım ettim, bunu yaparken de elim memelerine dokundu. Ben daha sudayken o şamandıranın üzerine yüzükoyun uzanmıştı. Bana doğru döndü. Saçları gözlerine girmişti. Yüzü gülüyordu. Şamandıraya tır-

manıp yanına vardım. Başımı şakacıktan geriye salıverdim, karnının üzerine koydum. Sesini çıkarmadı, ben de öylece kalıverdim. Bütün gökyüzü gözlerimin içindeydi; mavi ve altın sarısı. Ensemde, Marie'nin hafif hafif atan karnını hissediyordum. Şamandıranın üzerinde, yarı uyuklar halde, uzun zaman kaldık. Güneş fazlasıyla yakmaya başlayınca, Marie denize daldı, ben de arkasından. Onu yakaladım, elimi beline doladı m, yan yana yüzdük. O, hep gülüyordu. Rıhtımda kurulanırken, "Ben sizden daha esmerim," dedi bana. Gece sinemaya gelir mi, diye sordum. Yine güldü. "Fernandel'in oynadığı bir film görmek isterdim," dedi. Giyindiğimiz zaman, beni siyah boyunbağıyla görünce çok şaşırdı, "Yaslı mısınız?" diye sordu. "Anam öldü," diye karşılık verdim. Ne zaman öldüğünü sorunca "Dün," dedim. Hafifçe irkildi, ama hiçbir şey söylemedi, içimden, bunda benim bir suçum olmadığını söylemek geldi, ama kendimi tuttum. Bunu daha önce patrona söylediğimi anımsadım. Hiçbir anlamı yoktu bunun. İnsan her zaman az buçuk suçludur.

Akşam, Marie her şeyi unutmuştu. Film saçmaydı, ama yine de yer yer eğlendiriciydi. Marie bacağını bacağıma dayamıştı. Ellerimle memelerini okşuyordum. Seans sonunda Marie'yi öptüm, ama yarım yamalak. Sinemadan çıkınca evime geldi.

Uyandığım zaman Marie ortalarda yoktu. Teyzesine gitmesi gerektiğini söylemişti. Günlerden pazar olduğunu anımsadım. Canım sıkıldı: Pazar günlerini sevmem. Yatakta, bir yandan bir yana döndüm, yastıkta, Marie'nin saçlarının bıraktığı tuz kokusunu aradım, sonra saat ona kadar uyudum. Sonra da yattığım yerde öğleye kadar bir sürü sigara içtim. Her zamanki gibi, Celeste'lerde yemek yemeyi canım çekmiyordu. Kuşkusuz bir sürü soru soracaklardı. Bense, böyle şeylerden hoşlanmıyordum. Kendime bir yumurta pişirdim. Ekmeğim yoktu, aşağıya inip almak da istemiyordum, öylece sahanı ağzıma götürerek ekmeksiz yiyiverdim.

Yemekten sonra, biraz canım sıkıldı, odadan odaya dolaştım durdum. Anacığım varken, ne rahattı burası. Şimdi ise, bana çok büyük geliyor. Bu yüzden yemek odasının masasını kendi odama taşımak zorunda kaldım. Artık bu odada çukurlaşmış hasır iskemleler, aynası sararmış dolap, tuvalet masası ve bakır karyola arasında yaşıyorum. Gerisini yüzüstü bıraktım. Biraz sonra, birşeyler yapmış olmak için elime bir gazete aldım, okudum. Kurschen tuzlarıyla ilgili bir ilanı kestim, gazetelerden hoşuma giden şeyleri kesip koyduğum eski deftere yapıştırdım. Ellerimi yıkadım sonra balkona çıktım.

Odam mahallenin ana caddesine bakar. Öğleden sonra hava güzeldi. Ama kaldırımlar yağlı yağlıydı. Gelip geçenler tek tüktü. Onlar da acele ediyorlardı. Bunlar, başta, gezinmeye çıkan ailelerdi: önden pantolonları dizkapaklarının üstünde, yeni elbiselerini yadırgayan, gemici kılıklı iki oğlan çocuğu ile, kocaman pembe kurdeleli, parlak siyah ayakkabılı bir kız çocuğu geliyordu. Onların arkasından, açık kahverengi ipek fistanlı, iriyarı anneleriyle, uzaktan tanıdığım sıska, zarif bir adam olan babaları geliyordu. Adamın başında hasır şapka, boynunda papyon kravat, elinde bir baston vardı. Karısıyla bir arada görünce, ona mahallede niçin zarif dediklerini anladım. Az sonra mahallenin pırıl pırıl saçlı, kırmızı boyunbağlı delikanlıları geçti. Ceketlerinin belleri ipinceydi. Kü-

çük ceplerine markalar işlenmişti; ayakkabılarının burnu dört köşeydi. Kentin göbeğindeki sinemaya gidiyorlardır, diye düşündüm. Onun için böyle erkenden yola düşmüşler, kahkahalar ata ata tramvaya doğru koşuyorlardı.

Onların ardından, sokak yavaş yavaş tenhalaştı. Galiba her yerde sinemalar, tiyatrolar başlamıştı. Sokakta dükkâncılardan, kedilerden başka kimse kalmamıştı. Yol boyunca uzanan incir ağaçlarının üstünde gökyüzü duru, ama parıltısızdı. Karşı kaldırıma tütüncü bir iskemle çıkardı, kapısının önüne koydu. Kollarını arkalığına dayayıp bacağının birini bir tarafına, birini öteki tarafına atıp oturdu. Az önce, hınca hınç dolu olan tramvaylar, şimdi hemen hemen boştu. Tütüncünün yanındaki küçük kahvede garson boş salona talaş serpip süpürüyordu. Bugün gerçekten pazardı.

İskemlemi tütüncününki gibi ters çevirdim. Böylesi bana daha rahat geldi. Üst üste iki sigara içtim, içeriye gidip bir parça çikolata aldım, pencerenin önünde yedim. Az sonra gökyüzü karardı. Bir yaz fırtınası kopacak sandım. Ama, yavaş yavaş açıldı. Fakat bulutların geçişi sokakta sanki bir yağmur müjdesi bırakmış ve onu daha da karartmıştı. Uzun zaman gökyüzüne baktım durdum.

Saat beşte tramvaylar gürültü patırtıyla sökün ettiler. Banliyö stadyumlarından, basamaklara tünemiş, kapı demirlerine salkım salkım asılmış seyircileri taşıyorlardı. Arkadan gelenler de oyuncuları getirdiler. Onları ufak çantalarından tanıdım. Avaz avaz haykırıyor, göğüslerini yırtarcasına, "Ölmez bizim kulüp," diye şarkılar söylüyorlardı. Birçokları bana el işaretleri yaptılar. Hatta birisi, "Haklarından geldik," diye bağırdı bile. Ben de başımı sallayarak, "Evet!" dedim. Sonra, otomobiller sökün etmeye başladı.

Gün biraz daha ilerledi. Çatıların üzerinde, gökyüzü kızıllaştı ve ilk karartılarla birlikte, sokaklar da canlandı. Başkaları arasında zarif bayı tanıdım. Çocuklar ağlaşıyor ya da ayak sürüyorlardı. Hemen o anda mahallenin sinemaları sokağa bir seyirci dalgası boşalttı. Aralarındaki delikanlıların davranışları her zamandan daha ataktı. Bir serüven filmi görmüşlerdir, diye düşündüm. Kent sinemalarından dönenlerse biraz daha geç geldiler. Onlar daha ciddi gibiydiler. Hâlâ gülüyorlardı, ama zaman zaman yorgun ve düşünceli görünüyorlardı. Sokaktan ayrılmadılar, yaya kaldırımlar arasında mekik dokumaya başladılar. Mahallenin kızları, başları açık, kol kola girmişlerdi. Delikanlılar punduna getirip karşılarına çıkıyor, yanlarından geçerken laf atıyor, kızlar da, başlarını çevirip çevirip gülüşüyorlardı. Aralarından birçoğunu tanıyordum. Bana işaretler yaptılar.

O anda, sokağın fenerleri birden yanıp geceyle birlikte ışıldayan ilk yıldızları solduruverdi. İnsan ve ışık yüklü bu kaldırımlara baka baka gözlerim yorulmuştu. Sokak lambaları yağlı kaldırımları parlatıyordu. Tramvaylar, düzenli aralıklarla ışıklarını parlak saçlar, gülümseyen bir çehre ya da gümüş bir bilezik üzerine saçıyordu. Az sonra, tramvaylar git gide seyrekleşti ve ağaçlarla lambaların yukarısında daha da kararan geceyle birlikte, mahalle de hissedilmez biçimde boşaldı. İlk kedi, yeniden tenhalaşan sokağı bir yandan bir yana ağır ağır geçti. O zaman akşam yemeğini yemek gerek, diye düşündüm. İskemlenin arkalığına uzun zaman dayanıp kaldığım için biraz boynum tutulmuştu. Aşağıya inip ekmek ve makarna

aldım. Yemeğimi pişirip ayakta yedim. Pencerede bir sigara daha tellendirmek istedim, ama hava serinlemişti. Biraz üşüdüm. Camlan kapadım, geri dönerken, aynada gözüme bir masa kenarı ilişti; üzerinde ekmek parçaları, yanında ispirto ocağı vardı. Yine **bir** pazar daha geçip gitti, anacığım şimdi topraklar altında yatıyor, yine işimin başına döneceğim ve sonunda, her şey eski hamam eski tas, diye düşündüm...

3

Bugün büroda çok çalıştım. Patronun nazikliği üstündeydi, "inşallah pek yorgun değilsinizdir," dedi ve annemin yaşını öğrenmek istedi. Yanlış söylemeyeyim diye, "Altmışında vardı," dedim. Bilmem niçin, buna kapanmış bir konu olarak baktı ve ferahlar gibi oldu.

Masamın üzerinde birikmiş bir yığın konşimento vardı. Hepsini elden geçirmem gerekti. Öğle yemeğine gitmek için bürodan çıkmadan önce ellerimi yıkadım. Öğle vakitleri bu an pek hoşuma gider. Akşamsa pek hoşlanmam. Çünkü ellerimizi kuruladığımız döner havlu, bütün gün kullanılmış durmuştur, ıpıslaktır. Bir gün bunu patrona söyledim. "Kötü bir şey, ama o kadar da önemli sayılmaz," dedi. Sevkiyatta çalışan Emmanuelle birlikte biraz geç çıktım. Saat yarımdı. Büro denize bakar. Bir an durup güneşte tutuşan limandaki yük gemilerini seyrettik. O sırada zincir şakırtıları ve patırtılarla bir kamyon geldi. Emmanuel: "Binsek mi?" diye sordu. Koşmaya başladım. Kamyon bizi geçti. Peşine takıldık. Gürültü ve toz içinde kaybolmuştum. Artık hiçbir şey göremiyor, bucurgatlar, makineler, ufukta sallanan gemi direkleri, önlerinden geçtiğimiz gemi tekneleri ortasında at-

laya duralıya, düzensiz koşuyor, başka hiçbir şey düşünmüyordum. İlk önce ben tütündüm ve uçarcasına atladım. Sonra Emmanuel'e yardım ettim, çekip oturttum. Nefes nefese kalmıştık. Kamyon, güneş ve toz toprağın ortasında, eğri büğrü kaldırımlar üzerinde zıplıyordu. Emmanuel tıkanırcasına gülüyordu.

Celeste'lere kan ter içinde vardık. Celeste, koca göbeği, önlüğü, beyaz sakalıyla her zamanki gibi oradaydı. Bana: "İyisinizdir inşallah?" diye sordu. "İyiyim!" dedim. Karnımın da aç olduğunu ekledim. Yemeği acele acele yedim. Ardından kahve içtim. Sonra eve döndüm. Biraz uyudum. Şarabı fazla kaçırmıştım. Uyandığım zaman canım sigara içmek istedi. Vakit geçti. Tramvaya yetişeyim diye koştum. Öğleden sonra hep çalıştım. Büro çok sıcaktı. Akşam çıktığım zaman rıhtım boyunca ağır ağır yürüyerek, eve dönmenin mutluluğu içindeydim. Gökyüzü yeşildi. İçimde bir mutluluk duyuyordum. Yine de dosdoğru eve gittim. Kendime patates haşlamak niyetindeydim.

Karanlık merdivenleri çıkarken, kapı komşum Salamano'ya çarptım. Yanında köpeği vardı. Sekiz yıldır onlar hep birliktedirler. Sanırım bu İspanyol köpeğinde 'kızıl' denen deri hastalığı vardı: bütün tüylerini döküyor, gövdesinde siyah siyah kabuklar peydahlanıyordu. Ufak bir oda içinde bir arada yasaya yasaya, ihtiyar Salamano sonunda ona benzemişti. Kendisinin de yüzünde kırmızımtırak kabuklar vardı, saçı sakalı sarı ve seyrekti. Köpek de efendisinin o kambur halini almış, burnu öne doğru uzamış, boynu da kasılmıştı. Sanki aynı soydandılar. Bununla birlikte birbirlerinden nefret ediyorlardı. İhtiyar, biri saat on birde, biri de altıda olmak üzere, günde iki kez, köpeğini gezdirmeye çıkarır. Sekiz yıldır, yollarını değiştirmemişlerdir. Onları Lyon Sokağında bir boydan bir boya görebilirsiniz: köpek, Salamano'yu ayağını bir yere çarptırıncaya kadar durmadan çekiştirir-di; o zaman, Salamano köpeği bir güzel döver, etmediği hakareti bırakmazdı. Köpek korkudan yerlere yatar, bir adım bile atamazdı. O zaman köpeği çekiştirmek işi ihtiyara düşerdi. Köpek bütün bunları unutuverip sahibini tekrar çekiştirmeye başlar, yeniden dayaklar yer, hakaretlere uğrardı. O zaman ikisi de kaldırımlar üzerinde dururlar; köpek dehşet, adam da kin ve nefret içinde birbirlerine bakışırlardı. Her gün bu böyledir. Köpek işemek istese, ihtiyar vakit bırakmaz, ipinden çeker; o da ardı sıra bir dizi damlacıklar bırakır dururdu. Kazara, odanın içinde kabahat ediverse, yine dayak yer. Bu, sekiz yıldır hep böyle sürüp gelmektedir. Celeste daima "Rezillik," der, ama aslında kimse bilmez. Merdivenlerde rastladığım zaman, Salamano köpeğine sövüp saymaktaydı. Ona, "Pis, mundar köpek!" diyor, hayvancağız da sızlanıp inildiyordu. "İyi akşamlar," dedim. Aldırmadı, durmadan küfürler savurmaya devam etti. Dayanamadım, "Köpek size ne yaptı ki?" diye sordum. Karşılık vermedi. O yalnızca, "Pis, mundar köpek!" diyor, başka bir şey demiyordu. Köpeğinin üzerine eğilmiş, tasmasında birşeyler düzeltiyor gibi geldi bana. Sesimi daha da yükselttim. O zaman, yüzünü dönmeksizin, tutmaya çalıştığı bir öfkeyle: "Hâlâ burada!" diye söylendi. Sonra, dört ayağı üzerinde direnip inildeyen hayvancağızı sürükleye sürükleye alıp götürdü.

Tam bu sırada, ikinci kapı komşum çıkageldi. Mahallede dediklerine bakılırsa, kadınların sırtından geçinirmiş. Ama mesleğini sorunca, "Ambar memuru," der. Genellikle onu kimse sevmez. Ama, sık sık

gelip benimle çene çalar. Kendisini dinlediğim için ara sıra da şöyle birkaç dakika odama gelir. Ben, aslında söylediklerini ilginç bulurum. Zaten onunla konuşmamam için hiçbir neden de yok. Adı Raymond Sintes'tir. Oldukça ufak tefek bir adamdır. Omuzları geniştir, burnu tıpkı boksör burnu gibidir. Üstü başı hep derli topludur. Salamano'dan söz ederken o da bana, "Rezillik," dedi. Sonra, "Sizi tiksindirmiyor mu?" diye sordu. "Hayır," diye karşılık verdim.

Yukarıya çıktık. Ayrılacağım zaman bana, "Odamda kan sucuğuyla şarap var. Benimle bir iki lokma yemez misiniz?" dedi. Yemek pişirmekten kurtulurum, diye düşündüm, kabul ettim. Onun da bir göz odası, bir de penceresiz mutfağı var. Karyolasının üst tarafında alçıdan beyazlı-pembeli bir melek heykelciği, şampiyon fotoğrafları, bir iki de çıplak kadın resmi vardı. Oda kir pas içindeydi; yatak da darmadağınıktı. Önce gazocağını yaktı, sonra cebinden kirli bir sargı bezi çıkardı, sağ elini sardı. "Neniz var?" diye sordum. Başına bela kesilmek isteyen bir herifi tepelemiş.

"Ben kötü adam değilim, Bay Meursault, anlıyor musunuz. Yalnız çok çabuk köpürürüm. Herif bana, "Erkeksen tramvaydan inersin," dedi. "Ben de, "Haydi işine, belanı arama," dedim. "Erkek değilsin," dedi bana. O zaman ben de indim aşağı ve, "Kes sesini, yoksa tepelerim," dedim. "Deme be!" diye karşılık verdi. Ben de bunun üzerine yaradana sığınıp bir tane aşkettim suratına. Yere yuvarlandı. Tam eğilip yerden kaldıracağım sırada, yattığı yerden başladı tekme atmaya. Ben de dizimle bir çıkış yaptım, kafasına da iki tane indirdim. Suratı kana bulandı. "Bu tayın kâfi mi ulan?" diye sordum. "Evet," dedi. Sintes bunları anlatırken bir yandan da sargısını düzeltiyordu. Ben karyolaya oturmuştum. Sintes, "Görüyorsunuz ya, ben dalaşmadım. Kabahat onun," dedi. Doğruydu, "Hakkın var!" dedim. O zaman, bu iş hakkında zaten bana akıl danışmak istediğini söyledi. Erkek adammışım ben. Hayatı bilirmişim, ona yardım edebilirmişim. Hem sonra o da benimle dost olabilirmiş. Sesimi çıkarmadım. Kendisiyle dost olmak isteyip istemediğimi tekrardan sordu. "Bence bir," diye karşılık verdim. Sevinir gibi oldu. Kan sucuğunu çıkarttı, tavada kızarttı, sonra sofraya bardak, tabak, kaşık, çatallarla iki şişe şarap koydu. Bütün bunları sessiz sessiz yaptı. Sonunda sofraya oturduk. Yemekte bana bir hikâye anlatmaya başladı. İlk önce biraz çekiniyordu. "Tanıdığım bir kadın vardı... Açıkçası metresimdi..." Dövüştüğü adam, bu kadının kardeşi imiş. Bana kadınla düşüp kalktığını söyledi. Ben bir şey demedim. Ama o ekledi: Mahallede ne dedikodular dolaştığını biliyormuş, ama vicdanı rahatmış. Kendisi ambar memuruymuş.

"Uzatmayalım, efendim, ortada bir dolap döndüğünü fark ettim," dedi. Kadına tam geçineceği kadar para veriyormuş. Oda kirasını ödüyor, yiyip içmesi için de günde yirmi frank bırakıyormuş. "Üç yüz frank odaya, altı yüz yiyip içmeye, arada bir de bir çift çorap, eder size bin frank. Hem hanımefendi çalışmazdı da. Ama verdiğim paranın yetişmediğini, onunla geçinemediğini söylerdi. Ben de derdim: 'Yarım gün olsun niçin çalışmıyorsun? Ivır zıvır şeylerin yükünü üzerimden almış olursun. Sana bu ay üst-baş aldım. Günde eline yirmi frank veriyorum. Oda kiranı ödüyorum. Sense, öğleden sonraları ahbaplarınla kahve içiyorsun. Onlara kahveyi, şekeri sen sunuyor-

sun, ama parayı da ben veriyorum. Ben seni el üstünde tuttum, sense nankörlük ediyorsun.'" Ama kadın çalışmıyor, hep geçinemiyorum deyip duruyormuş. İşin içinde bir dalavere olduğunu işte böylece fark etmiş.

Sonra kadının çantasında bir piyango bileti bulduğunu söyledi. Kadın, bileti nasıl elde ettiğini bir türlü anlatamamış. Bir zaman sonra, Sintes, iki bileziğini emniyet sandığına rehin koyduğuna dair bir 'kanıt' geçirmiş eline. O zamana kadar bu bileziklerin varlığından haberi yokmuş. Dönen dolapları iyice anlamış. Onun üzerine karıyı terk etmiş. Ama önce bir güzel ıslatmış. Sonra da, ağzına geleni söylemiş. Ona: "Senin derdin günün, bilmem neyini doyurmaktır, dedim. Hem nasıl dedim, Bay Meursault, bir bilseniz! Anlamıyor musun ki, dedim, dünya âlem sana verdiğim mutluluğu kıskanıyor. Elindeki mutluluğun değerini sonra anlarsın!"

Kadını, her yanını kanatıncaya kadar dövmüş. Önceleri onu dövmezmiş. "Pataklardım, ama sanki okşarcasına. Biraz bağırırdı. Pancurları kapardım ve iş her zaman olacağına varırdı. Ama, şimdi iş ciddi. Kendi hesabıma, iyice hakkından gelemedim."

İşte bunun için birinin öğüdüne gereksinimi varmış. İs çıkaran lambanın fitilini düzeltmek için durdu. Bense hep onu dinliyordum. Bir litreye yakın şarap içmiştim. Şakaklarım ateşler içindeydi. Ray-mond'un sigaralarını içiyordum. Sigaram kalmamıştı çünkü. Son tramvaylar geçiyor, mahallenin uzaklaşmakta olan gürültüsünü de alıp götürüyorlardı sanki. Raymond devam etti: Onun canını sıkan şey 'kaltağı hâlâ etinde duymasıydı.' Ama yine de onu cezalandırmak istiyordu. Önce bir otele götürmeyi, ahlak zabıtasını çağırıp rezalet çıkarmayı, sonra da eline vesika verdirmeyi düşünmüş. Sonra külhanbeyleri arasındaki dostlarına danışmış. Hiçbir akıl verememişler. Onların dostluğu mostluğu da beş para etmezmiş. Bunu yüzlerine karşı da söylemiş. O zaman onlar da, "Damgalarız karıyı be!" demişler. Ama Raymond'un istediği bu değilmiş. Düşünüp taşınmak gerekmiş. Önce bana birşeyler sormak niyetindeymiş. Sormadan daha önce de, bu olay üzerinde ne düşündüğümü öğrenmek istiyormuş. "Hiçbir şey düşünmüyorum, ama ilginç olay doğrusu," diye karşılık verdim. O zaman bu işte bir dalavere olup olmadığını sordu. "Bana bu işte bir dalavere var gibi geliyor," dedim. Sonra "Sizce onun cezasını vermeli mi, benim yerimde olsanız ne yapardınız?" diye sordu. Ben de, "Belli olmaz, ama cezasını vermek istemenizi anlıyorum," diye karşılık verdim. Biraz daha şarap içtim. Raymond bir sigara yaktı ve niyetini bana açtı: Ona zehir gibi acı bir mektup yazmak istiyormuş, onu bütün yaptıklarına pişman edecek bir mektup. Sonra, kadın evine gelince, koynuna alacak ve 'tam işini bitirirken' yüzüne tükürüp kapı dışarı edecekmiş. Kadının bu şekilde cezalandırılmış olacağını benim de aklım kesmişti. Ama, Raymond böyle bir mektup yazmasını beceremiyormuş, bana yazdırmayı düşünmüş. Sesimi çıkarmadığımı görünce, "Hemen yazmanızda bir sakınca var mı?" diye sordu. "Hayır," dedim.

O zaman bir bardak şarap içti, sonra ayağa kalktı. Tabaklarda artık kalan bir parça soğumuş sucuğu bir yana itiverdi. Sofranın muşamba örtüsünü özene özene sildi. Gece masasının gözünden dört köşe, çizgili bir kâğıt, tahta saplı kırmızı bir yazı kalemiyle mor mürekkepli bir hokka çıkardı. Bana kadının adı-

nı söyleyince, mağripli olduğunu anladım. Mektubu yazdım. Gerçi biraz gelişigüzel oldu, ama Raymond'u hoşnut etmeye de çalıştım. Onu hoşnut etmemek için bir neden de yoktu ayrıca. Sonra mektubu yüksek sesle okudum. Beni dinlerken hem sigarasını içiyor, hem başını sallıyordu. Bir daha okumamı istedi. Son derece hoşlandı. Bana, "Görmüş geçirmiş bir adam olduğunu biliyordum," dedi. Önce, bana 'sen' dediğinin farkına varmadım. Ancak, "Şimdi artık sahici arkadaşsın sen!" dediği zaman fark ettim. Cümlesini tekrarladı, ben de, "Evet," diye yanıtladım. Arkadaşı olmuşum, olmamışım bence birdi, ama o, bunu candan ister görünüyordu. Mektubu zarflayıp kapadı. Şaraplarımızı bitirdik. Sonra bir zaman, hiçbir şey konuşmadan sigaralarımızı içtik. Dışarıda, her şey sessizlik içindeydi. Bir otomobilin yoldan kayıp gidişi duyuldu. "Artık geç oldu," dedim. Raymond da öyle düşünüyordu. "Vakit çabuk geçiyor," dedi. Bir bakıma doğruydu bu. Uykum gelmişti, ama bir türlü kalkamıyordum. Herhalde yorgun bir halim vardı ki Raymond bana, "İnsan kendini pek salıvermemeli," dedi. Önce anlamadım. Sonra açıkladı: annemin öldüğünü öğrenmiş, er geç olacak şeymiş bu. Ben de öyle düşünüyordum.

Kalktım. Raymond elimi çok kuvvetli sıktı, erkek adamların birbirlerini her zaman anladıklarını söyledi. Odasından çıkınca kapıyı kapadım, bir süre merdiven sahanlığında karanlıklar içinde kaldım. Ev sessizdi. Merdiven boşluğundan doğru karanlık ve nemli bir soğuk yükseliyordu. Kulaklarımın uğultusundan başka bir şey duymuyordum. Olduğum yerde kımıldamadan kaldım. İhtiyar Salamano'nun odasında köpek boğuk boğuk inledi.

4

Bütün hafta iyi çalıştım. Raymond geldi, mektubu yolladığını söyledi. EmmanuePle iki kez sinemaya gittim. Perdede olup bitenlerden pek anlamazdı. Onun için bir bir anlatmak gerekir. Dün cumartesiydi. Önceden kararlaştırdığımız üzere, Marie geldi. Onu içim pek çekti: meşin sandalları vardı. Memelerinin o taş gibi sertliği hissediliyor, güneşten yanan yüzü sanki bir çiçeği andırıyordu. Bir otobüse atladık, Cezayir'den birkaç kilometre uzakta, kayalar arasına sıkışmış, kara tarafı sazlarla çevrili bir kumsala gittik. Saat dörttü: güneş pek yakmıyordu, ama uzun ve tembel dalgacıklarıyla su ılıktı. Marie bana bir oyun öğretti. Yüzerken ağzınızı dalgaların tepelerine verip avurtlarınızı köpükle doldurduktan sonra sırtüstü yatacak, sonra suları gökyüzüne püskürteceksiniz. Sular, sanki köpüklü bir oya gibi havada dağılıyor ya da yağmur gibi yüzünüze serpiliyordu. Fakat çok geçmeden tuzlu acılığı ağzımı yakmaya başladı. Marie yanıma geldi, suyun içinde vücuduma dolandı. Ağzını ağzıma yapıştırdı. Dili dudaklarımı serinletiyordu. Bir süre dalgaların içinde yuvarlandık.

Kumsalda, giyindiğimiz vakit, Marie bana ışıl ışıl gözlerle bakıyordu. Ben de onu öptüm. O andan son-

ra artık konuşmadık. Onu sımsıkı kavramıştım. Bir otobüs bulup dönmeye, bir koşu evime gidip kendimizi yatağa atmaya baktık. Penceremi açık bırakmıştım; yaz gecesinin, esmer bedenlerimizin üzerinden akmasını duymak ne güzeldi!

Bu sabah Marie gitmedi, kaldı. "Öğle yemeğini birlikte yiyelim," dedim. Et almak için aşağıya indim. Dönüşte yukarı çıkarken, Raymond'un odasından kulağıma bir kadın sesi geldi. Az sonra ihtiyar Sala-mano köpeğini payladı. Merdivenin tahta basamaklarında tekme ve pençe sesleri, ardından da, "Pis, mundar hayvan!" diye haykırmalar duyduk. İkisi de sokağa çıktı. İhtiyarın hikâyesini Marie'ye anlattım, güldü. Marie, pijamalarımdan birini giymiş, kollarını sıvamıştı. Güldüğü zaman, yeniden çekti onu içim. Biraz sonra, "Beni seviyor musun?" diye sordu. "Bu anlamsız bir şey, ama sanırım sevmiyorum," dedim. Üzülür gibi oldu. Ama, yemeği hazırlarken, hiç yoktan öyle bir güldü ki, sarılıp öptüm. Tam o sırada, Raymond'un odasında bir kavga gürültüdür başladı.

Önce keskin bir kadın sesi, sonra, Raymond'un şu sözleri duyuldu: "Kazığı attın bana, kazığı! Bana oyun etmek neymiş, göstereceğim sana!" Boğuk boğuk seslerden sonra, kadın öyle müthiş bir çığlık kopardı ki, merdiven sahanlığı bir anda, hıncahınç doldu. Marie ile biz de çıktık. Kadın durmadan bağırıyor, Raymond da veryansın ediyordu. Marie, "Ay, ne korkunç!" dedi, ses çıkarmadım. Gidip bir polis çağırmamı söyledi. "Polislerden hoşlanmam," dedim. Ama ikinci katta oturan lehimciyle birlikte bir polis çıkageldi. Kapıyı vurdu. İçeriden artık çıt çıkmaz oldu. Daha hızla vurdu. Biraz sonra kadın ağladı, Raymond da kapıyı açtı. Ağzına bir sigara iliştirmişti. Yılışık bir hali vardı. Kadın kapıya atıldı ve polise Raymond'un kendisini dövdüğünü söyledi. Polis, "Adın ne?" diye sordu. Raymond adını söyledi. Polis, "Benimle konuşurken sigaranı at ağzından!" dedi. Raymond duraladı. Bana baktı, ama sigarasını atmadı. O zaman polis suratına şiddetli bir tokat yapıştırdı. Sigara birkaç metre öteye fırladı. Raymond'un suratı allak bullak oldu, ama o an ağzını açmadı. Sonra, yitik bir sesle, "İzmaritimi yerden alabilir miyim?" diye sordu. Polis, "Al!" dedi ve ekledi: "Ama polisin oyuncak olmadığını bir daha unutayım deme!" Bu sırada kadın ağlıyor, "Beni patakladı, pezevenk herif, ne olacak!" diye tekrarlıyordu. Raymond da, "Polis efendi, bir adama pezevenk demenin yasada yeri var mı?" diye sordu. Ama polis, "Tut çeneni be!".diye bağırdı. O zaman, Raymond kadına döndü, "Hele dur sen, yine görüşürüz küçük hanım!" dedi. Polis, Raymond'a, "Sana tut çeneni, dedik be herif! O gidecek, sen karakoldan çağırılıncaya kadar odanda kalacaksın," dedi ve "böyle titreyecek kadar sarhoş olmaktan utanmıyor musun?" diye ekledi. O zaman Raymond, "Sarhoş değilim ben polis efendi. Yalnız karşınızda bulunuyorum. Nasıl titremem. Elimde mi ki?" dedi. Kapısını kapadı. Herkes çekilip gitti. Marie ile ben öğle yemeğini hazırladık. Ama, onun karnı aç değildi. Hemen her şeyi ben yedim. Marie saat birde gitti. Ben de biraz uyudum.

Saat üçe doğru kapım vuruldu, içeri Raymond girdi. Yatağımdan kalkmadım. Karyolamın kenarına ilişti. Bir an konuşmadan durdu. "Senin sorunun ne oldu?" diye sordum. "İstediğimi yaptım, ama kadın beni tokatladı, işte o zaman ben de onu bir güzel patakladım," dedi. Sonrasını ben de görmüştüm. "Bana

kalırsa, dedim, kadın cezasını buldu demektir, artık için rahatlamıştır." O da bu düşüncedeydi. Polis ne isterse yapsındı, kadın yediği dayakla kalmıştı. Polisleri iyi tanır, onların suyuna gitmeyi bilirmiş. Sonra, polisin attığı tokada karşılık vermesini bekleyip beklemediğimi sordu. "Hiçbir şey beklemiyordum. Hem polislerle de başım pek hoş değildir," diye karşılık verdim. Raymond çok sevinmiş göründü. Kendisiyle dışarı çıkmayı isteyip istemediğimi sordu. Yataktan kalktım, saçlarımı taramaya başladım. O zaman, kendisine tanıklık etmem gerekeceğini söyledi. "Bence bir, ama ne söyleyeceğim, bilmiyorum," dedim. Raymond'a kalırsa, kadının kendisine kazık attığını söylemem yeterdi. Ona tanıklık etmeye razı oldum.

Dışarı çıktık. Raymond bana bir konyak ikram etti. Sonra bir parti bilardo oynamak istedi. Tam kazanacağım sırada kaybediverdim. Sonra bir geneleve gitmek istedi, ama o yerlerden hoşlanmadığım için, "Olmaz," dedim. O zaman ağır ağır eve döndük. Metresinin hakkından geldiği için çok seviniyordu. Bana karşı pek nazik davranıyordu. Düşündüm de o anda kendimi mutlu hisseder gibi oldum.

Uzaktan, kapının eşiğinde ihtiyar Salamano'yu gördüm. Telaşlı bir hali vardı. Yaklaştığımız zaman, köpeğinin yanında olmadığını fark ettim. Dört bir yanına bakmıyor, olduğu yerde dönüyor, koridorun karanlıklarını delmeye çalışıyor, anlaşılmaz birtakım sözler geveliyor, o ufacık kanlı gözleriyle, yeniden sokağı tarayıp duruyordu. Raymond ona, "Neyiniz var?" diye sorunca hemen karşılık vermedi. "Pis, mundar hayvan!" diye mırıldandığını işitir gibi oldum. Durmadan çırpınıyordu. Köpeğinin nerede olduğunu sordum. Birden, "Çekip gitti!" dedi. Sonra dili çözülüverdi: "Onu her zamanki gibi, bayram yerine götürmüştüm. Barakaların çevresi hıncahınç insanla doluydu. 'Kaçaklar Kralı'nı seyretmek için durdum. Yürüyüp gideceğim sıra, bir de baktım ki, köpek ortalarda yok. Ne zamandır, ona daha küçük bir tasma almak niyetindeydim. Ama, bu mundar hayvanın başını alıp böyle gideceğini aklıma getirmemiştim."

O zaman Raymond ona, "Köpek, yerini, yolunu şaşırmış olabilir. Geri döner ama," dedi. Sahiplerini bulmak için kilometrelerce yol tepen birçok köpekten bir sürü örnekler getirdi. Buna karşın, ihtiyar daha da telaşlı görünüyordu. "Alacaklar onu elimden, alacaklar! Onu birisi evine almış olsa bari. Ama, olamaz! Üstündeki o kabuklarla herkesi tiksindirir. Polislerin elin düşecek, muhakkak!" dedi. Ona, 'Bulunmuş Hayvanlarevi'ne başvurmasını, ufak bir ücret karşılığında köpeğini kendisine geri vereceklerini söyledim. Bana, "Çok mu para isterler?" diye sordu. "Bilmem," dedim. Bunun üzerine köpürdü: "Bu mundar hayvan için bir de para mı vereceğim? Gebersin kâfir!" Köpeğe küfürler savurmaya başladı. Raymond gülerek eve girdi. Ben de ardından girdim. Bizim katın sahanlığında birbirimizden ayrıldık. Az sonra, ihtiyarın ayak seslerini duydum. Kapımı vurdu. Açtığım zaman bir süre eşikte durdu, sonra, "Affedersiniz, affedersiniz!" dedi. içeriye buyur ettim, girmek istemedi. Gözlerini ayakkabılarının ucuna dikmişti. Pütürlü elleri titriyordu. Başını kaldırmadan, "Almazlar onu elimden değil mi Bay Meursault? Geriye verirler değil mi? Vermezlerse halim nice olur?" dedi. 'Bulunmuş Hayvanlarevi'nde, köpeklerin, sahipleri gelinceye kadar üç gün alıkonduğunu,

sonra da gereğine bakıldığını söyledim. Sessiz sessiz yüzüme baktı, sonra, "İyi akşamlar!" dedi. Kapısını kapattı. Odasında bir aşağı bir yukarı gidip geldiğini duydum. Karyolası gıcırdadı. Ara duvardan kulağıma garip, kısık sesler geldi. Anladım ki, ağlıyordu. Neden, bilmem, birden anacığım aklıma geliverdi. Ama yarın sabah erken kalkacaktım. Karnım aç değildi, akşam yemeği yemeden, yatağı boyladım.

5

Raymond büroya telefon etti. Arkadaşlarından biri (benden söz etmiş ona), pazarı, Cezayir yakınlarındaki kulübesinde geçirmeye çağırıyormuş. "İyi olurdu," dedim, "ama pazar günü bir kadın arkadaşla buluşacağım." Raymond hemen, "O da buyursun," dedi. Arkadaşının karısı, bir sürü erkek arasında tek başına kalmamış olurum diye sevinirmiş çok. Telefonu hemen kapatmak istedim: patron bize dışarıdan telefon edilmesini pek sevmezdi. Ama, Raymond, "Dur biraz," dedi. Bu çağrıyı akşama da söyleyebilirmiş, ama bana başka diyecekleri varmış. Aralarında eski metresinin kardeşi de bulunan bir fellah güruhu bütün gün peşine takılmış. "Bu akşam onu evin yakınlarında görürsen, bana haber ver olur mu?" dedi. "Olur," dedim.

Az sonra patron beni çağırttı. O an canım sıkıldı. Bana, "Az telefon et de daha iyi çalış," diyeceğini sandım. Bu değilmiş söyleyeceği meğer. Bana henüz bir tasarı halinde olan bir işten söz edeceğini söyledi. Konu hakkında yalnız düşüncemi almak istiyormuş. Paris'te büyük kumpanyalarla doğrudan doğruya ve yerinde işlerini görebilecek bir büro açmayı düşünüyormuş. Oraya gitmek ister miyim, istemez miyim, onu

öğrenmek niyetindeymiş. Bu, bana, Paris'te yaşamak, yılın bir kısmını da gezide geçirmek olanağını verecekmiş. "Daha gençsiniz. Sanırım böyle bir hayat hoşunuza gider," dedi. "Evet," diye karşılık verdim. "Ama, doğrusunu isterseniz, bence bir," diye ekledim. O zaman, "Hayatınızda bir değişiklik hoşunuza gitmez mi?" diye sordu. "İnsan, hayatını hiç değiştiremez ki. Zaten herkesin hayatı birbirinin aynıdır. Buradaki hayatımı hiç beğenmiyor da değilim," diye karşılık verdim. Pek hoşnut kalmış görünmedi. Hep kaçamaklı karşılık verdiğimi, içimde yükselme tutkusu olmadığını, bunun da iş hayatında yıkım olduğunu söyledi, işimin başına döndüm. Onu kırmak istemezdim, ama hayatımı değiştirmek için de bir neden göremiyordum ortada. İyice düşünülürse, hiç de mutsuz değildim hani. Öğrenciyken bu çeşit birçok tutkum vardı. Ama, okumamı yarıda bırakmak zorunda kalınca, çok geçmeden anladım ki, bütün bunların gerçek bir önemi yokmuş.

Akşam, Marie beni görmeye geldi, kendisiyle evlenmek isteyip istemediğimi sordu. "Bence bir, ama istersen evleniriz," dedim. O zaman, kendisini sevip sevmediğimi öğrenmek istedi. Bir başka zaman da söylediğim gibi, "Bunun bir anlamı yok, ama herhalde sevmiyorumdur," diye karşılık verdim. "Öyleyse niçin benimle evleneceksin?" diye sordu. Bunun hiçbir önemi olmadığını, isterse evlenebileceğimizi söyledim. Zaten isteyen kendisiydi, ben sadece evet demekle yetiniyordum. O zaman, Marie, "Evlilik ciddi bir şeydir," dedi. Ben de, "Değildir," diye karşılık verdim. Bir an sustu, bana sessiz sessiz baktı. Sonra yine konuştu, "Aynı biçimde bağlı olduğun bir başka kadın sana aynı öneride bulunsa kabul eder miydin, onu öğrenmek istiyorum," dedi. "Elbette ederdim," dedim. O zaman, "Ben seni seviyor muyum acaba?" diye sordu. Ben de, "Bu konuda hiç düşünmedim," diye karşılık verdim. Yine sustuktan sonra, ne kadar tuhaf bir adam olduğumu, beni kesinlikle bunun için sevdiğini, ama belki günün birinde yine aynı nedenlerden ötürü benden nefret de edebileceğini mırıldandı. Bunlara ekleyeceğim bir sözüm olmadığı için susuyordum. Gülümseyerek kolumu tuttu, "Seninle evlenmek istiyorum," dedi. Ben de, "Ne zaman istersen evleniriz," dedim. O zaman Marie'ye patronumun önerisinden söz açtım. Marie, "Paris'i öyle görmek istiyorum ki!" dedi. Bir zamanlar Paris'te yaşadığımı söyleyince, oranın nasıl bir yer olduğunu sordu. "Pis bir yer. Güvercinler var, kara kara avlular var. İnsanların tenleri de bembeyaz," dedim.

Sonra yürüdük, kentin büyük caddelerinde dolaştık. "Kadınlar güzeldi. Dikkat ettin mi?" diye sordum. "Evet hakkın var," diye karşılık verdi. Bir zaman hiç ağzımızı açmadık. "Ama, yanımda kalmanı istiyorum, akşam yemeğini Celeste'lerin lokantada yeriz," dedim. "Çok iyi olurdu, ama işim var," dedi. Benim evin yakınlarındaydık. Ona "Hoşça kal," dedim. Yüzüme bakarak, "Ne işim olduğunu bilmek istemez misin?" diye sordu. Elbette ki bilmek isterdim, ama sormak aklıma gelmemişti. Alınır gibi olmuştu. Şaşkın halime bakıp yine güldü, dudaklarını uzatmak için bütün vücuduyla bana doğru atıldı.

Akşam yemeğini Celeste'lerin lokantada yedim. Tam yemeğe başlamıştım ki, lokantaya ufak tefek, garip bir kadın girdi. "Masanıza oturabilir miyim?" diye izin istedi. "Tabii, buyurun," dedim. Hareketleri kesik kesikti. Elma gibi ufacık yüzünde gözleri ışıl

ısıldı. Ceketini çıkardı; oturdu, telaşlı telaşlı listeye batı. Celeste'i çağırdı, aceleci bir sesle, ama teker teker, yiyeceği bütün yemekleri hemen ısmarladı. Çerezleri beklerken, çantasını açtı, ufak bir kâğıtla bir kurşunkalem çıkardı, önceden yemeklerin hesabını yaptı, sonra da yemek parasını bahşişle birlikte önüne koydu. O sırada çerezleri getirdiler. Arkasından sanki atlı kovalıyormuş gibi hepsini yuttu. Öbür yemeği beklerken, yine çantasından mavi bir kalemle haftanın radyo programlarını veren bir dergi çıkardı. Büyük bir dikkatle, hemen bütün yayını bir bir işaretledi. Dergi on, on beş yaprak kadardı. Bu işi bütün yemek boyunca titizce yaptı. Ben yemeği bitirdiğim vakit, o hâlâ aynı dikkatle işaretlemeye çalışıyordu. Sonra kalktı, şaşmaz otomat davranışlarla ceketini sırtına geçirdi ve çıktı gitti. Yapacak bir işim olmadığı için ben de çıktım, bir süre peşi sıra yürüdüm. Yaya kaldırımlarının kenarlarından inanılmaz bir hızla ve güvenle, arkasına dönmeden dosdoğru yürüyordu. Sonunda, onu gözden kaybettim, gerisin geriye döndüm. Tuhaf bir kadın, diye düşündüm. Ama, çarçabuk unuttum gitti.

Kapımın eşiğinde ihtiyar Salamano'yu buldum. İçeri buyur ettim. Bana köpeğinin 'Bulunmuş Hayvanlarevi'nde olmadığını, kaybolduğunu söyledi. Görevliler ona, "Belki çiğnenmiştir," demişler. Karakollardan böyle bir şey öğrenilebilir mi, diye sormuş. Her gün olduğu için bu türlü şeyleri kaydetmezlermiş. İhtiyar Salamano'yu "Bir başka köpek edinebilirsiniz," dedim. "Ama, ben ona alışmıştım," dedi. Haklıydı.

Karyolamın üzerinde büzülmüş kalmıştım. Salamano da masanın önünde bir iskemleye oturmuştu. Yüz yüzeydik. Ellerini, dizlerinin üzerine koymuştu. Eski fötr şapkası başındaydı. Sararmış bıyıkları altından birtakım kesik kesik laflar geveliyordu. Biraz canımı sıkıyordu, ama yapacak bir işim olmadığı gibi, uykum da yoktu. Birşeyler söylemiş olmak için, köpeği üstüne sorular sordum. Karısının ölümünden sonra edinmiş onu. Oldukça geç evlenmiş. Gençliğinde tiyatroculuğa heves etmiş: Alayda askerî vodvillerde oynamış. Ama sonradan Demiryollarına girmiş, pişman da değilmiş. Çünkü bugüne bugün ufak bir emekli maaşı varmış. Karısı hiç yüzünü güldürmemiş, ama ne de olsa ona çok alışmışmış. Öldüğü zaman, kendini çok yalnız hissetmiş. O zaman atölyedeki arkadaşlarından birinden bir köpek istemiş. Bu köpeği daha minnacıkken almış. Onu emzikle beslemiş. Ama köpek insandan daha az yaşadığı için bir arada kocamışlar. "Kötü huyluydu. Arada bir hırla-şırdık, ama yine de iyi köpekti!" dedi. Ben de, "Cins köpekti," dedim. Sevindi. "Onu hasta olmadan önce görmeliydiniz! En güzel yanı tüyleriydi," dedi. Köpek, bu deri hastalığına tutuldu tutulalı, Salamano sabah akşam vücuduna merhem sürermiş. Ona kalırsa, asıl hastalığı ihtiyarlıkmış. İhtiyarlığınsa devası yokmuş.

O sırada esnedim. İhtiyar, "Eh, ben de artık yavaş yavaş gideyim," dedi. Daha oturabileceğini ve köpeğinin başına gelenlere çok üzüldüğümü söyledim. Teşekkür etti. "Anneniz köpeğimi çok severdi," dedi. Onun sözünü ederken, "Zavallı anneciğiniz," diyordu. "Öldüğünden beri herhalde çok üzgünsünüzdür," dedi. Ses çıkarmadım. O zaman, annemi yurda koymamı, mahallede hoş görmediklerini ezile büzüle bir anda söyledi. Ama kendisi beni tanırmış, annemi sev-

eliğimi de bilirmiş. "Bu nedenden ötürü beni ayıpladıklarını bilmiyordum, ama anama bakacak kadar param olmadığı için onu yurda koymak bana doğal gelmişti," dedim. "Hem de," diye ekledim, "ne zamandır bana söyleyecek bir şeyi kalmamıştı, tek başına canı sıkılıyordu."

"Evet, hiç olmazsa insan yurtta kendine arkadaş bulur," dedi. Sonra izin istedi. Uykusu varmış. Şimdi hayatı değişmişmiş, ne yapacağını pek bilemiyormuş. Onu tanıdım tanıyalı, ilk olarak, çekingen çekingen bana elini uzattı. Elinin üstündeki kabukları hissettim. Biraz gülümsedi, gitmeden önce. "inşallah bu gece köpekler havlamaz. Hep benimkiymiş gibi geliyor bana," dedi.

6

Pazar günü güçbela uyandım. Marie seslenip beni sarstı da öyle açtım gözlerimi. Hiçbir şey yemedik, çünkü erken erken denize girmek niyetindeydik. Kendimi bomboş hissediyordum, biraz da başım ağrıyordu. Sigaram ağzıma acı geliyordu. Marie, "Seni gören cenazeye gidiyor sanacak," diye takıldı bana. Beyaz bir elbise giymiş, saçlarını sere serpe koyuvermişti. Ona, "Güzelsin," dedim, pek hoşlandı, güldü.

Aşağı inerken, Raymond'un kapısını çaldık. "İniyorum!" diye seslendi. Hem yorgunluğumdan, hem de panjurları açmadığımdan olacak, sokakta daha şimdiden dört bir yanı kaplamış olan güneş yüzüme sanki bir tokat gibi çarptı. Marie sevinçten yerinde duramıyor, hep, "Hava ne güzel!" deyip duruyordu. Kendimi biraz açılır gibi hissettim, karnımın da aç olduğunu fark ettim. Marie'ye söyledim. Bana muşamba çantasını gösterdi, içinde, yalnız mayolarımızla bir tek havlu vardı. Beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Raymond'un kapısını kapadığını duyduk. Mavi pantolon giymişti. Üzerinde kısa kollu, beyaz bir gömlek vardı. Başındaki hasır şapka Marie'yi güldürdü. Raymond'un kara kıllı kolları altındaki bembeyaz teni biraz içimi bulandırdı. Merdivenlerden iner-

ken ıslık çalıyordu. Pek sevinçli hali vardı. Bana, "Merhaba, ahbap!" Marie'ye de, "Günaydın Matmazel," dedi.

Bir gün önce tanık olarak komiserliğe gitmiş, kadının Raymond'a kazık attığını söylemiştim. Raymond uyarı cezasıyla paçayı kurtarmıştı. Benim söylediklerimin doğruluğunu da araştırmamışlar. Kapıda, Raymond'la bunları konuştuk, sonra otobüse binmeye karar verdik. Kumsal pek uzak değildi, ama böyle daha çabuk giderdik. Raymond'a bakılırsa, ne kadar erken gidersek, arkadaşı o kadar sevinirmiş. Tam gideceğimiz sırada, Raymond bana karşıya bakmamı işaret etti. Karşıda, tütüncü dükkânının camekânına sırtlarını vermiş bir sürü fellah duruyordu. Sessiz sessiz, kendilerine özgü bir bakışla, sanki taşa, ya da kütüğe bakar gibi bize bakıyorlardı. Raymond, soldan ikincinin kendi 'belalısı' olduğunu söyledi. Sonra, sanki derin derin düşünüyormuş gibi bir, hal aldı. Ama, bunun artık kapanmış bir sorun olduğunu ekledi. Marie pek bir şey anlamıyordu. "Ne oluyor, kuzum?" diye sordu. Bunların, Raymond'un başına iş açmak isteyen Araplar olduğunu söyledim. "Hemen gidelim," dedi. Raymond doğruldu, sonra gülerek, "Acele edelim," dedi.

Az ilerideki otobüs durağına gittik. Raymond, fellahların peşimiz sıra gelmediklerini söyledi. Başımı arkaya çevirdim. Hep oldukları yerde duruyor, aynı kayıtsızlıkla, ayrıldığımız noktaya bakıyorlardı. Otobüse bindik, kaygılarından adamakıllı kurtulmuş gibi görünen Raymond durmadan Marie'ye takılıyordu. Bana öyle geldi ki, Marie hoşuna gidiyordu. Ama, Marie ise ona hemen hemen karşılık bile vermiyordu. Yalnız, arada bir gülerek yüzüne bakıyordu.

Cezayir banliyösünde otobüsten indik. Kumsal, otobüs durağından uzakta değildi. Ama, kumsala doğru alçalan, denize bakan bir düzlükten geçmek gerekti. Düzlük sarımtırak taşlar ve gökyüzünün koyulaşan mavi zemini üzerinde bembeyaz duran çiriş otlarıyla kaplıydı. Marie, muşamba çantasını kaldırıp kaldırıp bunların üzerine indiriyor, petalleri ortalığa saçıyordu. Yeşil ya da beyaz tahta parmaklıklı bir dizi villa arasından geçtik. Bunların bazıları, verandalarıyla birlikte ılgın ağaçları içine gömülüydü, bazıları da taşlar arasında çıplak duruyordu. Düzlüğün kenarına varmadan, durgun deniz ve daha ileride, duru sulara uzanan mahmur ve heybetli kara çıkıntısı görünüyordu. Hafif bir motor sesi sessiz hava içinde bize kadar yükseldi. Ta uzaklarda, parıltılı denizde, ufak bir balıkçı motorunun bize doğru belli belirsiz ilerlediğini gördük. Marie birkaç kaya süseni topladı. Denize inen yamaçtan kumsalda, denize girmeye gelmiş birkaç kişi vardı.

Raymond'un arkadaşı, kumsalın öte ucundaki ufak, tahta bir evde oturuyordu. Ev sırtını kayalıklara vermişti. Ön tarafında onu destekleyen kazıklar suyun içine gömülmüşlerdi. Raymond bizi tanıştırdı. Arkadaşının adı Masson'du. Uzun boylu, geniş omuzlu, iriyarı bir adamdı. Karısı ise, Paris şivesiyle konuşan, tombalak, sevimli bir kadındı. Masson hemen, "Rahatınıza bakın," dedi ve yemekte balık kızartması olduğunu ekledi. Balıkları sabahleyin kendisi avlamış. Ben ona evinin çok güzel olduğunu söyleyince, cumartesileri, pazarları ve bütün tatil günlerini burada geçirdiğini söyledi. "Karımla ben çok iyi anlaşırız," diye ekledi. Baktım, karısıyla Marie o sırada

baş başa vermiş gülüşüyorlardı. Belki ilk kez, gerçekten evlenmeyi düşündüm.

Masson denize girmek istiyordu. Ama, karısıyla Raymond gelmek istemiyorlardı. Biz üçümüz kıyıya indik. Marie kendini hemen denize atıverdi. Mas-son'la ben biraz bekledik. O, ağır ağır konuşuyordu. Her söylediğini -aslında cümlesinin anlamına bir şey katmamakla birlikte- bir 'hatta' ile bitirdiğini fark ettim. Marie için bana, "Nefis, hatta güzel kadın," dedi. Artık onun 'hatta'larına dikkat etmez oldum, çünkü güneş hoşuma gitmeye başlamıştı ve kafam bununla doluydu. Kum ayaklarımın altında ısınmaya başlıyordu. Suya girmek için duyduğum isteği biraz daha geciktirdim. Sonunda, Masson'a "Giriyor muyuz?" deyip suya daldım. O, suya usul usul girdi, ayakları yerden kesilince kendini koyverdi. Kulaç atıyordu, ama pek iyi yüzemiyordu. Onu gerilerde bırakıp Marie'ye ulaştım. Su soğuktu, ama yüzmek hoşuma gidiyordu. Marie ile açıldık. Davranışımızda olsun, sevincimizde olsun kendimizi birlikte hissediyorduk.

Açıklarda arka üstü yattık. Güneş, gökkubbeye dönük olan yüzümüzden ağzımızın içine dökülen en son su perdelerini kaldırıyordu. Masson, güneşte uzanmak için karaya çıkmaktaydı. Uzaktan heybetli görünüyordu. Marie, "Birlikte yüzelim," dedi bana. Kolumu beline dolayayım diye arkasına geçtim. O kollarını oynatıp ilerliyor, ben de ayaklarımı çırpa çırpa ona yardım ediyordum. Dövülen suyun şıpırtı-8t, kendimi yorgun hissedinceye kadar bizi izledi. O zaman Marie'yi bıraktım, rahat soluk ala ala, düzenli kulaçlarla kıyıya vardım. Kumsalda, Masson'un yanı başına yüzükoyun uzanıp yüzümü kuma gömdüm. Ona, "Böyle çok güzel oluyor," dedim. O da aynı düşüncedeydi. Az sonra Marie geldi. Gelişini seyredeyim diye döndüm. Bütün bedeni tuzlu sudan yapış yapıştı; saçlarını arkaya atmıştı. Gövdesinin ve güneşin sıcaklığından biraz uyuklamışım.

Marie beni sarstı, "Masson evine gitti, yemek yiyeceğiz artık," dedi. Hemen kalktım; karnım zil çalıyordu çünkü. Ama Marie sabahtan beri kendisini öpmediğimi söyledi. Doğruydu. Hem canım da çok istiyordu. "Haydi denize gel," dedi. Koşuştuk, ilk dalgacıkların içine kendimiz attık. Birkaç kulaç attık atmadık, Marie vücuduma yapıştı. Bacaklarının bacaklarıma dolandığını hissettim. Sonra onu içim çekti.

Tam eve döndüğümüz zaman Masson da bizi çağırıyordu. "Karnım zil çalıyor," dedim. Hemen karısına dönüp benden çok hoşlandığını söyledi. Ekmek nefisti, tabağıma konan balıkları yutuverdim. Sonra, kızarmış patatesle et vardı. Hepimiz konuşmadan yiyorduk. Masson boyuna şarap içiyor, durmadan bana da sunuyordu. Sıra kahveye geldiğinde başımda hafif bir ağırlık vardı. Bir sürü sigara içtim. Masson, Raymond ve ben, masrafları paylaşıp ağustos ayını deniz kıyısında geçirmeyi tasarladık. Marie birden, "Saat kaç, biliyor musunuz? On bir buçuk!" dedi. Hepimizin ağzı açık kaldı. Fakat Masson, "Çok erken yedik, bu da pek tabii, çünkü yemek saati dediğin insanın acıktığı saattir," dedi. Bilmem neden, bu, Marie'yi güldürdü. Sanırım, şarabı biraz fazla kaçırmıştı. O zaman Masson, "Benimle deniz kıyısına dolaşmaya gelir misiniz?" diye sordu. Ardından, "Karım yemeklerden sonra hep dinlenir, bense bundan hoşlanmam. Yürümem gerek benim. Hep söylerim ona, sağlık için daha iyidir diye. Hem aslında kendi bileceği bir iş," diye ekledi. Marie evde kalıp Madam Masson'la

bulaşık yıkayacağını; Parisli bayancık da bu nedenle erkekleri dışarı salmak gerektiğini söyledi. Biz üç erkek kıyıya indik.

Güneş kumlara tam tepeden vuruyordu, deniz üzerindeki parıltısı dayanılır gibi değildi. Kumsalda artık kimsecikler yoktu. Düzlüğün eteğindeki denize kuşbakışı bakan küçük evlerden tabak, kaşık, çatal sesleri geliyordu. Yerden yükselen cehennem sıcağı içinde güçbela soluk alabiliyorduk. Önce Ray-mond'la Masson bilmediğim şeylerden, tanımadığım kimselerden konuştular. Birbirlerini uzun zamandır tanıdıklarını, hatta bir ara birlikte yaşadıklarını anladım. Denize doğru yöneldik, sonra kıyı boyunca yürüdük. Arada bir öteki dalgalardan daha uzun küçük bir dalga gelip keten ayakkabılarımızı ıslatıyordu. Hiçbir şey düşünmüyordum: açık başımın üzerine vuran bu güneşte yarı uyuklar haldeydim.

O sırada, Raymonds, Masson'a birşeyler söyledi. Ne dediğini pek işitmedim. Ama aynı anda, kumsalın bir ucunda, bizden uzakta mavi tulumlu iki fellah gözümüze ilişti. Bize doğru geliyorlardı. Raymond'a baktım. "İşte o!" dedi. Yürümemize devam ettik. Masson, "Peşiniz sıra nasıl gelebilirler?" diye sordu. Deniz çantalarımızla otobüse binerken bizi görmüş olmalılar, diye düşündüm, ama sesimi çıkarmadım.

Fellahlar yavaş yavaş ilerliyorlardı. Bize daha da yaklaşmışlardı. Biz istifimizi bozmadık, ama Raymond, "Çıngar çıkarsa, Masson, sen ikinciyi üzerine alırsın. Ben benim belalının icabına bakarım. Bir üçüncüsü gelirse, o da senin Meursault!" dedi. "Olur," diye yanıtladım. Masson ellerini ceplerine soktu. Haddinden fazla ısınan kumlar şimdi gözlerime kıpkızıl görünüyordu. Fellahlara doğru uygun adımlarla ilerliyorduk. Aramızdaki aralık düzenli bir biçimde azalıyordu. Birbirimize bir iki adım kala, fellahlar durdular. Masson'la ben adımlarımızı kıstık. Raymond dosdoğru belalısına yürüdü. Ona neler söylediklerini pek duymadım, ama öteki kafa vuracakmış gibi davrandı. O zaman, Raymond ilk yumruğu salladı, sonra hemen Masson'a seslendi. Masson, kendine ayrılan adama seğirtti ve var gücüyle kafasına iki yumruk indirdi. Herif bütün kalıbıyla yüzüstü suyun içine düştü ve birkaç saniye öyle kaldı. Hava kabarcıkları suyun yüzüne çıkıp başının dört bir yanında patlıyordu. Bu sıra Raymond da öbür fellahı hakladı. Adamın yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Raymond bana dönüp, "Gör bakalım, şimdi ne yapacağım," dedi. "Dikkat, bıçağı var!" diye bağırdım, ama Raymond'un kolu deşilmiş, dudağı yarılmıştı bile.

Masson ileriye doğru atıldı. Ama, öteki fellah ayağa kalkmış, bıçaklının arkasına geçmişti bile. Biz kımıldamayı göze alamadık. Gözlerini bizden ayırmaksızın, bıçakla bizi olduğumuz yerde durmaya zorlayarak, yavaş yavaş geriye çekildiler. Bir hayli arayı açtıklarını görünce var güçleriyle tabanları yağlayıp kaçtılar. Bizse, güneş altında, olduğumuz yerde sanki mıhlanmış kalmıştı. Raymond eliyle, kan damlayan kolunu sıkı sıkı tutuyordu.

Masson, "Pazarlarını tepede geçiren bir doktor var," dedi. Raymond hemen oraya gitmek istedi. Ama her söz söyleyişte yaranın kanlı ağzında köpükler meydana getiriyordu. Koluna girdik ve mümkün olan hızla küçük eve döndük. Orada Raymond yaralarının hafif olduğunu, doktora kadar yürüyebileceğini söyledi. Masson'la birlikte çıktılar. Ben de, kalıp kadınlara olup bitenleri anlattım. Madam Masson ağ-

lıyordu; Marie de sapsarı kesilmişti. Bunları anlatmak canımı sıkıyordu. Sonunda sustum, denize baka baka bir sigara tellendirdim.

Saat bir buçuğa doğru Raymond, Masson'la birlikte eve döndü. Kolu sarılmış, ağzının kenarına da bant yapıştırılmıştı. Doktor ona, "Önemsiz," demiş. Ama Raymond'un yüzü gülmüyordu. Masson onu güldürmeye çalıştı. Oysa hep susuyordu. Raymond kumsala ineceğini söyleyince hangi yana gideceğini sordum. "Hava almak istiyorum," diye karşılık'verdi. Masson'la ben, "Biz de seninle geleceğiz," dedik. Bunun üzerine küplere bindi, bize hakaretler savurdu. Masson, onun üzerine varmamak gerektiğini söyledi. Ama ben yine de peşine takıldım.

Uzun zaman kumsalda yürüdük. Güneş şimdi eziciydi, denizin ve kumların üzerinde sanki kırılıp kırılıp parçalanıyordu. Raymond nereye gittiğini biliyormuş gibi geldi bana. Ama herhalde yanılıyordum. Sonunda, kumsalın ta ucunda, iri bir kayanın ardında, kumların içinden geçerek denize akan bir kaynağa vardık. Orada bizim iki fellahla karşılaştık. O yağlı lacivert tulumlarıyla kumlara uzanmışlardı. Pek sakin, hemen hemen yatışmış görünüyorlardı. Bizim gelişimiz hiçbir değişiklik yapmadı onlarda. Raymond'u bıçaklayan, sesini çıkarmadan ona bakıyordu. Öbürü küçük bir kamış parçasını üflüyor, bir taraftan yan gözle bize bakıyor, bir taraftan da durmadan kamıştan çıkan üç sesi tekrarlıyordu.

Bütün bu zaman içinde kaynağın şırıltısıyla, kamıştan çıkan üç sesten, güneşten ve sessizlikten başka bir şey duyulmuyordu. Sonra, Raymond elini tabancalı cebine soktu, ama adam kımıldamadı, ikisinin de gözü hep birbirindeydi. Kamışı öttürenin ayak başparmaklarının çok ayrık olduğuna dikkat ettim.

Raymond, gözlerini ondan ayırmaksızın bana, "Sereyim mi yere?" diye sordu. Hayır, desem büsbütün körükleyeceğimi ve mutlaka tetiğe basacağını düşündüm. Ona sadece, "Daha adam sana bir şey söylemedi ki. Bu durumda ateş edersen hoş kaçmaz," dedim. Bu sıcak ve sessizlik ortasında, kulaklarımıza yine o hafif şu şırıltısıyla kamışın sesi geldi. Sonra, Raymond, "Öyleyse herife küfrederim, karşılık verirse sererim leşini yere o zaman," dedi. "Hah, işte öyle! Ama herif bıçağını çekmezse, sen de ateş edemezsin," dedim. Raymond biraz heyecanlanmaya başladı. Fellah hep kamışını üflüyordu. İkisi de Raymond'un bütün davranışlarını kolluyorlardı. Raymond'a, "Hayır, herifle karşı karşıya erkekçe dövüş! Tabancayı bana ver. Eğer ötekisi işe karışırsa, ya da bıçağını çekerse, o zaman ben de sererim herifi yere," dedim.

Raymond verirken tabanca güneşte parıldayıver-di. Ama biz yine kımıldamadık, sanki dört bir yanımız kapanmıştı. Gözlerimizi kıpırdatmadan birbirimize bakıyorduk. Burada her şey, denizle kum ve güneşin, kamışla suyun çifte sessizliği arasında duraklıyordu. O anda içimden, insan ateş eder de edemez de, bence ikisi de bir diye geçirdim. Fakat, birden fellah-lar geri geri gidip kayanın arkasına kayıverdiler. O zaman Raymond'la birlikte gerisin geriye döndük. Raymond ferahlamışa benziyordu. Dönüş otobüsünden söz açtı.

Eve kadar onunla birlikte gittim. O, tahta merdivenleri çıkarken, ben ilk basamağın önünde durdum. Güneş hâlâ kafamın içinde uğulduyordu; merdivenleri tırmanmak, kadınların yanına gitmek için çaba sarf

etmeyi göze alamadım. Ama, hava da öylesine sıcaktı ki, gökkubbeden düşen kör edici ışık yağmuru altında put gibi durmak da güçtü. Buracıkta kalmak ya da gitmek, bence birdi. Bir an sonra yine kumsala yöneldim, yürümeye başladım.

Hep o aynı cırlak kızıllık. Deniz, kumlarda, küçük dalgaların o acele ve boğuk nefesiyle soluyordu. Kayalara doğru ağır adımlarla ilerliyordum. Güneşin altında sanki alnımın şiştiğini hissediyordum. Bütün bu sıcaklık üzerime abanıyor, ilerlememe engel oluyordu. O kocaman ve sıcak soluğu yüzümde hissettikçe, dişlerimi gıcırdatıyor, pantolonumun ceplerin-deki yumruklarımı sıkıyor, güneşi ve üzerime boşalttığı koyu sersemliği alt edeyim diye, vücudumu kasıyordum. Kumlardan, beyazlaşmış midye kabuğundan ya da bir cam kırığından kılıç gibi ışıklar fışkırdıkça, çenelerim kasılıyordu. Uzun zaman yürüdüm.

Uzaktan kayanın o koyu, küçük gövdesi görünüyordu. Çevresi ışık ve deniz serpintisinden göz kamaştırıcı bir hale ile çevriliydi. Aklım hep kayanın arkasındaki serin kaynaktaydı. Suyunun şırıltısına kavuşmaya, güneşten, sıcaktan, kadınların ağlaşmalarından kaçıp kurtulmaya, kısacası, gölgeye ve onun iç rahatlığına ermeye can atıyordum. Fakat, iyiden iyiye yaklaştığım zaman, bir de baktım ki Raymond'un belalısı oradaydı.

Yalnızdı. Ellerini ensesine geçirmiş, alnı kayanın gölgesinde, sırtüstü yatmış, dinleniyordu. Gövdesi ise güneşteydi. Mavi tulum sıcakta sanki tütüyordu. Biraz şaşırmıştım. Benim için bu kapanmış bir sorundu. Buraya düşünmeden gelmiştim.

Beni görünce biraz doğruldu, elini cebine soktu. Ben de, tabii ceketimin cebindeki tabancaya sımsıkı sarıldım. O zaman, fellah ellerini cebinden çıkarmaksızın tekrar sırtüstü yattı. Ondan on, on iki metre kadar uzaktaydım. Yarı açık gözkapakları arasından arada bir baktığını hissediyordum. Ama daha çok, alev alev yanan havada, titreşen hayâlini görüyordum. Dalgaların sesi öğle vaktine göre daha tembel, daha yayıktı. Buraya kadar uzanan kumlarda hep o aynı güneş, o aynı parıltı. İki saat vardı ki, artık gün ilerlemiyordu, sanki iki saattir kaynar bir su deryasına demir atmıştı. Ufuktan küçük bir gemi geçti. Durmadan fellaha baktığım için onu kara bir leke halinde gözlerimin kenarıyla fark etmiştim. Kendi kendime, şöyle bir yarım dönsem, sorun bitmiş olacak, diye düşündüm. Fakat güneşten titreyen bütün kumsal beni arkamdan sanki itiyordu. Kaynağa doğru birkaç adım attım. Fellah kımıldadı. Her şeye karşın yine de oldukça uzaktaydı. Yüzüne vuran gölgelerden olacak, gülüyor gibi bir hali vardı. Bekledim. Güneşin ateşi yanaklarıma yayılıyordu. Kaşlarımda ter taneleri biriktiğini hissettim. Güneş tıpkı, anacığımı topraklara verdiğim günkü güneşti. O zamanki gibi alnım ağrıdan neredeyse çatlıyor, derimin altında damarlarım hep birden atıyordu. Artık bu yanmaya dayanamadım, ileriye doğru davrandım. Bunun aptallık olduğunu, bir adım atmakla güneşten kurtulamayacağımı biliyordum. Ama bir adım, ileriye doğru yalnız bir tek adım attım. Bu kez de, fellah yerinden kalkmadan bıçağını çekti ve güneşte bana gösterdi. Işık, çeliğe vurup parıltıyla sıçradı: alnıma sanki uzun, ışık saçan bir bıçak demiri değdi. Aynı anda, kaşlarımda biriken ter damlaları, birden akıp ılık ve kalın bir perdeyle gözkapaklarımı örttü. Gözlerim bu yaş ve tuz perdesi altında görmez olmuştu. Artık güneşin bey-

nimde çıkardığı zil seslerinden başka bir şey duymuyor, belli belirsiz, hep karşımda duran bıçağın kılıç gibi fışkırttığı parıltıdan başka bir şey görmüyordum. Bu yakıcı kılıç kirpiklerimi kesiyor, acıyan gözlerimi oyuyordu. İşte, o sırada her şey sallandı. Denizden kalın ve kızgın bir soluk geldi. Sanki gökkubbe ateş yağdırmak için boydan boya yarılıyordu. Bütün vücudum gerildi, elim tabancam üzerinde kasıldı. Tetik oynadı, avucum kabzanın cilalı karnına dokundu. İşte, her şey o kuru, o sağır edici ses içinde başladı. Üzerimden ter ve güneşi silkip attım. Günün dengesini, üzerinde mutlu olduğum kumsalın o olağanüstü sessizliğini altüst ettiğimi arıladım. O zaman yerde cansız yatan cesede dört el daha ateş ettim. Kurşunlar, görülmeden saplanıyordu. Yıkımın kapısını kesik kesik dört kez çalmıştım sanki.

İKİNCİ BÖLÜM

Tutuklandıktan sonra, birkaç kez sorguya çekildim. Ama, bunlar kim olduğumu saptamayla ilgili sorgulardı. Uzun sürmedi. Önce, karakolda benim olayım kimsecikleri ilgilendirmiyor gibiydi. Tam tersine, sekiz gün sonra, sorgu yargıcı, yüzüme meraklı meraklı baktı. Ama başlangıç olmak üzere sadece adımı, adresimi, ne iş yaptığımı, ne zaman doğduğumu, nerede doğduğumu sordu. Sonra, bir avukat tutup tutmadığımı öğrenmek istedi, "Hayır," dedim, sonra, "ille tutmak mı gerek, öğrenmek istiyorum," dedim. "Neden?" diye sordu. "Benim davayı pek basit buluyorum da ondan," diye karşılık verdim. Yargıç gülümseyerek, "Bu da bir görüş. Ama, yasa açıktır. Siz tutmazsanız, biz kendiliğimizden bir avukat sağlarız," dedi. Adaletin, bu gibi ayrıntıları üzerine alması, pek ilginç geldi bana. Düşüncemi yargıca söyledim. Beni haklı buldu ve, "Yasa çok iyi yapılmıştır," dedi.

İlk önce onu pek ciddiye almadım. Beni, perdeleri inik bir odaya aldı. Masasının üzerinde, koltuğu aydınlatan bir tek lamba vardı. Beni o koltuğa oturttu. Kendisi gölgede kalıyordu. Daha önce kitaplarda buna benzer bir şey okumuştum. Bütün bunlar bana

oyun gibi geldi. Sorular ve yanıtlar bitince ona baktım: ince çizgili, çökük mavi gözlü, iriyarı bir adamdı. Uzun kır bıyıkları, gür, hemen hemen bembeyaz saçları vardı. Kısaca, aklı başında, ağzını yana doğru oynatmasına karşın yine de sevimli göründü bana. Çıkarken az kaldı elimi bile uzatacaktım, ama bereket, tam zamanında bir insan öldürmüş olduğumu anımsayıverdim.

Ertesi gün, bir avukat, cezaevine beni görmeye geldi. Ufak tefek, yusyuvarlak, oldukça da genç bir adamdı. Saçları iyiden iyiye kafasına yapışmıştı. Sıcağa karşın (ben kolları sıvalı gömlekliydim), koyu renkli bir elbise giymiş, dik bir yaka ve aklı-karalı, kalın çizgili, tuhaf bir boyunbağı takmıştı. Koltuğunun altındaki çantasını yatağımın üzerine koydu, kendini tanıttı ve dosyamı incelediğini söyledi. Benim sorunum nazik bir sorunmuş, kendisine güvenirsem başarıdan kuşkuya yer yokmuş. Kendisine teşekkür ettim. "Olayınızın can noktasına girelim," dedi.

Yatağımın üzerine oturdu. Özel hayatım üstüne bilgi edinmişler, annemin de geçenlerde İhtiyarlar Yurdunda öldüğünü öğrenmişler. Marengo'da soruşturma yapmışlar. Soruşturmayı yapanlar, anacığımın gömüldüğü gün, 'duygusuz davrandığımı' saptamışlar. Avukatım, "Bunu size sormaya sıkılıyorum, ama ne yapalım ki çok önemli. Anlıyorsunuz ya! Verecek bir yanıt bulamazsam o zaman bu, savcılığın elinde ağır basan bir kanıt olur," dedi. Kendisine yardım etmemi istiyordu. O gün acı çekip çekmediğimi sordu bana. Bu soru beni çok şaşırttı ve bana öyle geldi ki, bu soruyu soran ben olsam çok sıkılırdım. Ne var ki, kendi kendimi sorguya çekmek alışkanlığımı biraz yitirdiğimi, onun için bu konuda onu aydınlatamayacağımı söyledim. Kuşkusuz anacığımı çok severdim, ama bu bir şey demek değildi. Bütün normal insanlar aşağı yukarı, sevdikleri kimselerin ölümünü az çok istemişlerdir. Burada, avukat sözümü kesti ve çok telaşlanır göründü. Bunları mahkemede ve sorgu yargıcının önünde söylemeyeceğim konusunda benden kesin söz aldı. Yine de ona, yaratılışım gereği beden gereksinimlerimin çok zaman duygularımı altüst ettiğini söyledim. "Anacığımı topraklara verdiğim gün çok yorgundum, gözlerimden uyku akıyordu. Öyle ki, olup bitenlerin pek farkına varamadım," dedim. "Kesin olarak söyleyeceğim bir şey varsa o da şudur," dedim, "anam ölmeseydi elbette daha iyi olurdu." Ama avukatım hoşnut görünmüyordu. "Bu kadarı yeterli değil," dedi.

Düşündü. "O gün, doğal duygularınıza hâkim olduğunuzu söyleyebilir miyim?" diye sordu. "Hayır, çünkü böyle bir şeyin aslı yok," diye karşılık verdim. Benden tiksiniyormuş gibi, tuhaf tuhaf yüzüme baktı. Neredeyse haince bir tavırla nasıl olsa Yurdun müdürüyle görevlilerin tanık olarak dinleneceğini ve bunun 'başıma bir iş açabileceğini' söyledi. Bu işin benim sorunumla bir ilişiği olmadığına dikkatini çektim, ama o bana yalnızca, "Şimdiye kadar mahkemelere düşmediniz besbelli," dedi.

Yanımdan dargın bir halle ayrıldı. Onu alıkoymak, gözüne girmek -beni daha iyi savunsun diye değil, yalnızca gözüne girmek- istediğimi anlatmak isterdim. Hem onu güç duruma soktuğumu da görüyordum: Beni anlamıyor, biraz da içerliyordu bana. Benim de herkes gibi olduğumu, tamı tamına herkes gibi olduğumu ona söylemek istiyordum. Ama, bü-

tün bunların aslında hiçbir yararı yoktu. Tembelliğim tuttu, söylemekten vazgeçtim.

Az bir zaman sonra beni yine sorgu yargıcının önüne çıkardılar. Öğleden sonra saat ikiydi. Bu kez, odası bir tül perdeden elenir gibi geçen ışıkla doluydu. Hava çok sıcaktı. Beni oturttu, büyük bir incelikle, avukatımın 'beklenmedik bir engel' yüzünden gelemediğini bildirdi. Ama sorularına yanıt vermemek, avukatımın yanımda bulunmasını istemek hakkım-mış. "Kendi başıma da karşılık verebilirim," dedim. Parmağıyla masanın üzerindeki düğmeye bastı. Genç bir zabıt kâtibi gelip hemen omuz başıma yerleşti, ikimiz de koltuklarımıza kurulduk. Sorgu başladı. Önce, benim için konuşmaz, içine kapanık bir adam dediklerini söyledi ve bu konuda ne düşündüğümü sordu. "Söyleyecek pek bir şeyim yok da ondan konuşmam," diye karşılık verdim. İlk günkü gibi gülümsedi, "Yerinde bir neden," diye beni onayladı, sonra, "Zaten bunun pek öyle önemi de yok," diye ekledi. Sustu, yüzüme baktı, sonra oldukça sert bir davranışla doğruldu ve çabuk çabuk, "Beni asıl ilgilendiren, sizsiniz," dedi. Bununla ne demek istediğini pek anlayamadım, onun için sesimi çıkarmadım. "Davranışınızda anlayamadığım birtakım şeyler var. Eminim, bu konuda bana yardım edeceksiniz," diye ekledi. "Her şey çok basit," diye yanıtladım onu. O bilinen günü silbaştan anlatmaya beni zorladı. Kendisine daha önce kısaca anlattıklarımı, Raymond'u, kumsalı, deniz banyosunu, kavgayı, yine kumsalı, küçük kaynağı, güneşi, beş el ateşi bir daha anlattım: Her cümlede "Güzel, güzel," diyordu. Sıra, yerde yatan cesede gelince, "Çok iyi," diye onayladı. Bense aynı hikâyeyi silbaştan anlatmaktan usanmıştım. Bana öyle geliyordu ki, ömrümde bu kadar uzun konuşmamıştım hiç.

Bir an sustuktan sonra ayağa kalktı, bana yardım etmek istediğini, benimle ilgilendiğini, Tanrının yardımıyla benim için birşeyler yapacağını söyledi. Ama, daha önce bana birkaç soru daha sormak istiyormuş. Damdan düşercesine, "Ananı sever miydin?" diye sordu. "Evet, herkes gibi!" diye karşılık verdim. O zamana kadar tıkır tıkır daktilo yazan zabıt kâtibi, harfleri şaşırmış olacak ki, bocaladı, geri dönmek zorunda kaldı. Yine belli bir neden yokken, "Beş kurşunu birbiri ardınca mı attın?" diye sordu. Düşündüm, önce bir el, birkaç saniye sonra da, dört el ateş ettiğimi söyledim. Bunun üzerine, "Birinci ile ikinci arasında niye beklediniz?" diye sordu. Bir kere daha o kıpkızıl kumsal gözlerimin önünde canlandı, alnımın üzerinde güneşin yakıcı sıcağını hissettim. Ama, bu kez hiç karşılık vermedim. Bunu izleyen sessizlik süresinde, yargıç heyecanlanır gibi oldu. Yerine oturdu, saçlarını karıştırdı, dirseklerini masaya dayadı, tuhaf bir tavırla bana doğru biraz eğildi, "Yerde yatan bir cesede niçin ateş ettiniz, niçin?" diye sordu. Buna da karşılık vermedim. Yargıç ellerini alnından geçirdi, titrek bir sesle sorusunu yineledi: "Niçin? Bunu bana söylemeniz gerek! Niçin?" Ben hep susuyordum.

Birden, ayağa kalktı. Büyük adımlarla masasının öbür ucuna gitti, bir dosya dolabının bir gözünü açtı, içinden gümüş bir haç çıkardı, havada tuta tuta bana doğru geldi. Tümden değişik, neredeyse titrek bir sesle bağırdı: "Bunun ne olduğunu biliyor musunuz, bunun?" "Evet, tabii," diye karşılık verdim. Bunun üzerine coştu: kendisi Tanrıya inanırmış, kanısınca hiç kimse Tanrının bağışlayıcılığına kavuşmayacak kadar

suçlu olamazmış, bunun için de insanın pişmanlık getirmesi, ruhu bomboş, her şeyi kabule hazır bir çocuk oluvermesi gerekmiş. Bütün vücuduyla masanın üzerine eğilmişti. Elindeki haçı hemen hemen tepemin üstünde sallıyordu. Doğrusu, dediklerini pek iyi izleyemedim. Bir kere sıcaktan bunalıyordum, sonra da odasında koca koca sinekler vardı, yüzüme gözüme konuyorlardı; hem yargıç da beni biraz ürkütüyordu. Aynı zamanda bunun gülünç olduğunu da kabul ediyordum. Çünkü, alt tarafı, adam öldüren bendim. Ama o yine devam etti. Şöyle böyle anladım ki, ona göre, itiraflarımda bir tek karanlık nokta vardı. O da, ikinci kez ateş etmeden önce beklemiş olmamdı. Ötesi pek açıktı, ama orasını anlamıyordu o.

Neredeyse ona direnmekte haksiz olduğunu, bu son noktanın pek o kadar önemli olmadığını söyleyecektim. Ama sözümü ağzıma tıkadı, bütün heybetiyle ayağa kalktı ve son olarak, beni uyarıp Tanrıya inanıp inanmadığımı sordu. "İnanmıyorum," dedim. Öfkeyle yerine oturdu. Bunun olamayacağını, herkesin, hatta, yüz çevirenlerin bile ona inandıklarını söyledi. Onun inanışı bu yoldaymış, bundan kuşkuya düşecek olursaymış, artık hayatının bir anlamı kalmazmış. "İster misin hayatımın bir anlamı kalmasın?" diye bağırdı. Bu, benim bileceğim bir iş değildi. Kendisine söyledim bunu. O masanın üzerinden haçı gözüme sokarcasına uzatmış, çılgınlar gibi, "Ben Hıristıyanım, ben! Senin günahlarını bağışlasın diye yalvarıyorum buna. Senin için acılara katlandığına nasıl inanmazsın?" diye bağırıyordu. Bana sen diye seslendiğinin farkına vardım. Artık sabrım tükenmişti. Sıcak gitgide artıyordu. Sözlerini pek dinlemediğim bir kimseden yakamı sıyırmak istediğim zamanlardaki gibi onaylar göründüm. O, beni şaşırtan bir zafer tavrıyla, "İnanıyorsun, inanıyorsun! Ona terk edeceksin kendini, değil mi?" dedi. Tabii bir kere daha "Hayır!" diye karşılık verdim. Kendini koltuğuna bırakıverdi.

Pek yorulmuşa benziyordu. Soruşturmayı durmadan izleyen daktilo, son cümlelerini yazarken, yargıç bir an sustu. Sonra, bana dikkatli dikkatli, biraz da üzgün bir tavırla baktı baktı da: "Böyle katı yürekli insan görmedim ömrümde! Karşıma çıkan suçlular, bu 'acı simgesi'nin önünde daima gözyaşı dökmüşlerdi," diye mırıldandı. Neredeyse, onlar katil de ondan diye karşılık verecektim. Ama düşündüm ki, ben de onlar gibiydim. Bu, kendimi bir türlü alıştıramadığım bir düşünceydi. O zaman yargıç, sorgunun bittiğini anlatmak ister gibi ayağa kalktı. Hep o aynı yorgun tavırla, yalnızca, yaptığım işten pişman olup olmadığımı sordu. Düşündüm, gerek anlamda pişmanlıktan çok bir çeşit sıkıntı duyduğumu söyledim. Dediklerimi anlamıyormuş gibiydi. Ama işler, o günlük, bu kadarla kaldı.

O günden sonra, sorgu yargıcını sık sık gördüm. Yalnız, her seferinde avukatım da yanımda bulunuyordu. Önceki ifadelerimin yalnızca bazı noktalarını açıklamamı istiyordu. Ya da avukatımla suç kanıtları üzerinde tartışıyordu. Ama, gerçekte, bu anlarda benimle hiç ilgilenmiyorlardı. Diyeceğim, yavaş yavaş sorguların havası değişti. Artık yargıç, benimle ilgilenmez görünüyor, benim sorunuma da aşağı yukarı çözümlenmiş gözüyle bakıyor gibiydi. Bana bir daha Tanrıdan söz açmaz oldu. Onu hiçbir zaman o ilk günkü kadar da heyecanlı görmedim. Sonunda, konuşmalarımız daha içtenleşti. Birkaç soru, avukatımla az buçuk konuşmalardan sonra sorgu morgu bitmiş

oluyordu. Benim dava, yargıcın deyimiyle, tabii seyrini izlemekteydi. Bazen da genel konulardan söz ettikleri zaman beni de söze karıştırıyorlardı. O zaman, rahat soluk alıyordum. Bu saatlerde, kimse bana karşı kötü davranmıyordu. Bu oyunlar öylesine doğal, öylesine düzenli bir ihtiyatla oynanıyordu ki, kendimi hemen hemen 'aile'den saymak gibi gülünç bir duyguya kapılıyordum. Açıkça söyleyebilirim ki, sorgunun sürdüğü on bir ay sonunda, yargıcın beni odasının kapısına kadar geçirip içtenlikle omzuma vurarak, "Bugünlük bu kadar,' Bay Teccal," dediği o az bulunur anlarda olduğu kadar, hiçbir şeyden böylesine haz duyduğumu anımsamıyorum. Sonra beni jandarmalara teslim ediyorlardı.

2

Öyle şeyler vardır ki, oldum bittim sözünü bile etmek istememişimdir. Hapse girdiğim zaman, birkaç gün içinde, hayatımın bu parçasından söz etmek istemeyeceğimi anladım.

Daha sonraları bu türlü tiksinti bana artık önemli görünmedi. Gerçekte, ilk günler pek de hapiste sayılmazdım: belli belirsiz, yeni birşeyler bekliyordum. Her şey, asıl, Marie'nin ilk ve biricik ziyaretinden sonra başladı. Mektubunu aldığım günden (karım olmadığı için bir daha gelmesine izin vermediklerini yazıyordu), işte o günden beri artık hücremin kendi evim olduğunu, hayatımın da oracıkta duraklayıvereceğini hissettim. Tutuklandığım gün, beni, önce çoğu fellah olan bir sürü tutuklunun bulunduğu bir odaya tıktılar. Beni görünce güldüler, ne yaptığımı sordular. Bir fellah öldürdüm, dedim. Ağızlarını açmadılar. Az sonra, akşam bastırıverdi. Üzerinde yatacağım hasırı nasıl düzelteceğimi gösterdiler; hasırın uçlarından biri kıvrılarak, yastık yapılabiliyordu. Bütün gece tahtakuruları yüzümde cirit oynadı. Birkaç gün sonra, beni tek başıma bir hücreye kapadılar. Orada bir tahta kerevet üzerinde yatıyordum. Hücrede oturak olarak kullanılan bir kap, bir de demir bir küvet vardı. Ce-

zaevi kentin ta yukarılarındaydı: küçük bir pencereden denizi görebiliyordum. Bir gün, pencere demirlerine tutunup yüzümü ışığa doğru uzatmıştım, içeriye bir gardiyan girdi, bana ziyaretçi geldiğini söyledi, içimden, Marie'dir dedim. Gerçekten de oydu.

Konuşma salonuna gitmek için upuzun bir koridordan geçtim; sonra merdivenleri tırmanıp bir başka koridora daldım. Geniş bir pencereyle aydınlanan koskoca bir salona girdim. Salon, boydan boya, iki büyük demir parmaklıkla üçe bölünmüştü. İki parmaklık arasında, ziyaretçilerle hükümlüleri birbirinden ayıran sekiz-on metrelik bir aralık vardı. Ta karşımda, çizgili elbisesi ve yanık yüzüyle Marie'yi buldum. Benim tarafta, on, on iki kadar hükümlü vardı. Çoğu fellahtı. Marie'nin sağı solu mağripli kadınlarla doluydu. Kendisi, iki ziyaretçi kadının arasındaydı: bunlardan biri karalar giyinmiş, ufak tefek, yaşlı bir kadındı: dudakları büzüktü. Öbürü, gür saçlı, şişmandı: bağıra bağıra konuşuyor, elleriyle birçok hareketler yapıyordu. Demir parmaklıklar arasında bir hayli aralık vardı. Bu yüzden ziyaretçilerle hükümlüler bağıra bağıra konuşmak zorunda kalıyorlardı, içeriye girince, salonun o çıplak ve büyük duvarlarına çarpıp geri dönen seslerin gürültüsünden, gökyüzünden camlara akan ve salonun içine sıçrayan çiğ ışıktan, sanki sersemledim. Çünkü hücrem daha sessiz ve daha loştu. Alışıncaya kadar birkaç saniye geçti. Sonunda, bol ışıkta, büzün yüzleri bir bir, açık açık görebildim. Koridorun sonunda, iki parmaklık arasındaki geçidin dibinde bir gardiyanın oturduğunu fark ettim. Arap hükümlülerin çoğu ve aileleri karşılıklı, yere çömelmişlerdi. Bağırmıyorlardı. Gürültüye karşın, hafif hafif konuşup anlaşabiliyorlardı. Ta dipten yükselen mırıltıları, başlarının üzerinde birbiriyle çarpışan konuşmalarla sanki bir koro oluşturuyordu. Bunları bir anda fark ettim; sonra, Marie'ye doğru ilerledim. O, parmaklığa yapışmış, bütün varlığıyla gülüyordu. Gözüme çok güzel görürdü, ama bunu bir türlü söyleyemedim ona.

Bağıra bağıra, "Ne var ne yok?" diye sordu. "Gördüğün gibi işte!" diye karşılık verdim. "İyi misin? Bir istediğin var mı?" "Hayır, her şeyim tamam!"

Sustuk. Marie hep gülüyordu. Şişman kadın yanımdaki adama doğru var gücüyle bağırıyordu. Adam, herhalde kocası olmalıydı. Sarışın, iriyarı bir adamdı. Tertemiz bir bakışı vardı. Daha önce başladıkları bir konuşmaya devam ediyorlardı. Kadın, "Jeanne onu almak istemedi," diye avaz avaz bağırıyor, erkek de, "Evet, evet," diye karşılık veriyordu. "Jeanne'a dedim, sen çıkınca onu tekrar alırsın diye, ama yanına almak istemedi."

Marie de, "Raymond'un selamı var," diye bağırdı. Ben de, "Teşekkür ederim," diye karşılık verdim. Fakat, "Nasıl iyi mi bari?" diye soran komşumun sesi benimkini bastırdı. Karısı gülerek, "Her zamandan bin kere daha iyi," diye karşılık verdi. Sol tarafımda-ki, bir şey söylemiyordu. Bu, narin elli, ufak tefek bir delikanlıydı. Dikkat ettim: o ufacık ihtiyar kadının karşısındaydı. İkisi de birbirlerine derin derin bakıyorlardı. Ama uzun zaman onları incelemeye vakit bulamadım, çünkü Marie o sırada, "İnsan umudunu kesmemeli!" diye bağırdı. "Evet," diye karşılık verdim. Aynı zamanda, ona bakıyordum. İçimden, elbisesinin üzerinden omzunu sıkı sıkıvermek geliyordu. Bu ince kumaş içimi çekiyor, onun dışında ne istemek gerektiğini pek kestiremiyordum. Herhalde Ma-

rie de bunu anlatmak istiyordu, çünkü durmadan gülümsüyordu. Artık dişlerinin parıltısından, gözlerinin hafif kırışıklarından başka bir şey göremiyordum. Tekrar bağırdı, "Çıkarsın, evleniriz." Ben de, "Olur mu dersin?" diye yanıtladım. Bunu birşeyler demiş olmak için söyledim. O zaman Marie, çabuk çabuk, "Tabii," dedi, ardından da aklanacağımı, yine denize gideceğimizi ekledi. Öteki kadın hâlâ gırtlağını çatlatırcasına bağırıyor, kalem odasına bir sepet bıraktığını söylüyordu, içine koyduklarını bir bir sayıp döküyor, hepsinj teker teker gözden geçirmesini tembih ediyordu. Çünkü bütün bunlar ateş pahasıymış. Öbür komşumla anası, hep birbirlerine bakıyorlardı. Fellahların mırıltıları alt yanımızda sürüp gidiyordu. Dışarıda, aydınlık, adeta camlarda şişercesine, bütün yüzlere taptaze bir özsu gibi akıverdi.

Biraz hasta gibiydim, başımı alıp gideyim istiyordum. Gürültü beni rahatsız ediyordu. Ama beri yandan, Marie'nin varlığından yararlanmak istiyordum. Daha ne kadar zaman geçti, bilemiyorum. Marie, bana işinden söz etti. Durmadan gülümsüyordu. Fısıltılar, bağrışmalar, konuşmalar birbirine karışıyordu. Tek sessiz yer, yanı başımda, gözlerini birbirinden ayırmayan delikanlıyla minnacık ihtiyar kadının bulunduğu yerdi. Fellahları yavaş yavaş alıp götürdüler. İlk çıkan fellahın arkasından bir sessizlik oldu. İhtiyar minnacık kadın, demir parmaklıklara yaklaştı. Aynı anda, bir gardiyan, oğluna işaret etti. Delikanlı, "Allahaısmarladık anne!" dedi. Kadın da elini iki demir parmaklık arasından geçirerek ağır ve uzun bir işaret yaptı. O çıkarken, elinde şapkasıyla bir adam girdi ve kadının yerini aldı. İçeriye bir hükümlü getirdiler. İkisi hararetli hararetli, ama hafif sesle konuştular. Çünkü salon sessizleşmişti. Gelip sağımdaki hükümlüyü de götürdüler. Karısı, sanki artık bağıra bağıra konuşmaya gerek kalmadığını fark etmiyor-muş gibi, sesini alçaltmadan, "Kendine iyi bak, dikkatli ol!" dedi. Sonra, sıra bana geldi. Marie, eliyle öpücük yolladı. Kapıdan çıkmadan Önce başımı geriye döndürdüm. Marie, dudaklarında hep o gergin ve acı gülümseyişle, yüzünü parmaklıklara yapıştırmış, put gibi duruyordu.

Az bir zaman sonra Marie bana mektup yazdı. İşte, o andan sonra hiçbir zaman sözünü etmek istemediğim şeyler başladı. Herhalde hiçbir şeyi gereğinden fazla büyütmemeli insan. Ama bu şeyler, başkalarına oranla benim için çok daha zararsız oldu. Tutukluluğumun başlarında, bana en ağır gelen şey, özgür bir insan gibi düşünmemdi. Örneğin, içimden kumsalda olmak, denize doğru yürümek geliveriyordu. İlk dalgaların sesini tabanlarımın altında duymayı, bedenimin suya girişini ve bundaki ferahlığı hayal edince, hücre duvarlarının birbirine çok yakın olduğunu hissediyordum. Ama bu, ancak birkaç ay sürdü. Sonraları, sadece hükümlüler gibi düşünür oldum. Artık avluda yaptığım günlük gezintiyi, ya da avukatımın gelmesini beklemeye başladım. Vaktimin geri kalan kısmını oldukça iyi idare ediyordum. O zaman sık sık düşünüyor ve içimden: beni kuru bir ağaç kovuğunda yaşamaya zorlasalardı da gökyüzüne bakmaktan başka bir işim olmasaydı, yavaş yavaş buna da alışır giderdim, diyordum. Buracıkta, nasıl avukatımın o acayip boyunbağını gözlüyor ve bir başka dünyada Marie'nin gövdesini kavrayıp sıkmak için cumartesilere kadar sabırla bekliyorsam, orada da, kuşların geçişini, bulutların karşılaşmalarını beklerdim herhalde.

Oysa kuru bir ağaç kovuğunda değildim. Benden daha bahtsızlar da vardı. Zaten anacığım da böyle düşünür ve sık sık, "İnsan eninde sonunda her şeye alışır," der dururdu.

Böylesine uzak hayallere pek daldığım da olmuyordu zaten. İlk aylar çetin geldi bana. Ama kendimi sıkmanın büyük bir payı oldu bugünleri geçiştirmekte. Örneğin, kadın isteği beni kıvrandırıp duruyordu. Bu doğal bir şeydi: gençtim çünkü. İlle Marie'yi düşünüyor da değildim. Herhangi bir kadını, kadınları, birçok rastlantılarla tanıyıp sevdiğim bütün kadınları öylesine düşünüyordum ki, hücrem onların hayalleri ve benim şehvet isteklerimle dolup taşıyordu. Bir bakıma dengemi altüst ediyor bu hal. Ama, bir bakıma da vakit öldürüyordu. Sonunda, yemek saatlerinde aşçı yamağıyla birlikte gelen başgardiyanın gözüne girmiştim. Bana kadınlardan söz açan o oldu önce. "Ötekilerin sızlandıkları ilk şey budur," dedi. "Ben de onların durumundayım, bu işlemi de haksızca buluyorum," dedim. "Ama, dedi, zaten sizi de bunun için hapse tıkıyorlar ya!" "Nasıl? Bunun için mi?" "Elbette, özgürlük dediğin budur işte! Özgürlükten yoksun bırakıyorlar." Bense bunu hiç düşünmemiştim. Ona hak verdim, "Doğru, yoksa ceza nerde kalırdı!" dedim. "Evet, siz durumu anlıyorsunuz, ama ötekiler anlamıyorlar. Ama, eninde sonunda onlar da kendilerini avutmanın yolunu buluyorlar," dedi, sonra çekip gitti.

Bir de sigara sorunu vardı. Cezaevine girdiğim zaman, kemerimi, ayakkabımın bağlarını, boyunbağımı, ceplerimde ne var ne yok hepsini, hele sigaralarımı alıp götürdüler. Hücreme girince, hepsini geri vermelerini istedim. "Yasaktır," dediler. İlk günler bana çok çetin geldi. Beni en çok yıkan da belki bu oldu. Kervetimden kopardığım tahta parçalarını emiyor, bütün gün, içim bulanarak dolaşıyordum. Kimseye kötülüğü dokunmayan bu şeyden beni niye yoksun bıraktıklarına aklım ermiyordu. Daha sonraları, bunun da cezaya bağlı olduğunu anladım. Ama, o zamanlar sigara içmemeye alışmıştım; bu da, benim için bir ceza olmaktan çıkmıştı artık.

Bu sıkıntılar dışında pek de mutsuz sayılmazdım. Yine bütün sorun vakit öldürmekti. Anılarımı gözümün önünde canlandırmayı öğrendim öğreneli artık sıkılmıyordum. Kimi zaman odamı düşünmeye koyuluyor, düşümde, bir köşeden kalkıyor, yolum üzerindeki eşyaları bir bir aklımdan geçirip yine o noktaya dönüyordum. İlk zamanlar bu gezi çabucak bitiveriyordu. Ama her tekrarlayışımda daha uzun sürüyordu. Çünkü, her eşyayı, her birinin üzerindeki nesneleri, sonra bunları, bunların ayrıntılarını, her ayrıntıda örneğin bir çatlağı, kakmayı, onun yenik kenarını, renklerini ya da pürüzlerini bir bir gözümün önüne getiriyordum. Aynı zamanda sayılarını unutmamaya, hepsini tam tamına saymaya çalışıyordum. Öyle ki, birkaç hafta sonunda, sadece odamdaki eşyaları bir bir saymakla saatlerimi eşeledikçe, iyi tanımadığım, unuttuğum şeyleri de bulup çıkarıyordum. O zaman anladım ki, dışarıda bir gün yaşamış olan bir insan, cezaevinde hiç sıkıntı çekmeden bin yıl yaşayabilirdi. Canı sıkılmayacak kadar anıları olacaktı. Bir bakıma bu da bir kazançtı.

Sonra, bir de uyku vardı. İlk zamanlar, geceleri iyi uyuyamıyor, gündüzleri ise gözümü kapayamıyordum. Sonra, yavaş yavaş gecelerim daha iyileşti. Gündüzleri bile uyumaya başlamıştım. Diyebilirim

ki, son aylarda, günde on altı, on sekiz saat uyuyordum. Geriye kala kala, yemekler, doğal gereksinmeler, anılarım, bir de Çekoslovakyalının öyküsüyle öldürülecek altı saat kalıyordu.

Ot minderimle kerevet tahtası arasında sanki kumaşa yapışmış, sararmış, neredeyse saydamlaşmış bir gazete parçası buldum. Geçmiş bir polis olayını anlatıyordu. Baş tarafı yoktu. Ama, olay herhalde Çekoslovakya'da geçmiş olmalıydı. Adamın biri para kazanmak için bir Çek köyünden ayrılmış. Yirmi beş yıl sonra, zengin olarak, karısı ve bir çocuğuyla birlikte köyüne dönmüş. Annesi kız kardeşiyle birlikte, doğduğu köyde otel işletiyorlarmış. Adam onlara sürpriz yapmak için, karısıyla çocuğunu bir başka otele bırakıp annesinin oteline gitmiş, içeriye girince annesi kendini tanımamış. O da, şaka olsun diye bir oda tutmuş, paralarını da göstermiş. Geceleyin, annesiyle kız kardeşi, paralarını almak için kafasına çekiçle vura vura adamcağızı öldürmüşler, cesedini de nehre atmışlar. Sabahleyin, karısı gelip olup bitenden habersiz, yolcunun kim olduğunu söylemiş. Ana kendini asmış, kız kardeşi de kendini kuyuya atmış. Bu öyküyü binlerce kez okudum sanıyorum. Öykü bir yandan gerçeğe uymuyordu, bir yandan da olağan bir şeydi. Kısacası, bana kalırsa, yolcu bunu biraz da hak etmişti. İnsan hiçbir zaman böyle oyun oynamamalı.

Böylece, uyku saatleriyle, anılarla, o bildiğim öyküyü okumakla ve sonunda, ışıkla gölgenin birbirini kovalamasıyla günler geçti. İnsan, cezaevinde zaman kavramını yitirir diye bir yerde okumuştum. Ama, bunun benim için pek bir anlamı yoktu. Günlerin aynı zamanda hem uzun hem kısa olabileceğini anlayamamıştım. Bugünlerin yaşanması uzun sürüyordu, kuşkusuz, ama öylesine gevşemişlerdi ki sonunda birbirinin içine taşıyor ve orada adlarını yitiriyorlardı. Benim için anlamı olan yalnız dün ve yarın sözcükleriydi.

Bir gün gardiyan bana, "Beş aydır buradasın," deyince sözüne inandım, ama bunu aklım almadı. Benim için sanki bu, hücremde yuvarlanıp giden aynı gündü ve ben aynı işi yapıp duruyordum. O gün gardiyan gittikten sonra yemek kabımda yüzümü seyrettim. Bana öyle geldi ki, gülümsemeye çalıştığım halde, görüntüm ciddi duruyordu. Kabı oynattım. Yeniden gülümsedim, ama görüntüm hep o aynı ciddi, o aynı üzgün halini bırakmadı. Gün sona eriyordu. Vakit, cezaevinin bütün katlarından, akşam gürültülerinin büyük bir sessizlik alayı halinde yükseldiği, sözünü etmek istemediğim o adsız saatti. Tepe penceresine yaklaştım, günün son ışığında bir kez daha görüntüme baktım. Yine ciddiydi. Bunda şaşılacak ne vardı! O anda ben de öyleydim. Ama, aynı zamanda, aylardır, ilk kez kendi sesimi açık açık duydum. Bu ses ne zamandır kulaklarımda çınlayan sese benziyordu. O vakit anladım ki, bütün bu zaman içinde, kendi kendimle konuşmuşum. O vakit, anacığımın cenazesinde hastabakıcı kadının söylediklerini anımsadım. Hayır, çıkar yol yoktu ve kimse hapisteki akşamların ne olduğunu aklının köşesinden geçiremezdi.

3

Diyebilirim ki, sonuç olarak, yazın yerini çabucak bir başka yaz alıverdi. İlk sıcaklarla birlikte benim için yeni birşeyler olacaktı, biliyordum. Benim dava ağır ceza mahkemesinin son dönemine kaydedilmişti. Bu dönem haziranla birlikte bitecekti. Duruşmalar başladığı zaman dışarıda güneş ortalığı kavuruyordu. Avukatım, duruşmaların iki üç günden fazla sürmeyeceğini bana kesin olarak söylemiş ve "Zaten mahkeme nasıl olsa acele edecek, çünkü, sizin dava dönemin en önemlisi değil. Sizinkinin hemen ardından, babasını öldüren birini yargılayacaklar," diye eklemişti.

Sabahın yedi buçuğunda gelip beni aldılar; ceza-evinin arabasıyla Adliye Sarayına götürdüler, iki jandarma beni loş kokulu bir odaya soktu. Bir kapının yanına oturup bekledik. Kapının ardından sesler, çağrışmalar, sandalye takırtıları işitiliyordu. Bütün bunlar bana, mahalle eğlencelerini anımsattı: orada da, konserden sonra, dans etmek için salon böyle gürültüyle boşaltılırdı. Jandarmalar, "Mahkeme kurulunu bekleyeceğiz," dediler. Biri bana sigara sundu, ama almadım. Az sonra, "Heyecanlı mısın?" diye sordu. "Hayır," diye karşılık verdim. "Bir bakıma bir dava seyretmek ilgimi bile çekiyor. Şimdiye kadar dava dinlemek fırsatı düşmemişti hiç," diye ekledim. İkinci jandarma, "Evet, ama insan sonunda usanç getirir," dedi.

Az sonra, odanın içinde küçük bir zil sesi çınladı. O zaman kelepçelerimi çıkardılar, kapıyı açtılar ve beni sanıklara ayrılmış bölmeye soktular. Salon hınca hınç doluydu. Perdelere karşın güneş yer yer içeriye sızıyordu, havaysa daha şimdiden boğucu bir hal almıştı. Pencereler kapalıydı. Oturdum, jandarmalar iki yanıma geçtiler. O zaman karşımda bir dizi insan yüzü gördüm. Hepsi gözlerini bana dikmişti: bunların jüri kurulu olduğunu anladım. Ama birbirlerinden ayrı tarafları neydi, pek söyleyemeyeceğim. Bana, sanki bir tramvay banketi önündeydim de bütün bu adsız yolcular, yeni gelenin gülünç taraflarını bulmaya çalışıyorlardı gibi geldi. Bunun budalaca bir şey olduğunu çok iyi biliyordum. Çünkü onların burada aradıkları gülünç bir şey değil, suçtu. Bununla birlikte, aradaki fark öyle büyük de değildi. Her ne hal ise, o an kafamdan geçen buydu.

Aynı zamanda, bu kapalı salondaki bütün bu kalabalık karşısında biraz şaşkına dönmüştüm. Mahkeme salonuna bir kere daha baktım, ama hiçbir çehreyi ayırdedemedim. Önce bütün bu kalabalığın beni görmek için böylesine acele ettiğini sanırım pek fark edememiştim. Bugüne kadar kimse, benimle pek öyle ilgilenmiş değildi. Bütün bu telaşa benim neden olduğumu anlamak için kendimi zorlamam gerekti. Jandarmaya, "Amma da kalabalık ha!" dedim. "Gazeteler yüzünden," dedi ve bana jüri üyelerinin oturdukları yerin alt kısmındaki masanın yanı başında duran bir sürü insanı göstererek: "İşte onlar!" diye ekledi.

"Kimler?" diye sordum. "Gazeteciler," diye karşılık verdi. Gazetecilerden birini tanıyormuş. O anda, gazeteci onu gördü ve bize doğru geldi. Yaşlıca, sevimli bir adamdı. Yüzünü hafif ekşitiyordu. Jandarmanın elini canla başla sıktı. O ara, dört bir yana göz gezdirdim: herkes sanki aynı sosyeteden adamların buluştukları bir kulüpteymiş gibi, durumdan hoşnut, görüşüp konuşuyordu. Aynı zamanda kendimi niçin burada fazla, sanki bir sığıntı gibi hissettiğimi anladım. Bununla birlikte, gazeteci, gülümseyerek bana döndü, "İnşallah her şey yolunda gidecek," dedi. Teşekkür ettim. O da, "Biliyorsunuz, sizin davayı biraz da biz hazırladık. Bilirsiniz, yaz mevsimi gazeteler için ölü mevsimidir. İşe yarar türden bir sizin olayınız vardı, bir de baba katilininki," diye ekledi. Sonra, az önce ayrıldığı topluluğun içinde, semiz bir gelinciği andıran bir adamcağızı gösterdi. Kara çerçeveli koca gözlükleri vardı. Paris gazetelerinden birinin özel muhabiriymiş: "Ama sizin için gelmiş değil. Ödevi baba katilinin duruşmasını izleyip bildirmek. Bu ara, sizin davayı da telleyecekmiş. Öyle istemişler," dedi. Az kalsın buna da teşekkür edecektim. Ama bunun gülünç olacağını düşündüm. Eliyle bana şöyle yürekten bir işaret yaptı, sonra yanımızdan ayrıldı. Birkaç dakika daha bekledik.

Avukatım, üzerinde cüppesiyle çıkageldi. Dört bir yanı meslektaşlarıyla çevriliydi. Gazetecilere doğru yürüdü, ellerini sıktı. Şakalaştılar, gülüştüler. Hepsi de durumlarından hoşnut görünüyorlardı. Sonunda, salonun içinde zil çalmaya başladı. Herkes yerini aldı. Avukatım bana doğru geldi, elimi sıktı, sorulacak sorulara kısa kısa karşılık vermemi, kendiliğimden bir şey söylemememi ve işin gerisini kendisine bırakmamı tembih etti.

Solumda geri geri çekilen bir sandalye gürültüsü duydum, başımı çevirip baktım: kırmızı cüppeli, tek gözlüklü, narin bir adam eteklerini toplayarak oturuyordu. Bir mübaşir mahkeme kurulunun gelmekte olduğunu haber verdi. Aynı anda iki kocaman vantilatör homurtuyla işlemeye başladı. İkisi kara, biri kırmızı cüppeli üç yargıç, kollarında dosyalarla içeri girdiler, salona hâkim olan kürsüye doğru acele acele yürüdüler. Kırmızı cüppelisi orta koltuğa oturdu, başlığını çıkarıp önüne koydu, dazlak küçük kafasını mendiliyle sildi, sonra oturumun başladığını bildirdi.

Gazeteciler dolmakalemlerini ellerinde tutuyorlardı. Hepsinde aynı kayıtsız, biraz da alaycı bir hal vardı. Ancak bu arada, içlerinden en genci dolmakalemini önüne koymuş, gözlerini bana dikmişti. Üzerinde gri bir elbise, boynunda mavi bir boyunbağı vardı. Hafif çarpık yüzünde, beni iyiden iyiye süzen, ne ifade ettiği kestirilemeyen parıl parıl iki gözden başka bir şey görmüyordum. Sanki gözlerimi kendime çevirmişim gibi tuhaf bir duyguya kapıldım. Belki bu nedenden, belki de buranın âdetlerini bilmediğimden, biraz sonra olanları, jüri üyeleri arasında kura çekilişini, başkanın avukata, savcıya ve jüri üyelerine sorduğu soruları (her soruyla birlikte jüri üyelerinin başları yargıçlara dönüyordu), bir çırpıda okunan ve içinde, bildik yerlerin, bildik insanların adları geçen iddianameyi ve avukatıma sorulan yeni sorulan pek anlayamadım.

Başkan "Tanıkları dinleyelim," dedi. Mübaşirin okuduğu bazı adlar dikkatimi çekti. Az önce şekilsiz olan bu kalabalığın içinden, İhtiyarlar Yurdunun mü-

dürü, kapıcısı, İhtiyar Thomas Perez, Raymond; Masson, Salamano ve Marie bir bir kalkıp yan kapıdan çıkıp kayboldular. Marie bana üzgün üzgün şöyle bir işaret yaptı. Nasıl oldu da daha önce onları görmedim diye kendi kendime bozulurken, adı son olarak okunan Celeste ayağa kalktı. Yanında, lokantada gördüğüm kadıncağızı, o ceketi, o açık ve kararlı haliyle tanıdım. Gözlerini bana dikmişti. Ama daha düşünmeye vakit bulamadan, başkan konuşmaya başladı; asıl duruşmanın başlamakta olduğunu söyledi ve dinleyicilere, "Sessizliği korumak gerektiğini sizlere anımsatmayı gereksiz buluyorum," dedi. Sonra, "Ben burada, nesnel bir şekilde incelemek istediğim bir davanın duruşmasını tarafsızlıkla yönetmek için bulunuyorum. Jürinin vereceği karar adalet ruhuna uygun bir karar olacaktır. En ufak bir olay çıkarsa, salonu derhal boşaltırım," diye ekledi.

Sıcak artıyor, salonda bulunanlar, gazetelerle yelpazeleniyorlardı. Bu yüzden salonu sürekli bir kâğıt hışırtısı kaplamaktaydı. Başkanın işareti üzerine mübaşir üç tane hasır yelpaze getirdi. Yargıçlar yelpazeleri alıp sallamaya başladılar.

Ardından hemen benim sorgum başladı. Başkan, sakin sakin, hatta, bana öyle geldi ki, biraz içli dışlı olmaya çalışarak sorular sordu. Yeniden kimliğimi bana tekrarlattılar. Buna canım sıkıldı, ama düşündüm ki, bir adamı bir başkası yerine yargılamak feci bir şey olurdu, doğrusu. Sonra başkan, yaptığım şeyleri bir bir anlatmaya başladı. Her üç tümcede bir bana, "Öyle mi?" diye soruyordu. Her seferinde, avukatımın tembihlerine uyup, "Evet, sayın başkan," diye karşılık veriyordum. Bu iş uzun sürdü, çünkü başkan her şeyi en ince ayrıntısına varıncaya kadar anlatıyordu. Bu sırada, gazeteciler durmadan yazıyorlardı. Gazetecilerin o en genci ile o makine gibi davranan ufak tefek kadının bakışlarını hep üzerimde hissediyordum. Tramvay banketindekiler, yüzlerini başkana çevirmişlerdi. Başkan öksürdü, önündeki dosyayı karıştırdı, sonra yelpazelene yelpazelene bana döndü.

"Şimdi size bazı sorular soracağım. Belki bunlar ilk bakışta sizin davanıza yabancı gözükebilir, ama hepsi de dava ile pek yakından ilgilidir," dedi. Yine anacığımdan söz açacağını anladım ve aynı zamanda bunun canımı çok sıktığı fark ettim. "Ananızı niye İhtiyarlar Yurduna koydunuz?" diye sordu. "Evde alıkoyup bakacak, baktıracak kadar param yoktu da ondan," diye karşılık verdim. Buna üzülüp üzülmediğimi sordu. Ben de karşılık olarak, anamın ve benim birbirimizden bir şeycikler beklemediğimizi, zaten kimseden bir şey ummadığımızı ve yeni hayatımıza alışıp gittiğimizi söyledim. Bunun üzerine başkan, "Bu konuda fazla ısrar etmek istemiyorum," dedi ve savcıya dönerek, bana sorulacak başka bir şeyi olup olmadığını sordu.

Savcının sırtı bana yarı dönüktü. Yüzüme bakmadan, "Sayın başkanın izniyle bir şey öğrenmek istiyorum, acaba kaynağa tek başına fellahı öldürmek kastıyla mı gitti?" dedi. "Hayır," diye karşılık verdim. "Öyleyse niçin yanında silahı vardı ve özellikle niçin döndü?" dedi. "Rastlantıyla," diye karşılık verdim. Savcı kötü bir tavırla, "Şimdilik bu kadar," dedi. Ondan sonra her şey biraz daha çetrefilleşti. Daha doğrusu benim için öyle oldu. Fakat başkan, yargıçlarla birkaç kez fiskos ettikten sonra oturumun sona erdiğini ve tanıkları dinlemek üzere öğleden sonraya bırakıldığını bildirdi.

Düşünmeye pek vakit bulamadan, beni alıp dışarı çıkardılar, cezaevinin arabasına bindirip cezaevine götürdüler. Orada yemeğimi yedim. Ancak yorgunluğumu hissedecek kadar bir zaman sonra yine beni almaya geldiler. Her şey yeniden başladı ve ben kendimi yine aynı mahkeme salonunda, aynı yüzlerin karşısında buldum. Yalnız sıcak daha da artmıştı. Sanki bir mucize gibi, jüri üyelerinin, savcının, avukatımın ve birkaç gazetecinin ellerine birer hasır yelpaze sıkıştırmışlardı. Genç gazeteci de, o ufak tefek kadın da hep oradaydılar. Ama onlar yelpazelenmiyorlar, yine sessiz sessiz bana bakıyorlardı.

Yüzümü kaplayan terleri sildim ve ancak Yurt Müdürünü çağırdıkları zaman biraz kendime gelip nerede olduğumu anlayabildim. Ona, "Anası oğlundan şikâyet eder miydi?" diye sordular. "Evet," diye karşılık verdi ve "Yurttaki ihtiyarların yakınlarından şikâyet etmeleri hastalıktır onlarda," diye ekledi. Başkan, anamın kendisini yurda koyduğumda yakınıp yakınmadığını açıkça söylemesini istedi. Müdür, "Evet, yakınmıştı," diye karşılık verdi, ama bu kez başka şey eklemedi. Bir başka soruya verdiği karşılıkta, cenaze günü sessiz halime şaştığını söyledi. Sessiz halden ne anladığı kendisine soruldu. O zaman, müdür gözlerini ayakkabılarının ucuna dikti ve anamın yüzünü görmek istemediğimi, bir kerecik olsun ağlamadığımı ve anam öldükten hemen sonra, mezarın başucunda durup düşünmeden çekip gittiğimi söyledi. Bir şey daha onu şaşırtmış: cenaze memurlarından birine anamın kaç yaşında olduğunu bilmediğimi söylemişim. Bir an ortalığı sessizlik kapladı. Sonra başkan, memurun benden mi söz etmiş olduğunu sordu. Müdür soruyu kavrayamayınca, başkan, "Yasa böyle istiyor," dedi, sonra savcıya dönerek, tanığa başka bir şey sorup sormayacağını öğrenmek istedi. Savcının benden yana bakıp öyle bir caka ve zafer tavrıyla, "Hayır, bu kadarı yeterli," demesi vardı ki, belki hayatımda ilk kez içimden aptalcasına ağlamak geldi. Bütün bu insanların benden son derece nefret ettiklerini anlıyordum.

Başkan, jüri üyeleri ve avukatıma, "Soracağınız bir şey var mı?" dedikten sonra, kapıcının ifadesini dinledi. Ötekilerine yapılan şeyler buna da tekrarlattırıldı, içeriye girerken, kapıcı bana baktı, sonra gözlerini başka yana çevirdi. Sorulan sorulara karşılık verdi. Anamı görmek istemediğimi, sigara tellendirdiğimi, uyuduğumu ve sütlü kahve içtiğimi söyledi. O zaman bir şeyin bütün salonu ayaklandırdığını hissettim ve ilk kez suçlu olduğumu anladım. Kapıcıya sütlü kahve ve sigara hikâyesini tekrarlattılar. Savcı, gözlerinde alaycı bir parıltıyla yüzüme baktı. Bu sırada, avukatım kapıcıya, benimle birlikte sigara içip içmediğini sordu. Bu soru üzerine savcı öfkeyle yerinden fırlayıp, "Burada suçlu kim? Tanıklığı çürütmek için kamu tanıklarını suçlamak isteyen bu sorular da ne oluyor? Kaldı ki, tanıkların ifadeleri gün gibi aleyhte," dedi. Her şeye karşın, başkan, kapıcının soruya yanıt vermesini istedi. İhtiyar, ezile büzüle, "Biliyorum, kabahat ettim. Ama, bayın verdiği sigarayı istemem demeye yüzüm tutmadı," dedi. Son olarak başkan bana, "Ekleyecek bir şeyiniz var mı?" diye sordu. "Hayır, yalnız tanık doğru söylüyor. Evet, ona sigara ikram ettim," dedim. O zaman kapıcı bana şaşkınca ve bir çeşit minnetle baktı. Duraladı, sonra, "Sütlü kahveyi de ben ikram ettim," dedi. Avukatım, gürültülü bir biçimde sevincini belli etti ve değerlendirme-

nin jüri üyelerine ait olduğunu söyledi. Fakat savcı başımızın üzerinden gürledi ve "Evet, jüri üyeleri değerlendireceklerdir. Bir yabancının kahve ikram edebileceğini, ama bir evladınsa, kendini dünyaya getirmiş olan bir ananın ölüsü önünde o kahveyi reddetmesi gerekeceğini de göz önünde bulunduracaklardır," dedi. Kapıcı yerine geçti.

Sıra Thomas Perez'e gelince, bir mübaşir yargıçların önündeki tanık parmaklığına kadar koluna girmek zorunda kaldı. Perez asıl anamı tanıdığını ve beni ancak bir kez, o da cenaze günü gördüğünü söyledi. O gün benim ne yaptığımı sordular. "Çok üzüntülüydüm. Onun için hiçbir şeyi göremedim. Üzüntüm görmeme engel oldu. Bu benim için pek büyük bir acıydı. Hem, üstelik bayılmışım da. Bu yüzden bayı göremedim efendim," diye yanıtladı. Savcı, "Hiç değilse ağladığını olsun görmediniz mi?" diye sordu. Perez, "Hayır," dedi. O zaman savcı, "Jüri üyeleri değerlendirirler," dedi. Ama, avukatım öfkelendi, bana biraz aşırı gelen bir sesle, Perez'e: "Peki, ağlamadığını da gördünüz mü?" diye sordu. Perez, "Hayır," diye karşılık verdi. Dinleyiciler güldüler. Avukatım da cüppesinin kollarından birini sıvayarak kesin bir tavırla, "İşte, bu davanın aynası! Her şey doğru, ama hiçbir şey doğru değil!" dedi. Yüzünden ne düşündüğü belli olmayan savcı, kurşunkaleminin ucunu önündeki dosyaların başlıklarına sokup çıkarıyordu.

Oturuma beş dakika ara verildi. Bu sırada, avukatım bana, "İşler yolunda gidiyor," dedi. Beş dakika sonra, savunma tanığı olarak Celeste çağrıldı. Savunma dedikleri bendim. Celeste arada bir benden yana bakıyor, elindeki Panama şapkasını evirip çeviriyordu. Üzerinde, bazı pazarları at yarışlarına gittiğimiz zaman giydiği yeni elbisesi vardı. Ama, yakalık takmasını becerememişti sanırım. Çünkü, gömleğinin yakasını kapalı kalsın diye sadece bir bakır düğmeyle tutturmuştu. Ona, "Sanık senin müşterin miydi?" diye sordular. "Evet! Aynı zamanda da arkadaşımdı," diye karşılık verdi. Hakkımda ne düşündüğü sorulunca da, "Erkek adamdı," dedi. Bununla ne demek istediği soruldu. "Bunun ne demek olduğunu herkes bilir," diye karşılık verdi. "İçine kapalı bir adam mıydı?" diye sordular. Sadece, "Olur olmaz konuşmazdı," dedi. Savcı, "Paranı öder miydi?" diye sordu. Celeste güldü ve "Bu ikimiz arasında olan bir şeydir," diye yanıtladı. İşlediğim cinayet hakkında ne düşündüğünü sordular. O zaman, ellerini parmaklığın üzerine koydu. Hazırlıklı olduğu belliydi, "Bence bu görünmez kazadır. Herkes bilir bunun ne olduğunu, insanı kıskıvrak bağlayıverir, savunmasız bırakır. Bana kalırsa, kazadır bu," dedi. Devam edecekti, ama başkan, "Peki, peki, yetişir, teşekkür ederiz," diye sözünü kesti. O zaman Celeste bir tuhaf oldu. Fakat, "Daha diyeceklerim var," dedi. Başkan kısa kesmesini söyledi. O ise bunun bir kaza olduğunu tekrarladı. Başkan da ona, "Evet, anladık. Zaten biz de burada bu çeşit kazaları yargılamak için bulunuyoruz. Bu kadar yetişir, teşekkür ederiz," dedi. O zaman Celeste, sanki bütün bildikleriyle birlikte iyi niyeti de tükenmiş gibi bana döndü. Bana öyle geldi ki, gözleri çakmak çakmaktı, dudakları titriyordu. "Daha başka ne yapabilirdim ki!" der gibi bir hali vardı. Bense, bir şeycikler söyleyemedim, hiçbir hareket yapamadım, ama içimden, ömrümde ilk kez olarak bir erkeği kucaklamak geldi. Başkan ona tanık parmaklığını terk etmesini emretti. Celeste, gidip yerine oturdu. Duruş-

manın sonuna kadar, başı hafif önüne eğik, dirsekleri dizlerine dayalı, Panama şapkası elinde, oracıkta kaldı ve bütün konuşmaları dinledi.

içeriye Marie girdi. Başında şapka vardı, yine güzeldi. Onu başı açıkken daha çok beğenirdim. Bulunduğu yerden, memelerinin ağırlığını duyuyor, alt dudağının o her zamanki hafif kabarıklığını fark ediyordum. Çok sinirli bir hali vardı. Ona hemen beni ne zaman tanıdığı soruldu. Bizim dairede çalıştığı zamanı söyledi. Başkan, benimle olan ilişkisinin aslını öğrenmek istedi. Marie, "Arkadaşıyım," dedi. Bir başka soruya, "Evet, onunla evlenecektim," diye karşılık verdi. Dosyayı karıştıran savcı, birden, ilişkimizin ne zaman başladığını sordu. Marie gününü söyledi. Savcı kayıtsız bir tavırla, "Zannedersem annesi öldükten bir gün sonra," dedi. Sonra alaylı alaylı, böyle nazik bir sorun üzerinde durmak istemediğini, Marie'nin kaygısına hak verdiğini, ama (burada sesi sertleşti) görevinin görgü kurallarının üstüne çıkmayı emrettiğini söyledi. Sonra, Marie'ye, "Buluştuğunuz gün neler yaptınız, kısaca anlatın," dedi. Marie söylemek istemiyordu, ama savcının diretmesi üzerine, deniz banyosunu, oradan sinemaya, oradan da odama gittiğimizi anlattı. Savcı Marie'nin sorgu yargıçlığındaki ifadesinden sonra, sinemaların o günkü programlarına baktığını söyledi ve "Marie şimdi kendi ağzıyla o gün hangi filmin oynadığını söyleyecek," diye ekledi. Marie, belli belirsiz bir sesle, "Fernandel'in filmi oynuyordu," dedi. Sözünü bitirdiği zaman mahkeme salonunda şeytan geçmiş gibi bir sessizlik oldu. Savcı büyük bir ciddiyetle ayağa kalktı, parmağıyla beni göstererek, gerçekten bana pek heyecanlı gelen bir sesle, ağır ağır, "Sayın jüri üyeleri! Bu adam, anası öldükten bir gün sonra deniz banyoları yapıyor, ahlak dışı bir ilişkiye girişiyor ve güldürücü bir filme gidip gönül eğlendiriyor. Sizlere bütün söyleyeceklerim bundan ibaret!" dedi. Salonda, çıt çıkmıyordu. Savcı yerine oturdu. Marie hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve "İşin aslı böyle değil, başka şeyler de var. Bana düşündüklerimin zorla tersini söylettiniz!" diye söylendi, beni iyi tanıdığını, kötü bir şey yapmadığımı ekledi. Fakat, başkanın, bir işaretiyle, mübaşir onu alıp götürdü ve duruşmaya devam edildi.

Sonra sıra Masson'a geldi. Benim namuslu bir insan, hem de mert bir adam olduğumu söylediyse de pek dinleyen olmadı. Sonra Salamano, köpeğine karşı iyi davrandığımı söyledi. Anamla benim üstüme sorulan bir soruya da, artık anama diyecek bir şeyim kalmadığını, bu nedenden de onu İhtiyarlar Yurduna koyduğumu ekledi, sonra, "Bunu anlamak gerek, anlamak!" dediyse de kimse dinler görünmedi. Onu da alıp götürdüler.

Sonunda, sıra Raymond'a geldi. Kendisi son tanıktı. Bana başıyla şöyle bir işaret yaptı, hemen ardından suçsuz olduğumu söyledi. Ama başkan, "Bize kendi düşüncenizi değil, olayı anlatın, hem bir şey sorulmadan da karşılık vermeyin!" dedi. Öldürülen adamla olan ilişkim hakkında Raymond'a inceden inceye sorular sordular. Raymond bunu fırsat bilip, "Kız kardeşini tokatlayalı beri bu adam bana düşman kesilmişti," dedi. Ama, başkan, adamın benden de nefret etmesi için bir neden olup olmadığını sordu. Raymond, benim kumsalda bulunuşumun kesinlikle bir rastlantı olduğunu söyledi. O zaman savcı, faciaya sebep olan mektubun ne münasebetle benim tarafımdan yazıldığını sordu. Raymond, "Bu da bir rastlanıl

ti," dedi. Savcı karşılık olarak, bu hikâyede rastlantının vicdana oldukça kötü işler yüklediğini söyleyerek, onu susturmaya çalıştı. Öğrenmek istiyordu: Raymond öldürülen adamın kız kardeşini tokatlarken, ben rastlantıyla mı araya girmiştim; komiserlikte rastlantıyla mı tanıklık etmiştim; bu tanıklık sırasındaki söylediklerimin başta başa hatır işi oluşu yine rastlantı sonucu muydu? Sonunda, Raymond'a neyle geçindiğini sordu. Beriki, "Ambarcılıkta," diye karşılık verince, savcı jüri üyelerine dönerek, tanığın, bayağı deyimiyle muhabbet tellallığı yaptığını ve bunun herkesçe bilindiğini söyledi. Ben de onun suç ortağı, hem de arkadaşıymışım. En aşağılık cinsinden bir alçaklık karşısındaymışız. Bir ahlak canavarıyla karşı karşıya bulunmak, işi daha da korkunç hale sokuyor-muş. Raymond kendini savunmak istedi, benim avukat da itiraz etti. Ama ona, "Bırakın, savcı sözünü bitirsin," diye ihtar ettiler. Savcı, "Ekleyecek pek az şeyim var," dedi ve Raymond'a, "Bu adam arkadaşınız mıydı sizin?" diye sordu. Raymond, "Evet, arkadaşımdı," diye karşılık verdi. Bunun üzerine, savcı bana da aynı şeyi sordu. Gözlerini benden çevirmeyen Raymond'a baktım, sonra "Evet," dedim. O zaman, savcı jüri üyelerine döndü ve, "Annesi öldükten hemen bir gün sonra en yüz kızartıcı eğlencelere dalan bu aynı adam, bir hiç yüzünden ve ağza alınmaz bir ahlaksızlık sorununu temizlemek için adam öldürmüştür," dedi.

Sonra yerine oturdu. Benim avukatın sabrı tükenmişti. Kollarını havaya kaldırdı, cüppesinin yenleri dirseklerine doğru düştü, kolalı gömleğinin kıvrımları meydana çıktı. "Bu adamı anasını gömdü diye mi, yoksa birini öldürdü diye mi suçlandırıyoruz, anlayalım!" diye bağırdı. Dinleyiciler güldüler. Ama, savcı yine ayağa kalktı, cüppesini kavuşturdu ve bu iki olay arasında derin, etkin ve esaslı bir ilişki bulunduğunu anlamamak için sayın avukat kadar saf olmak gerektiğini söyledi, sonra, sesini yükselterek, "Evet, bu adamı anasını bir cani yüreğiyle gömmüş olmakla suçlandırıyorum!" diye bağırdı. Avukatım omuzlarını silkti ve alnını kaplayan terleri sildi. Ama, kendisi de sarsılmış gibiydi. Anladım ki işler benden yana iyi gitmiyordu.

Sonra her şey yıldırım hızıyla geçti. Oturum sona ermişti. Adliye sarayından çıkıp cezaevi arabasına binerken, kısa bir zaman, yaz akşamının kokusunu, rengini duyup tanıdım. Tekerlekler üzerinde kayan zindanımın karanlığında, yorgunluğumun ta derinliklerinden gelişmişçesine, sevdiğim bir kentin, kendimi mutlu hissettiğim belli bir saatin bütün bu alışılmış gürültülerini eskisi gibi, bir bir bulur gibi oldum. Gerginliğini yitiren havada, gazete satıcılarının sesi, küçük parktaki son kuşların ötüşü, sandviç satıcılarının bağrışması, kentin yüksek dönemeçlerinde tramvayların çıkardığı iniltili gıcırtılar ve göğün daha gece limanın üzerine çökmeden önceki uğultusu, bütün bunlar, benim için, cezaevine düşmeden önce bildiğim gözü kapalı bir gezintiyi düzenliyordu. Evet, bu saat, bundan çok zaman önceleri, kendimi mutlu hissettiğim bir saatti. Beni o zamanlar bekleyen, hep hafif ve deliksiz bir uykuydu. Ama yine de birşeyler değişmişti. Yarını gözlerken, kendimi yeniden hücremde buluverdim. Yaz göklerinde uzanıp giden o bildik yollar insanı günahsız uykulara da zindanlara da götürebiliyormuş demek.

4

Bir sanık sırasından da olsa, insanın kendinden söz edildiğini duyması doğrusu her zaman ilginç bir şey. Savcıyla benim avukat karşılıklı tartışmalarında, diyebilirim ki, benden, hatta benden çok, işlediğim suçtan söz ettiler. Hem bu karşılıklı tartışmalar birbirlerinden pek mi farklıydı sanki? Avukat kollarını kaldırıp birtakım özür nedenleri göstererek yalnızca benim suçumu ortaya koyuyordu. Yalnız bir şey beni belli belirsiz rahatsız ediyordu. Düşüncelerime gömülü olmama karşın, bazı bazı lafa karışacak oluyordum. O zaman avukatım, "Susun! Davanız için bu daha iyi!" diyordu. Benim davamı beni işe karıştırmadan çözümlüyor gibiydiler sanki. Her şey, benim araya girmeme kalmadan geçip gidiyordu. Düşüncemi sormadan kaderimi karar altına alıyorlardı. Arada bir, herkesin sözünü kesip "Ama bu kadarı da olmaz yani! Sanık kim burada? Sanık olmak önemli bir şeydir. Benim de söyleyecek sözüm var!" demek geliyordu içimden. Ama şöyle bir düşününce, bakıyordum ki, söyleyecek bir şeyciğim de yoktu. Şunu da kabul etmeliyim ki, insanları oyalamaya karşı duyulan ilgi pek uzun ömürlü olmuyor. Örneğin, savcının söylediği sözler beni çok çabuk usandırdı. Bana dokunan ya da ilgimi çeken, sözlerinin bütünü değil, bu bütünden ayrılmış parçalar ya da jestlerdi.

iyi anlayabildimse, savcının ana düşüncesi şuydu: Sözde ben bu cinayeti önceden tasarlamışım. Hiç değilse kanıtlamaya çalıştığı buydu. Kendisi de söylüyordu zaten: "Bunu kanıtlayacağım; baylar, hem iki katlı kanıtlayacağım. Önce olayların göz kamaştırıcı ışığı, sonra da bu caninin ruh durumunun bana vereceği donuk ışık altında..."

Olayları, anamın ölümünden başlayarak, kısaca anlattı. Duygusuzluğumu, anamın yaşını bile bilmeyişimi, ertesi gün bir kadınla denize gidişimi, sinemayı, Fernandeli ve sonra Marie ile odama dönüşümü bir bir anlattı. O sırada, ne söylediğini birden anlayamadım. Çünkü 'kapatması' diyordu. Oysa Marie benim için sadece Marie idi. Sonra Raymond konusuna geçti. Baktım, olayları görüşü oldukça açıktı. Söyledikleri akla yatkındı: Sözde, Raymond'la anlaşarak mektubu yazmışım. Amaç, metresini getirtmek, sonra da onu 'ne idüğü belirsiz' bir herife havale edip dövdürtecekmiş. Kumsalda Raymond'un düşmanlarını kışkırtmışım. Raymond yaralanmış. Tabancasını istemişim. Ateş etmek amacıyla tek başıma kumsala dönmüşüm. Tasarladığım gibi de fellahı yere sermişim. Sonra beklemişim ve 'geberdiğinden iyice emin olmak için' ağır ağır, emin bir biçimde, bile bile dört el daha ateş etmişim.

Savcı: "İşte baylar," dedi, "bu adamı, yaptığını gayet iyi bilerek adam öldürmeye yönelten olayları, huzurunuzda bir bir gözlerinizin önüne serdim. Bu konuda direniyorum. Çünkü, bu, bilinçsizce bir davranış değil. Bu adam, baylar, zeki bir adamdır. Kendisini dinlediniz, değil mi? Yanıt vermesini biliyor. Söz-

cüklerini tartmasını biliyor. Ne yaptığımı bilmiyordum, diyemez."

Dinliyordum. Bana zeki dediklerini duyuyordum. Yalnız şunu anlamıyordum: herhangi bir kimsedeki erdemler, nasıl oluyordu da bir suçlu aleyhine ezici bir kanıt olabiliyordu. Artık savcıyı dinlemedim. Neden sonra şu sözleri kulağıma geldi: "Bari pişmanlık gösterseydi. Ama ne gezer, baylar! Sorgu sırasında bu adam bir kerecik olsun o iğrenç cinayetinden üzülmüş görünmemiştir." Sonra, bana döndü ve parmağıyla beni göstererek, durmadan suçladı. Doğrusu bunun nedenini pek anlayamadım. Kuşkusuz bu adam haklıydı. Bunu kabulden kendimi alamıyordum. Yaptığıma pek pişman değildim. Ama adamın bunun üzerinde böylesine durmasına şaşıyordum. Ona, içtenlikle, hatta sevgiyle anlatmak istiyordum ki, ben hayatımda hiçbir zaman gerçekten pişmanlık nedir duymamışımdır. Olacak şeyler beni hep çelmiş-tir. Bu, bugün de böyledir, yarın da böyle olacaktır. Ne var ki, içinde bulunduğum durum bu türlü konuşmaya elverişli değildi. İçtenlikli görünmeye, iyi niyetli olmaya hakkım yoktu. Yine dinlemeye başladım. Bu kez de savcı, ruhumdan söz etmeye başladı.

"Ruhu üzerine eğildim, sayın jüri üyeleri, ama bir şey bulamadım," diyordu. Ona bakarsanız, ne ruhum varmış, ne de insanlıkla bir ilişiğim. İnsanların ruhunu koruyan ahlak ilkelerinden bir teki bile kapıma uğramamışmış. "Kuşkusuz," diye ekledi, "bunu başına kakamayız. Elde etmesine olanak olmayan şeyler için, neden elde etmedi diye sızlanamayız. Ama, bu düşüncede, hoşgörürlüğün olumlu erdemi, yerini adaletin daha güç, ama daha yüksek erdemine bırakmalıdır. Hele, bu adamda rastlanan türden bir kalpsizlik, toplumu içine sürükleyecek bir uçurum halini alırsa!" Bundan sonra, anama karşı olan durumumdan söz açtı. Duruşmalarda söylediklerini bir daha tekrarladı. Ama işlediğim cinayetten söz ettiği zamankinden daha uzun konuştu ve sözü öylesine uzattı ki, sonunda günün sıcağından başka bir şey hissetmez oldum. Hiç değilse bu hal, savcının bir an sustuktan sonra, pek hafif ve etkili bir sesle, "Baylar, bu mahkeme, yarın, cinayetlerin en iğrencini işleyen bir başka adamı, bir baba katilini yargılayacaktır," dediği zamana kadar sürdü. Ona göre bu vahşi cinayet karşısında insanın aklı dururmuş. "Umarım ki, insanların adaleti, zaafa düşmeden onun cezasını verir!" dedi. Şunu da söylemekten çekinmiyormuş: Bu cinayetin kendinde uyandırdığı dehşet, benim duygusuzluğum karşısındaki dehşetinden daha çok değilmiş. Yine hep ona göre, anasını manen öldüren bir adam, kendini dünyaya getirenlerin canına kıyan kimse kadar insanlıktan çıkarmış. Şu var ki birincisi ikincisinin hareketlerini hazırlar, onları sanki önceden haber verir ve haklı çıkarmaya çalışırmış. Savcı sesini yükselterek: "Baylar, şu karşınızda oturan adam, yarın yine bu mahkemenin yargılayacağı cinayetten de suçludur dersem, düşüncemi aşırı atak bulmazsınız sanırım. Öyleyse cezasını görmelidir," diye ekledi. Burada, savcı terden parlayan yüzünü sildi. En sonunda, ödevinin üzücü olduğunu, fakat metanetle onu yerine getireceğini söyledi. Temel kurallarını hiçe saydığım bir toplumla artık bir ilişiğim olmayacağını ve basit tepkilerden habersiz bulunduğum insan kalbinden de birşeyler ummayacağımı belirtti. "Sizden bu adamı ölüme mahkûm etmenizi istiyorum," dedi. "Bunu tam bir kalp huzuru ile istiyorum. Çünkü, şu uzun

meslek hayatımda ölüm cezası istediğim zamanlar olmuştur. Ama bugüne kadar, bu güç görevimde, hiçbir zaman bu derece kutsal ve amansız bir görev bilinciyle ve insana sadece korkunç şeyler esinleyen bu adamın karşısında duyduğum türden bir nefretle, bu derece kendimi dengelememiş ve rahat olmamıştım."

Savcı yerine oturduğu zaman salonda uzun bir sessizlik oldu. Ben sıcaktan ve şaşkınlıktan bunalmış kalmıştım. Başkan biraz öksürdü ve çok alçak bir sesle bana ekleyecek bir şeyim olup olmadığını sordu. Ayağa kalktım, içimden birşeyler söylemek geliyordu. Biraz gelişigüzel konuştum ve "Arap'ı öldürmek niyetinde değildim," dedim. Başkan bunun bir itiraf olduğunu, zaten şimdiye kadarki savunma biçiminden bir şey anlamadığını, avukatımı dinlemeden önce, beni suç işlemeye iten nedenlerin neler olduğunu kendi ağzımdan duymak istediğini söyledi. Sözcükler dilime dolana dolana, hem gülünç olduğumu bile bile, bir nefeste, "Buna güneş neden oldu," diye karşılık verdim. Salonda gülüşmeler oldu. Avukatım omuzlarını silkti. Hemen sonra sözü ona verdiler. O, "Vakit geç oldu, oysa söyleyeceklerim birkaç saat sürer, onun için, oturumun öğleden sonraya bırakılmasını dileyeceğim," dedi. Mahkeme bu dileği kabul etti.

Öğleden sonra, büyük vantilatörler yine salonun ağır havasını çalkalıyor ve jüri üyelerinin rengârenk yelpazeleri hep bir yönde sallanıyordu. Bana, avukatımın savunması hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Ama yine de, bir ara kulak kabarttım: "Evet, öldürdüğüm doğrudur," dediğini duydum. Sonra aynı tonda devam ediyor ve benden söz ederken her seferinde, 'ben' diye konuşuyordu. Hayretten donakalmıştım. Jandarmalardan birinin kulağına eğildim ve nedenini sordum. Bana, "Sus!" dedi ve biraz sonra, "Bütün avukatlar böyle yapar," diye ekledi. Düşündüm: bu, beni konudan uzak tutmak, hiçe saymak, bir bakıma da benim yerimi almak demekti. Ama ben, sanırım, bu mahkeme salonunun çok uzaklarındaydım. Zaten, avukatım bana pek gülünç geliyordu. Kışkırtma faslını çarçabuk geçti. Sonra o da ruhumdan söz açtı. Ama bana savcı kadar hünerli gelmedi. "Ben de bu ruhun üzerine eğildim," dedi. "Ama sayın savcının tersine, orada birşeyler buldum; içini açık bir kitap gibi okudum." Avukatım, orada, namuslu bir adam, dürüst bir memur, çalıştığım kuruma bağlı, herkesin sevdiği, başkalarının yıkımı karşısında yüreği sızlayan bir insan olduğumu okumuş. Ona göre, ben örnek bir oğulmuşum; anama gücüm yettiği sürece bakmış ve sonunda, bir bakım yurdunun yaşlı bir kadına benim sağlayamadığım rahatı sağlayacağını ummuşum. "Bu yurt olayı çevresinde bunca gürültü koparılmasına şaşıyorum baylar," diye ekledi, "çünkü, bu kurumların yararına ve büyüklüğüne bir kanıt göstermek gerekirse, bunlara bizzat devletin para yardımında bulunduğunu söyleyebiliriz." Yalnız avukatım cenaze töreninden hiç söz etmedi ve bunun, yaptığı savunmada eksik kaldığını fark ettim. Ama bu uzun cümleler, ruhumdan söz ettikleri o bitmez tükenmez günler ve saatler yüzünden her şeyin rengini kaybetmiş bir su halini aldığını ve orada başımın döndüğünü hissettim.

Son olarak, avukatım habire konuşurken, dondurmacının sokaktan ve bütün mahkeme salonlarından geçip gelen mızıka sesinin kulaklarımda çınladığını anımsıyorum. Yalnız, artık benim olmayan, ama sevinçlerimin en yalınından en süreklisine kadar hep-

sini, yaz mevsiminin kokularını, sevdiğim mahalleyi, akşamleyin gökyüzünü, Marie'nin gülüşlerini, elbiselerini hep birden içine alan bir yaşamın anıları, bir bir üzerime üşüştü. Oralarda yararsız neler yapmışsam, hepsi gelip boğazımı tıkadı, içimden yalnız bir şey için acele etmek geliyordu: şu işi bir bitirsinler de kapağı hücreme atıp uykuya dalıvereyim, istiyordum. Avukatım son söz olarak: "Sayın jüri üyeleri, bir an için kendini kaybedip şaşkınlık içinde elinden bir kaza çıkan namuslu bir insanı ölüme göndermeyeceklerdir," dedi ve zaten sonsuz vicdan azapları içinde kıvrandığımı, bunun da en kesin bir ceza olduğunu söyledi ve hafifletici nedenleri göz önüne almalarını istedi. Bütün bunlar, yarım yamalak kulağıma çalındı. Oturuma ara verildi ve avukatım bitkin bir halde yerine çöktü. Meslektaşları yanına gelip elini sıktılar. "Harikulade azizim!" dediklerini duydum. Hatta içlerinden birisi beni tanık tutup, "Değil mi?" dedi. Evet anlamında başımı salladım. Ama iltifatım içten değildi. Çünkü çok yorgundum.

Dışarıda akşam oluyordu. Sıcak, hafiflemişti. Sokağın kulağıma gelen gürültülerinden akşamın tatlılığını seziyordum. Hepimiz olduğumuz yerde bekleyip duruyorduk ve beklediğimiz şey yalnız beni ilgilendiriyordu. Gözlerimi yine mahkeme salonunda gezdirdim. Her şey ilk günkü gibiydi. Kurşunî ceketli gazeteci ve otomat kadınla göz göze geldik. Duruşma sürdüğü sürece Marie'yi aramamıştım. Onu unutmamıştım, ama kendi derdime düşmüştüm. Onu gördüm. Celeste'le Raymond'un arasındaydı. "Hele şükür!" der gibi işaret yaptı. Gülümsedi. Yüzü hafif kederliydi. Ama gel gör ki benim içim daha da kapalıydı, gülümsemesine karşılık vermedim.

Yargıçlar yine yerlerine geldiler. Jüri üyelerine acele acele bir sürü soru okudular. Kulağıma, 'Adam öldürmekten suçlu...', 'tahrik', 'hafifletici sebepler' gibi sözler çarptı. Jüri üyeleri dışarı çıktılar. Beni de, daha önce beklediğim küçük odaya götürdüler. Avukatım yanıma geldi: çok sırnaşık hali vardı, benimle, şimdiye kadar görmediğim bir içtenlik ve güvenle konuştu. Her şeyin yolunda gideceğini, bir yıllık hapis ya da ağır hapisle bu işten sıyrılacağımı umuyordu. Aleyhte hüküm verilirse, temyiz olanağı olup olmadığını sordum. "Yoktur," diye karşılık verdi. Kendisinin taktiği, jüri üyelerini kızdırmamak için taleplerde bulunmamakmış. Bir kararın olur olmaz şekilde temyiz edilemeyeceğini anlattı. Yoksa, gereksiz bir sürü kırtasiyecilik olurmuş. "Zaten nasıl olsa af isteğinde bulunmak var. Ama, ben inanıyorum, sonuç lehte olacak!" dedi.

Uzun zaman, sanırım üç çeyrek saat kadar bekledik. Sonunda, bir zil ortalığı çınlattı. Avukatım "Jüri başkanı kararı okuyacak. Sizi, yalnız kararı bildirmek için çağıracaklar!" diyerek çıkıp gitti. Kapılar sakladı, insanlar, yakın mı uzak mı olduğunu kestiremediğim merdivenlerden koşa koşa inip çıkıyorlardı. Sonra, salonda kısık bir sesle birşeyler okunduğunu duydum. Zil bir daha çınlayıp da odanın kapısı açılınca, salonun sessizliği bana doğru yükseldi. Sessizlikle birlikte, genç gazetecinin gözlerini başka yana çevrik görünce, içimi garip bir duygu kapladı. Marie'nin bulunduğu yana bakamadım. Hem, vakit de olmadı buna. Çünkü, başkan, bana tuhaf gelen bir biçimde, Fransız ulusu adına, bir meydanlıkta başımın kesileceğini söyleyiverdi. O zaman, bütün yüzlerde okuduğum duyguyu anlar gibi oldum. Sanırım, bu bana

karşı beklenen bir önem duygusuydu. Jandarmalar bana pek yumuşak davranıyorlardı. Avukatım elini bileğimin üzerine koydu. Artık hiçbir şey düşünemiyordum. Başkan, "Diyecek başka bir şeyiniz var mı?" diye sordu. Düşündüm, "Hayır!" dedim. O zaman beni alıp götürdüler.

Scan & Edit: Ayhan

www.webturkiyeforum.com

5

Cezaevinin papazıyla görüşmeyi üçüncü kez reddettim. Ona diyecek bir şeyciğim yok. Konuşmak istemiyor canım. Nasıl olsa, pek yakında göreceğim onu. Beni şu anda ilgilendiren şey, idam makinesinden yakamı sıyırmak, bu önüne geçilmez sonucun bir kurtuluş yolu olup olmadığını bilmek. Beni bir başka hücreye koydular. Burada, uzandığım vakit yalnız gökyüzünü görebiliyor, başka bir şey göremiyorum. Bütün günlerim, gündüzü geceye ulaştıran renklerin bir bir soluşunu, gökyüzünde seyretmekle geçiyor. Yattığım yerde, ellerimi başımın altına koyup bekliyorum. Acaba bu amansız makineden kurtulan, idamdan önce sırra kadem basan, polis kordonunu yaran ölüm hükümlüleri var mıdır, diye kimbilir kaçıncı kez, kendi kendime sorup duruyorum. O zaman, idam öykülerini can kulağıyla dinlemediğime hayıflanıyorum. İnsan daima, gözünü açıp bu türlü şeylere dikkat etmeli. Ama kimse, hiçbir zaman, başına neler geleceğini bilemez ki! Herkes gibi ben de bu türlü öyküleri gazetelerde okumuştum. Ama, merak edip de okumadığım, idam hükümlülerine ait birçok kitap vardı muhakkak. Belki de o kitaplarda kaçma öykülerine rastlayabilirdim. Hiç olmazsa, bir keresin-

de çarkın durduğunu ve bu amansız yuvarlanışta, **bir** kez olsun, yalnızca bir kez olsun, rastlantıyla talihin durumu değiştirdiğini öğrenmiş olurdum. Bir bakıma bu bana yeter de artardı bile, sanıyordum. Ondan ötesi yüreğimin işiydi. Gazeteler, sık sık, topluma olan bir borçtan söz etmekteydiler. Onlara göre, bunu ödemek gerekti. Ama, bu insana birşeyler düşün-dürtmüyordu. Asıl önemli olan şey, bir kaçma olanağı, amansız törenin dışına sıçrayış, alabildiğine umut olanakları veren çılgınca bir koşuştu. Tabii, umut, bir yolun dönemecinde, var hızla koşarken, birden yetişen bir kurşunla yere serilivermekti. Ama, işin aslına bakılırsa, her şey bana bu türlü bir lüksü yasak ediyordu. Makine beni kıskıvrak içine alıyordu.

Bütün iyi niyetime karşın, bu küstah gerçeği kabul edemiyordum. Çünkü sonunda bu gerçeği doğuran hükümle, bunun bildirildiği andan başlayarak, kesin olarak birbirine bağlanan olaylar arasındaki o gülünç oransızlık vardı ortada. Bana öyle geliyordu ki, kararın saat on yedi yerine yirmide okunmuş bulunması, büsbütün başka türlü olması olasılığı, kılık değiştiren kimseler tarafından verilmiş olması, Fransız (Alman ya da Çin) ulusu gibi belirsiz bir kavram adına verilmiş bulunması; bütün bunlar, böyle bir kararı, ciddi olmaktan oldukça uzaklaştırıyordu. Ama yine de şunu kabul etmek zorundaydım ki, verildiği andan başlayarak, bu kararın sonuçları, sırtımı verdiğim şu duvarın varlığı kadar kesin, onun kadar ciddiydi.

Bu anlarda, anamın, babam üstüne anlattığı bir öyküyü anımsadım. Babamı hiç tanımadım. Onun hakkında kesin olarak bildiklerim, belki anamın o zamanlar bana anlattığı şeylerdi: babam, bir gün, adam öldüren birisinin idamını seyre gitmiş. Gitmeyi düşünmek bile önceleri onu hasta ediyormuş. Ama, yine de gitmiş, dönüşünde de, o gün uzun uzun kusmuş durmuş. O zaman babama karşı biraz tiksindi duymuştum; şimdiyse, anlıyorum, meğer çok olağan bir şeymiş bu. Nasıl olmuştu da anlayamamıştım: hiçbir şey ölüm cezası kadar önemli değildi ve bir bakıma da, bir insan için bundan daha ilginç bir şey olamazdı. Kazara bu cezaevinden çıkarsam eğer, gidip bütün idam edilenleri seyredeceğim. Sanırım böyle bir olanağı düşünmekle iyi etmiyordum. Çünkü, bir sabah erkenden, muhafız kordonunun arkasında, serbest serbest durabileceğimi, seyrettikten sonra kusan bir seyirci olabileceğimi düşündükçe, içimi zehirli **bir** sevinç dalgası kaplıyordu. Ama, bu hiç de doğru değildi. Böyle şeyleri kurduğuma iyi etmiyordum. Çünkü, az sonra öylesine fena üşüdüm ki, yorganımın altında büzülüp kaldım. Dişlerim birbirine vuruyordu, bir türlü önleyemiyordum bunu.

Ama, insan her zaman akıllı olamaz tabii. Bazı bazı, örneğin yasa tasarıları yapıyor, cezaları geliştiriyordum. Asıl önemli olan şey, hükümlüye bir olanak sağlamaktı. Binde bir de olsa, bu olanak birçok şeyleri düzeltmeye yeterdi. Örneğin, kimyasal bir bileşim bulunabilir ve bunu içen hasta (aklım hastaya takılmıştı) onda dokuz olasılıkla ölebilirdi. Hasta bunu bilecekti. Bu şarttı. Çünkü, iyi düşünüp olaylara serinkanlılıkla bakınca görüyordum ki, giyotinin şakası yoktu. Onun altında şans diye bir şeyin lafı olamazdı. Sözün kısası, hastanın ölümüne kesin olarak karar verilmişti. Bu, artık kapanmış bir olay, olmuş bitmiş bir önlem, üzerinde bir daha görüşülemeyecek bir anlaşmaydı. Olağanüstü olarak, darbe inmezse, yeniden

işe başlanırdı. Sonunda, hükümlüye idam makinesinin iyi işlemesini dilemek düşerdi, işin asıl can sıkıcı yanı da buydu. İşin aksak yanı budur diyordum. Bir bakıma doğruydu bu. Ama bir bakıma da, iyi bir örgütün sırrı da bundaydı, bunu teslim zorundaydım. Kısaca, mahkûm, idamına manen yardım etmek zorundaydı. İşlerin kolayca yürümesi, kendi yararınaydı.

Şunu da belirtmek zorundaydım: o zamana kadar bu sorunlar üzerinde vardığım düşünceler doğru değildi. Uzun zaman -neden olduğunu bilmeden- sanırdım ki, giyotine gitmek için, bir idam tahtasına çıkmak, merdivenleri tırmanmak yeterliydi. Sanırım bunun nedeni 1789 devrimiydi; yani bu sorunlar üzerinde bana öğrettikleri ya da gösterdikleri şeylerdi. Ama bir sabah, gürültülü bir idam dolayısıyla gazetelerin bastığı bir fotoğrafı anımsayıverdim. Aslında, idam makinesini düpedüz yere koymuşlardı. Sandığımdan daha küçüktü. Ne tuhaf! Bunu daha önce anımsamamıştım. Resimdeki bu aygıt o pırıl pırıl, usta elinden çıkma o kusursuz haliyle dikkatimi çekmişti. İnsan bilmediği şeyler üzerinde hep olmadık düşüncelere varır. Oysa ben her şeyin basit olduğunu kabul etmek zorundaydım: çünkü, makinenin yüksekliği, ona doğru ilerleyen insanın boyu ile birdi. İnsan ona doğru, sanki bir tanıdığı karşılamaya gider gibi ilerlerdi. Bir bakıma bu da can sıkıcı bir şeydi. İdam tahtasına çıkış, gökyüzüne doğru yükseliş yok mu, işte insanın kafası bunlara takılabilirdi. Oysa, burada da, makine her şeyi eziyordu. İnsan azıcık utanç ve büyük bir kesinlikle sanki gizlice öldürülüyordu.

Ayrıca durmadan düşündüğüm iki şey daha vardı: şafak vakti ve cezamın affı. Bununla birlikte kendime laf anlatmaya ve bunları düşünmemeye çalışıyordum. Sırtüstü uzanıyor, gözlerimi gökyüzüne dikiyor ve onunla ilgilenmeye çabalıyordum. Gökyüzü yeşile bürünüverdi mi, akşam oldu demekti. O zaman düşüncelerimin akışını değiştirmek için kendimi bir daha zorluyordum. Kulağımı yüreğimin atışına veriyordum. Bunca zamandır bana arkadaşlık eden bu gürültünün durabileceğini bir türlü aklım almıyordu. Oldum olası, gerçekten hayal etmek nedir bilmemişimdir. Bununla birlikte, bu yürek çarpıntısının kafamda uğuldayacağı bir ânı hayal etmeye çalıştım. Ama boşunaydı bütün bunlar. Hep şafak vakti ve cezamın affı karşıma dikiliyordu. Sonunda, içimden, en doğrusu, kendimi zorlamamaktır diyerek kesip atıyordum.

Biliyordum, şafakla birlikte çıkageleceklerdi. Kısaca, gecelerimi, bu şafak vaktini beklemekle geçirdim. Boş bulunmaktan oldum olası hoşlanmam. Başıma bir şey gelecekse, uyanıkken gelsin isterim, işte bunun için gündüzleri az buçuk uyuyor, geceleri de, tavandaki pencereye günışığı vuruncaya kadar sabırla bekliyordum. İşin en güç yanı şuydu: insanları idam edegeldikleri ol kuşkulu saati biliyordum. Kulağım hiçbir zaman bunca ses duymamış, bu kadar hafif tıkırtıları fark etmemişti. Zaten bu süre içinde talihim bana yardım etti diyebilirim. Çünkü kulağıma hiçbir ayak sesi gelmedi. Anacığım sık sık, "İnsan hiçbir zaman bütün bütün mutsuz olmaz," der dururdu. Gökyüzü elvan elvan renklere boyanıp da, yeni bir günışığı hücreme sızıverince, ona hak veriyordum. Çünkü, bu sırada pekâlâ ayak sesleri duyabilirdim, kalbim de çatlarcasına atabilirdi. En ufak bir hışırtı üzerine kendimi kapıya atıyorsam da, kulağım kapıya

dayalı, kendi soluğumu duyuncaya, boğuk ve sanki bir köpek hırıltısına benzetip dehşete düşünceye kadar çılgınlar gibi bekliyorsam da, yine de yüreğim çatlamıyordu ve ben yirmi dört saat daha kazanmış oluyordum.

Bütün gün, bir de affımı düşünmek vardı. Sanırım bu düşünceden adamakıllı yararlandım. Etki olanaklarımı hesaplıyor, düşüncelerimden en iyi verimi elde ediyordum. Hep, en kötü olasılıkları, affımın kabul edilmemesi olasılığını düşünüyordum. "Ne yapalım," diyordum, "ölmem kaçınılmazmış!" Başkalarından önce ölecektim, su götürür yanı yoktu bunun. Ama herkes bilir ki, hayat yaşamaya değmez. Aslına bakarsanız, ihsan ha otuzunda ölmüş ha yetmişinde, pek önemli değildi. Çünkü, her iki halde de, pek doğal ki, başka erkekler de, başka kadınlar da yaşayacaklardı, hem de binlerce yıl. Sözün kısası, hiçbir şey böylesine açık değildi. Şimdi de olsa, yirmi yıl sonra da olsa yine bendim ölecek olan. Şu anda beni bu düşüncemde biraz üzen şey, yirmi yıl daha yaşamayı düşünürken, yüreğimin korkunç derecede hoplama-sıydı. Ama onu bastırmak için, yirmi yıl sonra yine o gün gelip çattığı zaman, düşüncelerimin ne olacağını hayal etmek yetiyordu. Değil mi ki insan ölecekti, öyleyse bunun ne zaman ve nasıl olacağı pek önemli değildi. O halde (işin asıl güç yanı bu 'o halde' sözcüğünün ifade ettiği anlamı gözden kaçırmamaktı), evet o halde af dilekçemin kabul edilmemesine boyun eğmeliydim.

Bu anda, ama yalnız bu anda, kendimde ikinci bir olanağı, af olanağını düşünmek hakkını buluyor, kendime sanki böyle bir fırsat veriyordum. İşin can sıkıcı yanı, gözlerime çılgın bir sevinç halinde batan kanımın ve vücudumun atılımına gem vurmam gerekmeseydi. içimdeki çığlığı bastırmaya, onu yatıştırmaya çalışmalıydım. Bu ikinci olasılıkta doğal kalabilmeliydim ki, birincisine boyun eğişim daha akla yakın olabilmeliydi. Bunu başardığım zamanlar, kendime bir saatlik iç rahatlığı sağlamış oluyordum. Bu da, doğrusu, yabana atılacak şey değildi.

İşte, cezaevi papazını görmeyi bir kere daha kabul etmeyişim böyle bir ânıma rastladı. Uzanmıştım. Gökyüzünün kumrallaşan rengine bakıp akşamın yaklaştığını düşünüyordum. Aftan umudumu kesmiştim ve kanımın düzgün dalgalar halinde bedenimde dolaştığını duyabiliyordum. Papazı görmeye gereksinmem yoktu. Ne zamandan beridir, ilk kez olarak Marie'yi düşündüm. Bana yazmayalı epeyi oluyordu. O akşam düşündüm de, kendi kendime, ölüme hükümlü bir adamın metresi olmaktan usanmıştır belki, dedim. Hasta ya da ölmüş olabileceği de aklıma geldi. Olağan şeylerdendi bunlar. Hem nasıl bilebilirdim bunu: şimdi artık ayrı kalmış bedenlerimizin dışında hiçbir şey bizi birbirimize bağlamıyor, anımsatmıyordu. Hem bu andan başlayarak Marie'nin anısı benim için bir şey ifade etmiyordu.

Ölmüşse artık beni hiç ilgilendirmezdi. Ben öldükten sonra insanların beni unutacaklarını nasıl çok iyi anlıyorsam, bunu da kendim için öyle doğal buluyordum. Ölümümden sonra insanların artık benimle hiçbir alışverişi kalmıyordu. Hatta bunun düşünmenin bile acı olduğunu söyleyemezdim. Aslında, insanın eninde sonunda alışmayacağı hiçbir düşünce yoktur.

İşte tam bu sırada papaz içeri girdi. Onu görünce hafif bir titreme aldı beni. Bunu fark etti ve bana,

"Korkma!" dedi. Kendisine, "Siz papazlar genellikle bir başka zamanda gelirsiniz," dedim. Bunun tamamen bir dost ziyareti olduğunu, af dilekçemle bir ilişiği olmadığını, zaten sonucun üstünde hiçbir bilgisi olmadığını söyledi. Yatağın üzerine oturdu ve beni yanına çağırdı. Gitmedim. Hali tavrı çok yumuşaktı.

Kolları dizlerine dayalı, başı önüne eğik, bir an ellerine baka baka oturduğu yerde kaldı. Elleri ince ve kaslıydı, iki çevik hayvancığı andırıyordu. Onları, ağır ağır, birbirine sürttü. Sonra başı hep önüne eğik öylesine uzun bir zaman o durumda kaldı ki, bir an onu unutmuşum gibi geldi bana.

Ama sonra birden başını kaldırdı, dimdik yüzüme baktı: "Niçin sizi görmemi istemiyorsunuz?" diye sordu. "Tanrıya inanmıyorum da ondan," diye karşılık verdim. İnanmadığıma emin olmadığımı öğrenmek istedi. "Bunu kendi kendime sormam bile!" diye karşılık verdim: çünkü bu bana önemsiz bir sorun gibi görünüyordu. O zaman kendini arkaya doğru bıraktı, sırtını duvara dayadı. Ellerini açarak dizlerinin üzerine koydu. Hemen hemen bana söylemiyormuş gibi: "İnsan bazen kendini bundan emin sanır, ama gerçekte hiç de değildir," dedi. Ben ağzımı açmıyordum. Yüzüme baktı ve, "Ne dersiniz buna?" diye sordu. "Olabilir," diye karşılık verdim. Belki beni gerçekten ilgilendiren şeyin ne olduğundan emin değildim, ama ilgilendirmeyenden tamamıyla emindim. Aksi gibi, papazın söyledikleri beni ilgilendirmeyen şeylerdendi.

Papaz gözlerini benden ayırdı ve duruşunu değiş-tirmeden, "Sakın fazla umutsuzluktan böyle konuşmuş olmayasınız?" diye sordu. Ona umutsuz olmadığımı anlattım. "Yalnız korkuyorum, bu da doğaldır," dedim. "Öyleyse, Tanrı size yardım edecektir, sizin durumunuzda birçok kimseler tanıdım. Hepsi de yüzünü ona döndü," dedi. "Olabilir, bu onların hakkıdır," diye karşılık verdim. "Aynı zamanda bu, böyle şeylere vakitleri olduğunu gösterir. Bana gelince, bana yardım edilmesini istemiyorum. Çünkü beni ilgilendirmeyecek bir şeyle ilgilenecek kadar vaktim yok."

Bu sırada papazın elleri sinirli sinirli kımıldadı. Oturduğu yerden doğruldu ve cüppesinin kıvrımlarını düzeltti, sonra, "Dostum," diye seslendi. Böyle demesi ölüme hükümlü olduğum için değilmiş; ona göre, bizler, yani hepimiz ölüme hükümlüymüşüz. Burada sözünü keserek bunun aynı şey olmadığını, hem olsa da bunun hiçbir biçimde bir avunma yerine geçemeyeceğini söyledim. "Orası öyle," dedi, "ama yakında ölmeseniz bile daha sonra öleceksiniz. O zaman da aynı soruyla karşı karşıya kalacaksınız. Bu korkunç deneyime nasıl girişeceksiniz?" diye sordu. "Şimdi bu anda nasıl girişiyorsam o zaman da öyle girişirim," dedim.

Bu söz üzerine ayağa kalktı ve gözlerimin ta içine baktı. Bu, benim pek iyi bildiğim bir oyundu. Gönlümü eğlendirmek için, sık sık, Emmanuel'in ya da Celeste'in yüzlerine böyle bakardım da, dayanamaz gözlerini kaçın kaçırıverirlerdi. Papazın da bu oyunu iyi bildiğini hemen fark ediverdim. Gözleri hiç titremiyordu. "Hiç mi umudunuz yok, ölüp bütün bütün yok olacağınız düşüncesiyle mi yaşıyorsunuz?" diye sorduğu zaman sesi de titremedi. Bu sorusuna, "Evet," diye karşılık verdim.

Bunun üzerine başını önüne eğdi ve yine oturdu. "Size acıyorum," dedi. Ona göre, bu, bir insan için

dayanılması olanaksız bir şeydi. Bense yalnız canımı sıkmaya başladığını hissettim. Dönüp tavan penceresine doğru yürüdüm. Omzumu duvara dayadım. Dediklerini pek dinlemiyordum. Yine soru sormaya başladığını fark ettim. Sesinde kaygılı ve aceleci bir tavır vardı. Heyecanlı olduğunu sezdim ve sözlerine kulak verdim.

Af dilekçemin kabul edileceğinden emin olduğunu, ama içimde taşıdığım bir günahın yükünden kurtulmam gerektiğini söylüyordu. Ona göre, insanların adaleti hiçbir şey, Tanrınınkiyse, her şeydi. "Beni mahkûm eden, insanların adaletidir," dedim. "Ama," diye karşılık verdi, "yine de günahınızı temizleyememiştir." Bana yalnız suçlu olduğumu öğretmişlerdi. Evet, suçluydum. Suçumu ödüyordum. Benden başka bir şey isteyemezlerdi. Bu sözlerim üzerine yine ayağa kalktı. Düşündüm ki bu daracık hücrede kımıldamak istedikçe ya oturacaktı ya da kalkacaktı. İkisinin ortası yoktu.

Gözlerimi yere dikmiştim. Bana doğru bir adım attı, sonra ilerlemeyi göze alamıyormuş gibi, olduğu yerde durdu. Demir parmaklıklar arasından gökyüzüne bakıyordu. "Yanılıyorsunuz evladım," dedi. "Sizden daha başka şeyler isteyebilirler. Belki isteyeceklerdir de." "Ne isteyebilirler ki?" "Görmenizi isteyebilirler." "Neyi görmeyi?"

Papaz çevresine göz gezdirdi ve bana yorgun gelen bir sesle, "Biliyorum, bütün bu taş duvarlardan ter gibi acı sızmaktadır. Onlara hiçbir zaman yüreğim sızlamadan bakamamışımdır. Ama, bütün varlığımla biliyorum ki, sizin gibilerin en zavallıları bile bu taş duvarların karanlığından tanrısal bir çehre çıktığını görmüşlerdir. İşte, sizden bu çehreyi görmenizi istiyorum," dedi.

Biraz canlandım. "Aylar var bu duvarlara bakıp duruyorum," dedim, "ama orada ne tanıdık bir şey, ne de bir çehre gördüm. Orada belki çok önceleri bir çehre arayıp durdumdu. Ama bu çehrede güneşin rengi, isteklerin alevi vardı: bu Marie'nin çehresiydi. Onu boşuna aradım. Şimdi, her şey bitmiştir. Herhalde, bu taş duvarların terinden hiçbir şey sızdığını görmemiştim."

Papaz yüzüme biraz acı acı baktı. Şimdi sırtımı iyice duvara vermiştim. Günün ışığı alnıma akıyordu. Papaz pek iyi duyamadığım birşeyler söyledi, sonra acele acele, "Bari sizi kucaklayabilir miyim?" diye sordu. "Hayır," diye karşılık verdim. Geriye döndü ve duvara doğru yürüdü, elini taşların üzerinde hafif hafif gezdirerek, "Bu dünyayı bu derece mi seviyorsunuz?" diye mırıldandı. Hiç sesimi çıkarmadım.

Uzun bir zaman sırtı bana dönük olarak durdu. Onun varlığı bana batıyor, canımı sıkıyordu. Tam, "Artık gidin!" diyecektim, birden döndü ve sanki parlarcasına "Hayır, size inanamam. Eminim, bir başka dünyaya susadığınız olmuştur," dedi. "Elbette," dedim, "ama bu, zengin olmayı dilemekten, çabuk yüzmeyi, güzel ağızlı olmayı dilemekten daha önemli değildir. Hepsi aynı kapıya çıkar." Ama papaz sözümü kesti ve bu başka hayattan ne anladığımı öğrenmek istedi. "Bana bugünkünü anımsatacak bir hayat!" diye bağırdım. Ve hemen ardından, "Artık bu şeylerden bıktım," dedim. Bana hâlâ Tanrıdan söz etmek istiyordu. Ona doğru ilerledim ve son kez olarak, pek az vaktim kaldığını anlatmaya çalıştım. Bu-

nu da Tanrı sözüyle harcamak niyetinde değildim. Kendisine niçin, "Pederim," demediğimi, "Efendim," diye seslendiğimi sorarak konuyu değiştirmeye çalıştı. Bu soru sinirime dokundu: "Pederim değilsiniz de ondan. Siz de ötekilerden yanaşınız," dedim. "Hayır evladım," dedi, "ben senden yanayım. Ama sen bunu anlayamazsın, çünkü yüreğin her şeye kapalı. Senin için dua edeceğim."

O zaman, bilmiyorum niçin, içimde birşeyler değişiliverdi. Avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım, hakaret ettim, duasını istemediğimi, yok olmaktansa yanmanın daha iyi olduğunu söyledim. Cüppesinin yakasına yapışmıştım, içimin, sevinç ve öfkeyle karışık bütün taşkınlıklarını üzerine boşaltıyordum. Ne kadar da dediklerinden güvenli görünüyordu değil mi? Oysa onun güvendiği şeylerden hiçbiri bir kadın saçının bir tek teline bile değmezdi. Yaşadığından bile emin değildi, bir ölü gibi yaşıyordu çünkü. Bense ellerim bomboş bir adam olarak görünüyordum, ama kendimden emindim, her şeyden emindim, hem ondan çok daha emindim. Yaşadığımdan emindim ve gelmekte olan ölümden emindim. Evet, bundan başka bir şeyim yoktu benim. Ama, hiç değilse bu gerçeğe, onun bana sahip olduğu kadar sahiptim. Daha önce de, bu anda da haklı olan bendim ve her zaman da haklı olmuştum. Şöyle yaşamıştım, böyle yaşayabilirdim. Şunu yapmış, bunu yapmamıştım. Filan şeyi yapmadımsa, falan şeyi yapmıştım. Peki, sonra? Sanki bütün yaşamımda, kendimi haklı çıkarmak için bu dakikayı, şu şafak vaktini beklemiştim. Hiç, hiçbir şeyin önemi yoktu ve bunun niçin böyle olduğunu da biliyordum. O da biliyordu. Geçirdiğim bütün bu anlamsız hayatta, geleceğimin ta derinlerinden, henüz gelmemiş yıllar içinden, karanlık bir soluk bana doğru yükseliyor ve yaşadığım yıllardan daha gerçek olmayan yıllardan bana sunulan ne varsa, hepsini aynı düzeye getiriyordu. Başkalarının ölümü, bir ananın sevgisi ne umurumdaydı benim? Başkasının Tanrısından bana neydi? Başkalarının seçtiği, kabullendiği hayattan, yazgıdan bana neydi? Değil mi ki, bir tek yazgı, beni ve benimle birlikte, onun gibi bana "Kardeşim," diyen bir sürü ayrıcalıklıyı seçecekti! Anlıyor muydu acaba, anlıyor muydu ki herkes ayrıcalıklıydı. Zaten yalnız ayrıcalıklar vardı. Ötekileri de bir gün mahkûm edeceklerdi. Kendisi de yargıyı yiyecekti. Adam öldürmekle suçlandırılıp anasının cenazesinde ağlamadı diye idam edilseydi ne önemi olurdu bunun. Bence Salamano'nun köpeği de karısı kadar değerliydi. O ufak tefek otomat kadın da, Masson'un evlendiği Parisli kadın kadar, ya da benimle evlenmek isteyen Marie kadar suçluydu. Raymond, Celeste kadar dostum olmuş, Celeste, Raymond'dan daha değerliymiş, değilmiş ne önemi vardı? Marie, bugün dudaklarını bir başka Meursault'ya verdiyse, bundan ne çıkardı? Anlıyor muydu ki, bu hükümlü... geleceğimin ta derinlerinden... Bütün bunları bağıra bağıra söylerken neredeyse tıkanıyordum. Ama, papazı elimden kurtarmışlardı çoktan. Gardiyanlar bana gözdağı veriyorlardı. Ama, o, gardiyanları yatıştırdı ve bir an sessiz sessiz yüzüme baktı. Gözleri dolu doluydu. Sırtını döndü, çıkıp gitti.

O gider gitmez eski iç rahatlığımı buldum. Direncim kalmamıştı, kendimi yatağıma attım. Sanırım uyumuşum. Gözlerimi açtığım zaman, yüzüme yıldızlar doldu. Kır sesleri bana kadar yükseliyordu. Gecenin kokuları, toprak ve tuz kokuları şakaklarımı

serinletiyordu. Bu mahmur yazın o olağanüstü erinci, yükselen bir deniz gibi içime doluyordu. O anda, gecenin sınırında, vapur düdükleri ötmeye başladı. Bunlar, artık hiç umurumda olmayan bir dünyaya giden vapurları haber veriyordu. Ne zamandır, ilk kez olarak, anacığımı düşündüm. Hayatının sonlarında niçin bir 'Nişanlı' edinmişti, niçin hayata yeniden başlıyormuş gibi oyunlara girişmişti, anlar gibi oluyordum. Orada, orada da birtakım ömürlerin sona erdiği bu İhtiyarlar Yurdunun çevresinde de akşamlar, hüzünlü bir savaş aralığı gibiydi. Anacığım, ölümün eşiğinde, kendini orada serbest ve her şeyi yeni baştan yaşamaya hazır hissetmiş olmalıydı. Kimsenin, kimseciklerin onun arkasından ağlamaya hakkı yoktu. Ben de her şeyi yeni baştan yaşamaya kendimi hazır hissettim. Sanki bu büyük öfke beni kötülüklerden arındırmış, umuttan kurtarmıştı, işaretler ve yıldızlarla yüklü olan bu gecede, kendimi ilk kez olarak, dünyanın tatlı kayıtsızlığına açıyordum. Dünyayı kendime bu kadar eş, bu kadar kardeş bulunca, anladım ki, eskiden mutluluğa ermişim. Hatta hâlâ da mutluydum. Her şey tamam olsun, kendimi pek yalnız hissetmeyeyim diye, benim için artık, idam günümde bir sürü seyirci bulunmasını ve beni nefret çığlıklarıyla karşılamalarını dilemekten başka bir şey kalmıyordu.

S O N

ÇAĞDAŞ DRAMA DİZİSİ

ÇAVUŞ MUSGRAVE'İN DANSI / John Arden
GODOT'YU BEKLERKEN / Samuel Beckett
KAHRAMANLAR ALANI / Thomas Bernhard
SON GÜNLER (PUŞKİN) / Bulgakov
ECİNNİLER / Albert Camus
ÖLÜM VE KIZ / Ariel Dorfman
BİYOGRAFİ / Max Frisch
BİZ AŞAĞIDA İMZASI OLANLAR / Aleksander Gelman
PİYANO (Çehov'dan Esintiler) / Trevor Griffiths
AH, HOLLYWOOD / Christopher Hampton
TEHLİKELİ İLİŞKİLER / Christopher Hampton
ŞEYTAN ÇELMESİ / Vâclav Havel
LARGO DESOLATO (BURUK EZGİ) / Vâclav Havel
BİLDİRİM / Vâclav Havel
M. BUTTERFLY / David Henry Hwang
JACQUES İLE EFENDİSİ / Milan Kundera
DON KİŞOT / Lunaçarski
ALTI ÇAĞDAŞ NO OYUNU / Yukio Minima
SIĞINTILAR / Slawomir Mrozek
SİLÂHŞORUN GÖLGESİ / Sean O'Casey
ALLAHIN AYISI / Eugene O'Neill
ÖRÜMCEK KADININ ÖPÜCÜĞÜ / Manuel Puig
MARİA İÇİN PARA / Valentin Rasputin
ATEŞLİ SABIR / Antonio Skarmeta
AY, CARMELA / Jose Sanchis Sinistera
GETTO / Joshua Sobol
KAVGAM / George Tabori
GOYA - YA SANAT YA ÖLÜM / Antonio Buero Vallejo
IGUANANIN GECESİ / Tennessee Williams

Albert Camus

YABANCI

Yabancı, Fransız yazar ***Albert Camus***'nün 1942'de yazdığı, en çok ses getiren yapıtı. Romanın başkişisi *Meursault* Cezayir'de yaşamaktadır. Genç adam, kent dışında bir yaşlılar evinde kalan annesinin cenazesine katıldıktan sonra, yanına sevgilisini ve arkadaşı *Raymond*'u da alarak haftasonunu geçirmek üzere deniz kıyısına gider. Orada Arapların saldırısına uğrayan *Raymond* yaralanır. Daha sonra olay yerine gelen *Meursault, Raymond*'u yaralayan Arabı silahla öldürür. Mahkemeye çıkarılan genç adama idam cezası verilir. ***Albert Camus***, ilk kez bu romanda ele aldığı *'absürd'* kavramını, *Meursault*'nun olaylara bakış açısında, davranışlarında, insanlarla ve dış dünyayla ilişkilerinde başarıyla işliyor. *Absürd*'ü ve *yabancılaşma*'yı *Meursault*'nun kişiliğinde buluşturan ***Albert Camus,*** genç adamın dış dünya ile arasına koyduğu uzaklığı, hem kendine, hem topluma yabancılaşmasını, annesinin ölümü dahil her şeye nesnel bir biçimde yaklaşmasını ustalıkla sergiliyor. Çevresiyle ilişkilerinde kayıtsız ve edilgen olan genç adam için dış dünya anlamsızdır. *Meursault* ile 'anlam' arasındaki çelişki daha romanın başında belli olur. Genç adam mahkemede, işlediği suçtan çok, olaylar karşısındaki tutumuyla yargılanır. *Meursault*'nun dış dünya ile arasındaki duvarı kaldırması, yabancılığından sıyrılması, ancak romanın sonunda, mahkeme ölüm cezası verdiğinde gerçekleşecektir. ***Yabancı***, büyüleyici gücünü, içinde barındırdığı trajedi duygusuna borçludur: Bir türlü ele geçirilemeyen 'anlam'ın sürekli aranması, toplumdan ve dış dünyadan kopuk bir bilinç, topluma yabancı duran kahramanın çevresiyle ve toplumla arasındaki çatışma.

ISBN 975-510-586-7

9 789755 105864

http:/ /www.canyayinlari.com

Kapaktaki resim: DAVID SHANNON

EDİR